

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

HARVARD LAW LIBRARY

3 2044 059 353 615

HD

**HARVARD LAW SCHOOL
LIBRARY**

Hungary

2239- 3

A GAZDASÁGI ÉS IPARI HITELSZÖVETKEZETEKRŐL SZÓLÓ TÖRVÉNY

(1898. ÉVI XXIII. T.-CZ.)

MAGYARÁZATA.

IRTA:

DR. NAGY FERENCZ

EGYETEMI TANÁR, A ~~MAGYAR~~ TUDOMÁNYOS AKADEMIA LEV.-TAGJA.

PRINTED IN HUNGARY

BUDAPEST, 1898

GRILL KÁROLY CS. ÉS KIR. UDVARI KÖNYVKERESKEDÉSE

V., DOROTTYA-UTCA 2. SZÁM.

GRILL KÁROLY cs. és kir. udvari könyvkereskedésében
BUDAPESTEN, Dorottya-utca 2. sz.

kapható:

Dr. Nagy Ferencz. A magyar váltójog kézikönyve. Különös tekintettel a birói gyakorlatra és a külföldi törvényhozásokra 5 frt.

— **A magyar kereskedelmi jog kézikönyve.** Különös tekintettel a birói gyakorlatra. 4-ik javított és bővített kiadás, két kötetben 8 frt.

A GAZDASÁGI ÉS IPARI
HITELSZÖVETKEZETEKRŐL
SZÓLÓ TÖRVÉNY

(1898. ÉVI XXIII. T.-CZ.)

MAGYARÁZATA.

IRTA:

DR. NAGY, FERENC^X

EGYETEMI TANÁR, A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA LEV.-TAGJA.

PRINTED IN HUNGARY

BUDAPEST, 1898
GRILL KÁROLY CS. ÉS KIR. UDVARI KÖNYVKERESKEDÉSE
V., DOROTTYA-UTCZA 2. SZÁM.

HUN
938.7
NAG

For TX
N

1/1

9877
26

TARTALOM.

	Lap.
Bevezetés	1.
I. A törvény keletkezése.....	1.
II. A törvény berendezése és jellemzése	12.

Első czim.

A gazdasági és ipari hitelszövetkezetek	19.
I. fejezet. A gazdasági és ipari hitelszövetkezetek alaki- tása	22.
II. „ A tagok jogviszonyai	36.
III. „ Közgyűlés	72.
IV. „ Igazgatóság és felügyelő bizottság	79.
V. „ Feloszlás.....	93.
VI. „ Vegyes intézkedések	101.

Második czim.

Központi hitelszövetkezet.....	104.
I. fejezet. A központi hitelszövetkezet alakítása	104.
II. „ A tagok jogviszonyai	107.
III. „ Szervezet és felügyelet.....	121.
IV. „ Kötvények kibocsátása	127.
V. „ Állami kedvezmények	140.
Zárhatározatok.....	142.
Betűrendes tárgymutató	147.

BEVEZETÉS.

I.

A törvény keletkezése.

I. A kereskedelmi törvény (1875: XXXVII. t.-cz.) életbe léptetése óta már több irányban történtek felszólalások annak hiányai s egyes intézkedéseinek czélszerűtlensége miatt. Bármily jeles, ha nem is eredeti törvényhozási mű volt az új alkotmányos korszak ezen legterjedelmesebb és a büntető törvény mellett legfontosabb alkotása: a több mint 20 évi gyakorlati alkalmazás mégis arra a tapasztalásra vezetett, hogy nem mindig tudta kielégíteni az élet követelményeit s nem volt képes megakadályozni azt, hogy védszárnyai alatt súlyos visszaélések ne történjenek.

A legkevésbé kielégítőnek és hatályosnak bizonyult a kereskedelmi törvény a szövetkezeti ügy terén. A mily örömdetes jelenség, hogy a szövetkezetek, a modern társulási eszme ezen legújabb és legnemesebb hajtása, a törvényes elismerés és szabályozás jótéteményének hatása alatt az utolsó két évtizedben nálunk is szép, ha nem is elégséges lendületet vettek, számuk az 1875. évhez viszonyítva ötszörösre emelkedvén:¹⁾ époly sajnálatra méltó, hogy a törvény nem

¹⁾ A szövetkezetek száma a magyar korona egész területén 1875. év végén alig 300 volt, ezek között 248 hitelszövetkezet (l. Magyar statisztikai évkönyv I. 1893. 230., 231. l.); míg 1897-ben már 1539 különböző szövetkezet működött az országban, ezek között 1199 hitel-, 340 egyéb célú szövetkezet, köztük 9 kölcsönös biztosító társaság. Horvát-Szlavonországra 83 szövetkezet esik (l. Mihók-féle Magyar Compass 1897/98. II. köt.).

tudta elejét venni annak, hogy a gyengébb társadalmi osztályok, különösen a kisiparosok és kisbirtokosok felsegélyzésére és támogatására szolgáló ezen humanitárius irányú egyesületek a kapzsi nyereszkeskedési vágy kielégítésére és a tapasztalatlan és hiszékeny emberek kizsákmányolására fel ne használtassanak. Ennek bizonyosságául elég azon számos panaszra utalni, melyek szövetkezetek által űzött uzsora miatt emeltettek, elég azokat a gyakori bűnpereket és bűnvizsgálatokat említeni, melyek az utolsó években szövetkezeti igazgatók és egyéb intézők ellen indítottak, a kik a ravasz fondorlatoktól sem riadtak vissza, hogy az embereket a jótékonyság áldását árasztó szövetkezetek köpenye alatt kifoszszzák s a kik üzelmeket annál sikeresebben folytathatták, mert maguk a bíróságok is kényszerítve voltak a hálójukba kerített emberek filléreinek kisajtolásánál segédkezet nyújtani. A szövetkezeti eszme ezen üzelmek és visszaélések által sajnos, erősen compromittáltatott s ha más oldalon nem találkoztak volna önzetlen, a nép ügyét őszintén szívükön viselő férfiak, a kik a szövetkezetek létesítésénél és igazgatásánál kezdeményezőleg és támogatólag léptek fel s ez által a közvéleményben elterjedt bizalmatlanságot és idegenkedést némileg ellensúlyozták, bizonyára oly visszaesés áll be a szövetkezeti ügy fejlődésében, melyet sem törvényes intézkedés, sem hatósági vagy társadalmi segítség fel nem tartóztathatott volna.

A szövetkezeteknek alapjellegükből való kiforgatása, a körülöttük oly sűrűn előfordult visszaélések s az a tapasztalat, hogy a kereskedelmi törvény ezeknek megakadályozására hatálytalan, mindinkább megérlelték azt az eszmét, hogy annak módosítása elkerülhetlen s hogy a szövetkezetek reformja a kereskedelmi törvénynek egyideig még halasztható általános revíziójától függetlenül és haladék nélkül viendő keresztül. Sokkal nagyobb társadalmi érdek fűződik a szövetkezeti ügy egészséges és zavartalan továbbfejlődéséhez, sem-hogy a hosszas halasztás által újabb és talán még nagyobb visszaéléseknek és botrányoknak, habár csak lehetőségét is eltűrjük s a mily kívánatos, hogy a szövetkezetek minél szélesebb rétegekben, különösen a magyar kisbirtokos osztály körében, honosodjanak meg s gazdasági céljuk mellett nálunk

is teljesítsék azt az erkölcsfejlesztő és művelődésterjesztő hivatást, mint tulajdonképeni hazájukban: Angliában és Németországban; éppoly szükséges, hogy azokat az elemeket tőlük távol tartsuk, a melyek azoknak humanitárius jellegükből való kivetköztetéséből hasznót akarnak huzni. Az erre irányuló felszólalások évről-évre fokozottabb mértékben történtek, sőt nemcsak a napi sajtóban és szakirodalomban, a gazdasági és iparegyletekben, hanem még az országgyűlésen is sürgették a szövetkezeti ügy reformjának minél előbb való megvalósítását.

E napról-napra sürgetőbbben fellépő reform-követelménnyel szemben a magyar kormány nem maradhatott tovább tétlenül s midőn az országgyűlés az italmérési kárpótlásról szóló 1888 : XXXVI. t.-cz. 26. §-ában arra utasította a pénzügyi és belügyminisztert: „hogy a mennyiben ezt az erre vonatkozó összes viszonyok tanulmányozása után lehetségesnek találják, egy év leforgása alatt a törvényhozás elé terjesztendő törvényjavaslattal állapítsák meg a módozatokat, melyek mellett a községek a kártalanítási összegek erejéig nekik jutó kötvényeket hitelszövetkezetek alaptőkéjére fordíthatják“, oly külső kényszerítő ok járult a szövetkezeti ügy terén felmerült bajokhoz, mely a kormányt a gyors cselekvésre kötelezte. A kereskedelmi törvénynek a szövetkezetekre vonatkozó intézkedéseinek gyökeres módosítása egyelőre ugyan még függőben hagyatott. E helyett az idézett törvény végrehajtása gyanánt először csak egy a szövetkezetek hatályosabb központi ellenőrzését, a szövetkezeteknek nyújtandó előnyöket és a hitelezők érdekeinek csőd esetén való nagyobb biztosítását tárgyzó törvény vétetett célba. Az erre vonatkozó „Törvényjavaslat a központilag egyesült szövetkezetek egy-egy szervezéséről és az ezen szövetkezetekkel szemben alkalmazandó csődeljárásról“ az 1893. év elején vétetett közzé s ezen év márczius hó 11-én és következő napjain W e k e r l e S á n d o r akkori miniszterelnök és pénzügyminiszter elnöklete alatt tartott szaktanácskozmány által beható megvitatásban részesült.

Csakhamar belátták azonban, hogy a midőn az idézett törvényjavaslat oly központi szervezet felállítása útján akar

a bajon segíteni, melybe a szövetkezetek bizonyos feltételek mellett felvehetők, de abba belépni nem kötelesek, épen azokra a szövetkezetekre nézve nem nyújt semmi orvoslást, a melyeknél a visszaélések otthonosak s a melyek a szövetkezeti ügy reformjának követelményét napirendre tűzték. Ha tehát az idézett javaslat törvénynyé válik is, ezzel egyáltalában nincs még befejezve a reform; sőt ellenkezőleg szükségképen kiegészítést kell hogy nyerjen a kereskedelmi törvény oly revíziója által, mely minden szövetkezetre egyaránt kiterjed. Némi haladék után a kormány erre csakugyan el is határozta magát s ezen elhatározásnak köszöni a jelen munka szerzője azt a megtisztelő megbízást, melyet Szilágyi Dezső igazságügyministertől ily irányu törvényjavaslat kidolgozására nyert s melyben utasításul különösen az adatott, hogy: „a legfőbb figyelem a hitel- s fogyasztási szövetkezetek hatályosabb ellenőrzésére és a visszaélések meggátlására és megtorlására fordítandó”.

II. A szerző által kidolgozott „Törvényjavaslat a szövetkezetekről” 1894-ben tétetett közzé bő indokolással s nem szorítkozott a keresk. törvény szövetkezeti részének pusztán novelláris javítására, hanem önálló rendszerbe foglalt 106 szakaszban egészen önállóan és kimerítően szabályozta a szövetkezetek összes jogviszonyait, úgy hogy annak elfogadása esetében a keresk. törvénynek a szövetkezetekről szóló I. rész 11. czime teljesen hatályon kívül lépett volna. E mellett azonban a javaslat érdemileg nem akart szakítani a keresk. törvénynek azzal a rendszerével, mely a normatív-szabályok rendszerének neveztetik s mely szerint a szövetkezetek épügy mint a részvénytársaságok alapítása teljesen szabad, sem törvényhozási, sem kormányengedélytől nem függ s a társaság működése sincs semmiféle kormányfelügyeletnek alávetve, hanem e helyett az állam beéri azzal, hogy a közjó érdekében és a visszaélések megakadályozása céljából bizonyos kötelező rendszabályokat és korlátokat ír elő, melyeknek megtartásáért az eljáró közegek magán- és büntetőjogi felelősséggel tartoznak s melyek a nyilvánosság és a bíróság ellenőrzése alatt állanak. E rendszer megtartása annál indokoltabb volt, mert az a szövet-

kezetekkel szemben majdnem mindenütt követtetik s még oly államokban is, ahol, mint a szomszéd Ausztriában, a részvénytársaságok kormányengedélyhez és kormányfelügyelethez vannak kötve, a szövetkezetek alapítása szabad s kormányfelügyeletnek nincsenek alávetve. Kivételt csak Bosznia-Hercegovina és Románia képeznek, de az utóbbi államokban is a szövetkezetek épúgy mint a részvénytársaságok engedélyezése nem a kormánytól, hanem a kereskedelmi törvényszéktől függ.

De ettől eltekintve az engedélyezési rendszer az önszegély elvén alapuló szövetkezetekkel már logikai ellenmondásban áll, nem lehetvén a kormány jóakarától függővé tenni, hogy az emberek magukon segítsenek. Bizonyos továbbá az, hogy valamint az engedélyezési rendszer nem akadályozta meg a visszaéléseket a részvénytársaságoknál, úgy nem fogná azokat megakadályozni a szövetkezeteknél sem, de azért mégis azt eredményezné, hogy minden visszaélésért a kormány tételné felelőssé. Ezzel szemben egyáltalán nincs bebizonyítva az, hogy a szövetkezeti bajok kutforrása magában a kereskedelmi törvény által követett rendszerben rejlik s hogy tehát e bajok orvoslására másként nem is gondolhatnánk, mint ha a fennálló rendszer az engedélyezési vagy más rendszerrel felcseréltetik. Ha a mai rendszer mellett visszaélések előfordultak, az csak annak tulajdonítható, hogy ez a rendszer nagyon is enyhén és hézagosan lett keresztülvive, hogy annak keretébe nem vétetett fel minden rendszabály, a mely a visszaélések megakadályozására és megtorlására szükséges. Mihelyt azonban a kereskedelmi törvény hézagai kitöltetnek s az eddigiek-nél hatályosabb rendszabályok állíttatnak fel a visszaélésekkel szemben, fel lehet tételezni, hogy a mai rendszer teljesen be fog válni.

A javaslat által tervezett reform tehát nem teljes rendszerváltoztatásra, hanem csakis a fennálló rendszer megfelelő szigorítására, a szükséghez képest való kiépítésére és hatályossá tételére irányult. Ugyanazon körben mozgott, mint a külföldön s nevezetesen Németországban úgy a szövetkezeteknél, mint a részvénytársaságoknál, mely utóbbiaknál a normatív szabályok rendszere a kormányengedély elejtése után először szintén csak enyhe alakban volt keresztülvive,

mig nem a tapasztalt visszaélések arra nem indítottak, hogy szigorubb rendszabályok állittassanak fel.

A javaslat szerzője nem látta bebizonyítva a mai rendszer megváltoztatásának szükségét különösen azon követelmény felállítását által sem, hogy a törvényes rendszabályok megtartásának s a szövetkezeti ügyvitel ellenőrzése hatályosabbá tétessék. E követelmény teljesen jogosult ugyan s kielégítésén a reform súlypontja fekszik, mert épen a szövetkezetek gyenge ellenőrzése volt nagyrészen oka azon bajoknak, melyek oly sűrűn előfordultak. De hogy ez a követelmény csakis rendszerváltozás árán volna kielégíthető s a fennálló rendszer megtartásával nem volna összeegyeztethető: az még sincs igazolva. Nem forog fenn nevezetesen annak a szüksége sem, hogy a szövetkezetek felügyelete a bíróságok kezéből kivétessék s a kormánytól és közigazgatási hatóságoktól független más, újonnan felállítandó szakközegre ruháztassék. Ez az eszme, a mely a fentebb említett pénzügyministeri javaslatban is, bár csak facultative és a bíróság czéjjegyzékhatóságának fentartása mellett kifejezésre jutott s a mely analog a biztosító-társaságok külön szakszerű ellenőrzésének követelményével: azon alapul, hogy a bíróságok eddigelé tényleg nem teljesítették elégséges mértékben a reájuk bízott ellenőrzési feladatot s hogy a bíróságok ugy a kellő szakképzettség hiányánál fogva, mint tulajdonképeni hivatásuk természetére s nagymérvű elfoglaltságukra való tekintettel nem is képesek a szövetkezeteket ugy ellenőrizni, hogy a visszaélések megakadályoztassanak. El kell ismerni, hogy a mit a bíróságok által eddig gyakorolt ellenőrzésről mondanak, az csakugyan igaz, sőt azt is meg kell engedni, hogy ha a birói ellenőrzés mai szervezetében és a fennálló hiányos rendelkezések mellett marad, az jövőben sem lesz jobb. De már az tulzott felfogás, hogy a bíróságok egyáltalában képtelenek a szövetkezeteket kellően ellenőrizni. Az ellenőrzésnek az a része, mely a törvényes rendelkezések megtartására vonatkozik, a birói functió természetével nemcsak nem ellenkezik, hanem épen csakis a törvény őre gyanánt szereplő bíróság által gyakorolható helyesen és pártatlanul, nem lévén lényegileg semmi különbség abban, ha a bíróság a törvényt per folytán és ítéletben,

avagy perenkivüli eljárás folytán alkalmazza. Ha a bíróság erre az ellenőrzésre képes a kereskedőkkel és más kereskedelmi társaságokkal szemben, ha ettől eltekintve sok más perenkivüli teendőkkel ruháztatik fel, valóban érthetetlen feltevés, hogy a szövetkezetekre vonatkozó törvényes rendelkezések megtartása fölött nem tud őrködni. A mi pedig azt az ellenőrzést illeti, a mely a szövetkezetek ügykezelésére vonatkozik, ez részben úgy is kivonja magát bármily hatósági vagy más a szövetkezeten kívül álló ellenőrzés alól s a mennyiben kívülről gyakorolható, mint pl. abban az irányban, vajjon a könyvek szabályszerűen vezetnek-e, a pénztár rendben van-e stb., külön előképzettséget feltételező szakértelem nem igen kívántatik, ez tehát a bíróságra épp úgy bizható, mint külön felállítandó testületre, annyival inkább, mert a bíróságnak mindig módjában áll szükség esetében szakértők közreműködését igénybe venni. A hogyan egyébiránt a javaslat az ellenőrzés ezen részét szabályozta, tekintve különösen azt az ellenőrzést, a mely a kötelékbe tartozó szövetkezetek fölött a már létező és létesítendő megyei és országos központi szövetkezetek részéről volt kilátásba véve, a bíróság ugyanis csak kivételesen jutott volna abba a helyzetbe, hogy ezt akár maga, akár külön kirendelt szakértő által végezze. Az egyedüli akadálya a hatályos birói ellenőrzésnek csakis a bíróságok egyébkénti nagymérvű elfoglaltsága. De épen ez az, a min segíteni lehet a nélkül, hogy maga a birói ellenőrzés mellőztetné s ez által a szövetkezetekre vonatkozólag eddig követett rendszer egyik lényeges alkatrészében megbolygattatná, a mi annál kockázottabb vállalkozás volna, mert bizonyára könnyebb dolog husz évi tapasztalat alapján a fennálló rendszer ismeretesekké vált hiányait orvosolni, mint egy egészen új rendszert behozni, a melynek keresztülvitelénél teljesen a kíséreltezésre volnánk utalva.

III. A szerző által kidolgozott javaslat élénken foglalkoztatta a közvéleményt s ámbár a benne tartalmazott korlátozások és szigorítások a köteléki viszonyba nem tartozó u. n. önálló szövetkezetek körében önként érthetőleg nem részesültek osztatlan tetszésben: a szövetkezeti eszme önzetlen képviselői azt a reform alapjául általánosan elfogadták s csak

egyes részletek iránt oszlottak meg a nézetek. Ennek daczára azonban a szövetkezetek egészben való reformja egyelőre abbanmaradt. Az időközben bekövetkezett kormányváltozás folytán hosszabb idő mult el, mely alatt a kérdés teljesen szünetelt. Midőn pedig a szövetkezeti ügy a kormány kebelében ismét napirendre került s Erdély Sándor igazságügyminiszter 1897. vége felé a törvényhozás előkészítő munkájának fonalát ismét felvette: a teljes reform helyét a kisebb gazda- és iparososztály anyagi helyzetének szövetkezeti uton leendő feljavítása foglalta el. Ezt tekintette a kormány leg-sürgősebb feladatnak, mely mellett a szövetkezetek általános reformja későbbre halaszthatónak, esetleg a keresk. törvény általános revíziójával összekapcsolhatónak ítéltetett. Tény az, hogy a kisebb földmivelők és iparosok anyagi helyzete ország-szerte hathatós istápolásra szorul. A nehéz gazdasági viszonyok: a termelés nagy költsége és csekély eredménye, a gyáripár versenye, különösen a hitel drágasága, oly súlylyal nehezednek erre az osztályra, mely nemcsak annak kívánatos megerősödését gátolja, hanem súlyos válsággal fenyegeti, a kivándorlásra készteni és a socialistikus üzelmek táborába hajtja. De nem kevésbé bizonyos, hogy azon eszközök között, melyek az alsóbb gazda- és iparososztály tartós felsegélésére szolgálnak, a legelső helyet a szövetkezetek foglalják el. Köztudomású dolog, hogy az anyagi czélokra alakuló társaságok ezen legszebb alakja mily óriási lendületet vett a külföldön s mily nagy mértékben mozdította ott elő a gyengébb társadalmi osztályok jólétét. De az eddigi hazai tapasztalatok is igazolják, hogy a szövetkezetek csakugyan a legalkalmasabb tényezők a földmivelő és iparos népesség anyagi megerősítésére. Igaz ugyan, hogy nálunk számos oly szövetkezet alakult, mely csak alakilag szövetkezet, való-sággal pedig époly nyereszkeskedési vállalat, mint a részvénytársaság, mely tehát a szövetkezet emberbaráti alapeszméjétől távol áll. Mindazonáltal a szövetkezetek nagy része teljesen megfelelt a hozzájuk kötött várakozásoknak, s különösen a községekben alakult hitelszövetkezetek lényegesen hozzájárultak ahhoz, hogy olcsó hitel nyújtása által az uzsora csökkenjen s a gazdálkodáshoz szükséges eszközök könnyebben

megszerezethessenek. Nem alaptalan tehát az az általános meggyőződés, hogy ha ily szövetkezetek mindenütt létesíttetnek, a hol a kiskazda- és iparososztály támogatásra szorul, csakhamar el fognak tűnni azok a bajok, melyekkel az egyesek sikerrel megküzdeni képtelenek.

Minél üdvösebb eredmények várhatók azonban a szövetkezetektől s minél sürgősebb a kiskazda- és iparososztály anyagi támogatása, annál szükségesebbé vált, hogy azoknak szaporítása gyorsabban történjék, mint eddigelé. A szövetkezetek ugyan az önségély elvén alapulnak s mindenesetre az felel meg legjobban természetüknek, ha az érdekeltek saját kezdeményezésükkel és saját erejükkel létesítenék és tartanák fenn azokat. A tápasztalat azonban azt bizonyította, hogy a kisebb gazdák és iparosok nálunk csak kivételesen tudtak külső buzdítás és támogatás nélkül szövetkezeteket létesíteni és fentartani. Hiányzik bennük egyrészt a megfelelő értelmiség, másrészt képtelenek maguk annyi tőkét összegyűjteni, a mennyi a szövetkezetbe belépő tagok igényeinek kielégítésére szükséges. De a műveltebb osztályokból kiinduló társadalmi propaganda sem mutatkozott elég erősnek arra, hogy a szövetkezetek oly számmal keletkezzenek s annyi segélyforrás fölött rendelkezzenek, a mennyi az egész ország kiskazda és iparos osztályának felsegélésére szükséges. Igen tekintélyes ugyan az az eredmény, melyet különösen az előbbi pest-pilis-solt-kiskunmegyei központi hitelszövetkezet helyébe lépett s gróf Károlyi Sándor vezérlete alatt álló és a pesti hazai I. takarékpénztárra támaszkodó „Hazai szövetkezetek központi hitelintézete” ért el. Az 1897. év végén ennek kötelékébe már 379 községi szövetkezet tartozott, melyek a központi intézettől nem kevesebb mint 6.354,163 frt hitelben részesültek és azonfelül saját üzletrészekből 2.461,500 frtot és takarékbetétekből 2.278,073 frtot hoztak össze.²⁾ Szép sikert ért el továbbá a dr. Wolff Károly vezetése alatt álló nagyszebeni általános takarékpénztár királyföldi. köteléke,

²⁾ L. a központi intézet kötelékébe tartozó szövetkezetek 1897. évi zárszámadásainak összesítését, Budapest 1898.

melybe 1897. végén 72 szövetkezet tartozott.³⁾ De az ezek s mások által nyújtott támogatás már elérte véghatárát s a további terjesztésre szükséges bővebb eszközök megszerzése társadalmi uton már alig lehetséges.

IV. Ily körülmények között nem maradt más hátra, mint hogy maga az állam járuljon hozzá a szövetkezetek alapításához és támogatásához, ha azt akartuk, hogy az általuk elérendő cél minél előbb teljesen megvalósulhasson. Az a nagy állami érdek, mely a kisgazda- és iparososztály gyarapodásához fűződik s melynek előmozdítása a vagyonosabb társadalmi osztályok érdekeivel nemcsak ellentétben nincs, hanem ezek által egyenesen követeltetik: ezt az állami közbenjárást eléggé indokolja s csak az volt a kérdés: hogy az minő alakba foglaltassék?

Több alak állt a kormány előtt. Az egyik az volt, hogy a szövetkezeti ügy előmozdítása közvetlen állami functió tárgyává tévessék, úgy, hogy a szövetkezetek alapítása magának az államnak közegei által történjék s a kormány a rendelkezésre bocsátott összegeket közvetlenül juttassa az egyes szövetkezeteknek. Ily közvetlen állami segélyactió azonban csak akkor lett volna indokolható, ha pusztán átmeneti természetű válság megszüntetése forogna szóban; másrészt a kormányra sokkal nagyobb gondot és felelősséget hárított volna, mint a mennyit egyéb feladatainak kellő teljesítése mellett elvállalhat.

A második alak az lett volna, ha a szövetkezeti ügy támogatására külön állami intézet létesítették s a kormány által folyósítandó összegek ezen állami intézet útján vitetnek rendeltetésük helyére. Erre külföldi példa is kínálkozott, így nevezetesen az 1895-ben létesített porosz központi szövetkezeti pénztár (Preussische Central-Genossenschafts-Kasse) példája, mely kizárólag az államkincstár által dotáltatik s köztisztviselői jelleggel bíró közegek által vezetetik. De e példa követése sem volt ajánlatos, mert a mi szövetkezeteink sokkal gyengébb elemekből állanak, hogy ily állami intézet hatalmi

³⁾ L. Elfter Verbandstag der ländlichen Spar- und Vorschussvereine und Wirtschafts-Genossenschaften zu Sächsisch-Reen am 6. September 1897. Hermannstadt 1897.

sulya önálló fejlődésükre bénítólag ne hatna, már pedig a szövetkezetek épen arra vannak hivatva, hogy tagjaikat minél önállóbbakká és függetlenebbekké neveljék. E mellett előreláthatólag sokkal nagyobb összegeket kellett volna ily intézet dotálására fordítani, mint a mennyit pénzügyi viszonyaink megengednek, mi tekintetben épen a porosz intézet szolgáltatott bizonyítékot, a melynek eredetileg 5 millió márkában megállapított dotációját már egy év múlva 20 millióra, 1898-ban pedig 50 millióra kellett felemelni.

Arról is lehetett szó, hogy az államkincstár által folyósítandó összegek valamely már fennálló pénzintézet útján juttatassanak a szövetkezeteknek. Leghelyesebbnek mutatkozott azonban, hogy a szövetkezetek állami támogatása oly szervezet keretébe foglaltassék, mely az állami közigazgatástól független önálló országos pénzintézet jellegével bír s maga is szövetkezeti alapra van fektetve, melynek alaptőkéjéhez és költségeihez az államkincstár csak mérsékelt összegekkel járul s a melybe a társadalmi erők s főleg maguk a szövetkezetek is bele vannak vonva, úgy hogy ezek nemcsak mint hitelnyerők szerepelnek, hanem a közös cél eléréséhez saját tőkéikkel is hozzájárulnak és az ügyvezetésre hozzájárulásuknak megfelelő befolyást gyakorolnak. Az ilyképen szervezendő intézet tehát első sorban maguknak a szövetkezeteknek kötelelki szervezete, mely az államkormányval csak annyiban áll összeköttetésben, a mennyiben az a törvényileg megállapított összegekkel támogatja s ezek kellő felhasználásának biztosítása végett az elkerülhetlenül szükséges ellenőrzést és felügyeletet gyakorolja. E közvetett állami befolyás legkevésbé sem akadályozhatja meg a szövetkezetek önálló fejlődését, sőt ha a központi intézet eléggé megerősödik, idővel az államkincstár segélye egészen fölöslegessé válhatik. Arról pedig gondoskodás történhetik, hogy a felállítandó intézet az államkincstár mérsékelt hozzájárulása mellett is tekintélyes pénzforrások fölért rendelkezék.

A kormány is ezt, a szövetkezeteknek legmegfelelőbb alakot választotta s ehhez képest dolgozta ki a jelen munka szerzője a törvényhozás elé terjesztendő javaslatot, mely azonban előbb még külön szaktanácskozmány bírálata alá

bocsáttatott.⁴⁾ Az ennek alapján végleg megállapított s indokolással ellátott törvényjavaslatot Erdély Sándor igazságügy-miniszter 1898. április 13-án terjesztette a képviselőház elé, mely azt előbb az igazságügyi és pénzügyi bizottsághoz utasította s ezeknek jelentései alapján⁵⁾ több megszakítással 1898. május 9-től 23-káig úgy általánosságban, mint részleteiben behatóan tárgyalta s több módosítással elfogadta. A főrendiház 1898. június 8-kán járult hozzá s a királyi szentesítés 1898. július hó 11-én, a kihirdetés pedig mint 1898. évi XXIII. t.-cz. 1898. évi július hó 16-án történt.

II.

A törvény berendezése és jellemzése.

I. A törvény két czimből áll. Az első szabályozza a támogatandó „gazdasági és ipari hitelszövetkezetek” alapítását és jogviszonyait, míg a második czim az országos „központi hitelszövetkezet” felállítását, szervezetét, előjogait és dotációját határozza meg. A törvény keletkezési történetéből eléggé kitűnik, hogy annak súlypontja a második czimre esik, az lévén a főcél, hogy a szövetkezetek alapítása és anyagi ellátása állami segítséggel nagyobb mértékben történjék, mint ez kizárólag társadalmi uton lehetségesnek bizonyult. Maguknak a támogatásban részesítendő szövetkezeteknek jog-

⁴⁾ A szaktanácskozmány 1898. február elején tartott Erdély Sándor igazságügy-miniszter elnöklete alatt s részt vettek benne a kormány képviselőiben: Lukács László pénzügyi, Dániel Ernő kereskedelmi és Darányi Ignác földművelésügyi miniszterek, Plósz Sándor igazságügyi és Kiss Pál földművelésügyi államtitkárok, Popovics Sándor, Schmidt József, Lányi Bertalan és Jeszenszky Sándor miniszteri tanácsosok, Szántó Menyhért min. titkár és mint előadó a jelen munka szerzője; a szövetkezeti és pénzügyi érdekkörökből: gróf Károlyi Sándor, Lukács Antal, Teleszky István, Kornfeld Zsigmond, Hajós József és Hevesi Ödön.

⁵⁾ Az igazságügyi bizottság előadója Neumann Ármin, a pénzügyi bizottságé Pulszky Ágost volt. Az előbbi által szerkesztett jelentés beható és kiváló dolgozat, bár a közölt statisztikai adatok hiányosak.

viszonyait csak azért kellett szabályozni, mert a keresk. törvénynek a szövetkezetekre vonatkozó intézkedései egyelőre érintetlenül hagyatván, biztosítékokat kellett felállítani arra nézve, hogy csak oly szövetkezetek részesíthessenek támogatásban, melyek minden nyereszkesedési cél mellőzésével valóban emberbaráti irányban akarják a kisebb gazda- és iparososztály anyagi érdekeit szolgálni. Ha azonban a gazdasági és ipari szövetkezetek alapítását és jogviszonyait ebből a szempontból a keresk. törvénytől eltérő szabályozás alá kellett venni: akkor fel kellett egyuttal ismerni, hogy e szabályozás nemcsak az állami támogatás miatt szükséges, hanem önmagában véve is megfelelőbb jogrend az önzetlenül működő szövetkezetek számára. Ennek folytán a törvény nem akarja az általa teremtetett újabb szövetkezeti jogrendet kizárólag azokra a szövetkezetekre korlátozni, melyek az országos központi hitelszövetkezet kötelékébe lépnek, hanem megengedi más, a központi intézet támogatásától függetlenül működő szövetkezeteknek is, hogy a törvény szabályai alá helyezkedjenek. Szükséges volt különben az I. czimben megállapított jogrendet a központi intézettel való kapcsolattól azért is függetleníteni, mert a központba való felvétel nem fog mindig rögtön az illető szövetkezet megalakulása után történni; előfordulhat különösen, hogy a központ valamely szövetkezet befogadásához bizonyos feltételeket szab, melyeknek az csak bizonyos idő múlva tud eleget tenni. Már pedig lehetetlen lett volna kimondani, hogy a megalakulástól a központba való felvételig terjedő átmeneti időszak tartama alatt a jelen törvény rendelkezései nem alkalmazhatók, a midőn az ezek értelmében való megalakulás épen a központi intézetbe leendő felvételre való tekintettel történik. Ehhez hozzájárul, hogy valamely a központ kötelékébe tartozó szövetkezet később ismét kiléphet, a mikor a legnagyobb vizátság keletkeznék s bonyodalmakra vezetne, ha meg nem hagyatnék számára az a jogrend, mely alatt éveken át működött s melynek alapján ugy saját tagjaival, mint másokkal jogviszonyba lépett.

II. Az előadottak szerint tehát az új törvény folytán háromféle szövetkezeteket kell megkülönböztetni: 1. azokat, melyek továbbra is kizárólag a keresk. törvény

értelmében alakulnak és működnek ; 2. azokat, melyek az új törvény értelmében alakulnak és működnek és egyuttal az országos központi hitelszövetkezet kötelékébe tartoznak ; 3. azokat, melyek szintén az új törvény értelmében alakulnak és működnek, de a központi hitelszövetkezet kötelékébe nem tartoznak. Az utóbbiak a központi intézet kötelékébe tartozó szövetkezetektől nemcsak ezen kapcsolat hiánya által különböznek, hanem ez a körülmény még azt is maga után vonja, hogy bizonyos kiváltságok, melyeket a törvény a központi intézet köteléki viszonyától tesz függővé, mint nevezetesen a 23. §-ban megállapított elsőbbségi jog és a 47. §-ban kimondott adó- és illetékmentesség, reájuk nem terjednek ki.

A törvénynek természetesen gondoskodnia kellett arról, hogy a szövetkezetek között keletkező ezen különbségek már külsőleg is felismerhetők legyenek. Erre vonatkozik egyrészt a 6. §. 2. bek., mely szerint a cégjegyzékben a bejegyzés közzétételében világosan kiteendő, hogy a szövetkezet a jelen törvény értelmében alakult, ugyszintén az 52. §., mely szerint a központi intézetbe való belépés a belépő szövetkezet cégében és illetékes törvényszékének keresk. cégjegyzékében kiüntetendő.

A tagok felelőssége szempontjából különben még egy negyedik osztálya a szövetkezeteknek is lehetséges a 46. §. azon intézkedése folytán, hogy a törvény hatályba lépte előtt keletkezett szövetkezetek az új törvény szerint átalakulhatnak, de ennek daczára az eddigi felelősséget továbbra is megtarthatják.

III. Miként a törvény czime is mutatja, a törvény nem akar a szövetkezeteknek összes fajaira nézve különleges intézkedéseket felállítani, hanem elvileg csak a hitelszövetkezeteket vette fel keretébe. Ezeknek jogrendjét állapítja meg az I. czimben s ezekre alapítja a központi szervezetet. Ennek oka az volt, hogy nálunk a szövetkezetek tulnyomó nagy részben hitelszövetkezetek, míg egyéb célú szövetkezetek eddigelé még csak kivételesen keletkeztek (l. az 1. lapon közölt statisztikai adatokat); hogy továbbá a kisebb gazdasági iparososztálynak első sorban és legfőképen olcsó hitelre van szüksége, melyet ha megszerzünk neki, ezzel képessé

tesszük minden szükséglet könnyű kielégítésére, a mely gazdasági tevékenységében felmerül. E mellett csak a hitel-szövetkezetek birnak azzal az egyszerűbb, biztosabb és könnyen ellenőrizhető üzletkezeléssel, a mely a központi intézetnek szilárd alapul szolgálhat; holott más czélú szövetkezetek: a fogyasztási egyletek, a nyersanyag-beszerzési szövetkezetek, az elárusító és raktárszövetkezetek, a termelő szövetkezetek stb. oly bonyolult üzleti berendezést, oly szakszerű jártasságot és körültekintést tételeznek fel s oly esélyeknek vannak kitéve, hogy azoknak rendszeres bevonása a központi intézet kötelékébe ennek ügyvezetését és ellenőrzési feladatát szükségképen megnehezítené, sőt nagyobb mérvű veszteségeket is okozhatna. Mindazonáltal a törvény a központi intézet által nyújtandó segílyt a többi czélokra szolgáló gazdasági és ipari szövetkezetektől nem akarja teljesen megtagadni. Oly esetekben, midőn más czélú szövetkezet alakítása és támogatása különösen indokoltnak mutatkozik s annak megbízhatósága és életrevalósága iránt alapos megnyugvás szerezhető, a központi intézet kivételképen ilyent is felvehet kötelékébe. De minthogy más czélú szövetkezetek felvétele a központi intézetbe az állami hozzájárulás biztonságát is érinti, a törvény 81. §-a ezt csak azon feltétel alatt engedi meg, ha a pénzügy-miniszter a felvételt engedélyezi. Egyébiránt valamint a hitel-szövetkezetekre, azonképen más czélú szövetkezetekre nézve sincs kizárva, hogy a jelen törvény szabályai alá helyezkedjenek, a nélkül, hogy a központi intézet kötelékébe lépjenek.

1898. ÉVI XXIII. TÖRVÉNYCZIKK
A
GAZDASÁGI ÉS IPARI HITELSZÖVETKEZETEKRŐL.

ELSŐ CZIM.

A gazdasági és ipari hitelszövetkezetek.

1. §.

A kereskedelmi törvénynek (1875:XXXVII. t.-cz.) a szövetkezetekre vonatkozó rendelkezései (I. rész, XI. czim, 223 — 257. §§.) a jelen törvény értelmében alakult gazdasági és ipari hitelszövetkezetekre a következő szakaszokban megállapított eltérésekkel alkalmazandók.

I. A jelen törvény nem akarván a szövetkezetek jogviszonyait általában ujonnan szabályozni, hanem csak különleges intézkedéseket felállítani azokra a szövetkezetekre nézve, melyek annak értelmében alakulnak és működnek, ennek következménye:

1. hogy a kereskedelmi törvény a szövetkezetekre nézve általában továbbra is épségben marad;

2. hogy a jelen törvény értelmében alakult szövetkezetek csak annyiban nem esnek a keresk. törvény intézkedései alá, a mennyiben a jelen törvény eltérő intézkedéseket állít fel. Ily eltérő intézkedések hiányában tehát a jelen törvény értelmében alakult szövetkezetekre is a keresk. törvény általános szabályait kell alkalmazni, a melyekkel a jelen törvényben felállított különös szabályok kiegészítendők.

II. Hogy mit kell érteni a „gazdasági és ipari hitelszövetkezetek“ alatt? azt a törvény fogalmilag nem határozza meg. A 4. és 7. §§-ból kitűnik azonban, hogy csak a kisebb terjedelmű, az érdekeltek közvetlen közreműködésén alapuló szövetkezetekre gondol, a melyek egyedül alkalmasak arra, hogy a központi intézet támogatásával a kisgazda- és iparos osztályt

gazdasági önállóságra neveljék. Hogy minő gazdasági vagy ipari ághoz tartoznak azok, a kik ily szövetkezetek tagjai? az elvileg nem tesz különbséget. Különösen a „g a z d a s á g i” szövetkezetek alatt nem értetnek csupán a szorosabb értelemben vett mezőgazdasággal, hanem pl. állattenyésztéssel, szőlőműveléssel, gyümölcstermeléssel, erdészettel, halászáttal stb. foglalkozó egyének szövetkezetei is. Lehetnek továbbá az itt szabályozott szövetkezetek tagjai nemcsak önálló gazdák és iparosok, hanem gazdasági és ipari munkások is s nincs kizárva, hogy ugyanazon szövetkezetbe gazdák és iparosok vegyesen ne álljanak össze, ha külön-külön elegendő számban nincsenek, hogy szövetkezetet alakítsanak. Ezt már azért sem lehet kizárni, mert számos esetben az iparosok gazdasággal is foglalkoznak, a gazdák ipari tevékenységet folytatnak, úgy hogy éles határvonalat gazdák és iparosok között húzni sokszor alig lehet. Az illetők gazdaságának vagy ipari vállalatának terjedelme sem határozatlik meg közelebbiről, mert habár elvileg a kisebb gazdák és iparosok anyagi segélyezése czéloztatik: gyakran olyanok is szorulnak a szövetkezeti segélyre, a kik a vagyonosabb osztályhoz tartoznak. Az ilyenek nagyobb értelmisége a szövetkezeteknek hasznára is válik s azért inkább kívánni kell, hogy a szövetkezetekbe ezek is belépjenek. Ugyanezen okból azokat sem szabad kizárni a szövetkezetből, a kik nem tartoznak ugyan magához a gazda vagy iparos osztályhoz, de mint tisztviselők, papok, tanítók stb. folytonos érintkezésben állanak vele, és mint annak vezetői mindenestre legalább közvetve vannak érdekelve abban, hogy a gazdák és iparosok vagyoniilag gyarapodjanak.

III. Bármennyire megfeleljen azonban valamely szövetkezet az előadott kellékeknek: ez még nem vonja maga után szükségképen azt, hogy reá a jelen törvény alkalmaztassék. Erről csak akkor lehet szó, ha valamely szövetkezet tényleg „a jelen törvény értelmében alakult”. A törvény semmi kényszert nem statuál, hanem teljesen az illető szövetkezet saját elhatározására bizza, vajjon a jelen törvény, avagy kizárólag a keresk. törvény értelmében akar-e alakulni és működni? Kényszer csak mint feltétel létezik arra nézve, hogy a központi intézet kötelékébe felvétethessék (l. 48. §.). De a mely szövetkezet erre nem törekszik: az még ily közvetett kényszer alá sem

esik, hogy a jelen törvény szerint alakuljon; a mint hogy megfordítva, ha valamely a gazdasági és ipari hitelszövetkezetek fogalma alá eső szövetkezet a jelen törvény értelmében akar alakulni és működni: attól el nem tiltható s nem kényszeríthető arra, hogy a keresk. törvény általános szabályait kövesse, még ha a központi intézet kötelékébe nem akar belépni. Csak az szükséges, hogy a megalakulás a 2. §-ban megjelölt hatóság vagy testület közreműködésével történjék s a keresk. cégjegyzékbe leendő bevezetés alkalmával a jelen törvény értelmében való megalakulás bejelentessék (6. §.).

IV. Minthogy a központi intézet kötelékébe való tartozás nem képezi feltételét annak, hogy a szövetkezetek a jelen törvény értelmében alakuljanak és működjenek: ebből következik, hogy valamely a központi intézetbe belépett szövetkezet megmaradhat a jelen törvény szabályai alatt a központi intézet kötelékéből való kilépés (60. §.) után is. De meg is kell hogy maradjon. A törvény teljes választási szabadságot ad ugyan a keresk. törvény és a jelen törvény jogrendje között. Ha azonban a megalakulás a jelen törvény értelmében már megtörtént: ezzel a választási jog fel van emésztve s az illető szövetkezet később már nem jelentheti ki, hogy a jelen törvény uralmi köréből kilép s kizárólag a keresk. törvény uralma alá helyezkedik. Vajjon az illető szövetkezet a központi intézet kötelékébe belépett-e vagy nem? e részben teljesen közömbös. Csak megfordítva lehetséges, hogy valamely a keresk. törvény értelmében alakult szövetkezet később a jelen törvény uralma alá helyezkedjék. De ez is csupán azokra a szövetkezetekre nézve van kimondva a 46. §-ban, a melyek már a jelen törvény hatálya előtt keletkeztek.

V. Hogy a gazdasági és ipari hitelszövetkezeteken kívül kivételesen más célú szövetkezetek is alakulhatnak a jelen törvény értelmében: arról l. fent a bevezetés II. fejezetét és alább a törvény 81. §-át, a mely azonban a központi intézetbe való belépéshez még külön feltételt tűz.

I. FEJEZET.

A gazdasági és ipari hitelszövetkezetek alakítása.**2. §.**

A jelen törvény hatálya alá eső gazdasági és ipari hitelszövetkezet a jelen törvény értelmében csakis közigazgatási hatóság, nyilvános testület (gazdasági egyesület, kereskedelmi és iparkamara, ipartestület), vagy az országos központi hitelszövetkezet (Második czim) közreműködésével alakulhat.

A hatóságnak közreműködése annak ellenőrzésére terjed ki, hogy a szövetkezet megalakulásakor a jelen törvénynek rendelkezései megtartassanak.

A hatóság a jelen törvény rendelkezéseinek megfelelőleg alakuló szövetkezet alakításánál közreműködését meg nem tagadhatja.

I. A 2. §. biztosítékot akar nyújtani arra nézve, hogy a szövetkezetek alakításánál minden önző érdek mellőztessék és a visszaélések teljesen ki legyenek zárva; hogy továbbá az alakítás a fenforgó szükséglet kellő mérlegelésével, a viszonyoknak és a törvényes követelményeknek megfelelőleg történjék. A közigazgatási hatóság vagy az említett testületek illetve kiküldöttjeik legjobban ítélhetik meg, hol szükséges szövetkezet alakítása, megvannak-e az eredményes szövetkezeti működés feltételei, milyen területi határok állapítandók meg az alakulandó szövetkezet számára és kik legyenek azok, a kikre a szövetkezet vezetése megnyugvással bízható?

II. „Közigazgatási hatóság” alatt nemcsak állami, hanem községi és törvényhatóság, a „nyilvános testületek” alatt pedig nemcsak a zárjelben felsoroltak, hanem más nyilvános testületek is értendők. A törvény e részbeni felsorolása nem kimerítő (taxativ), hanem csak példaképen áll. Szövetkezetet a jelen törvény értelmében alakíthatnak tehát pl. nemcsak a törvényben említett ipartestületek, melyeket már az ipartörvény (1884:

XVII. t.-cz. 126. 147. §§.) jelöl ki mint olyanokat, melyeknek céljához a szövetkezetek alapítása tartozik, hanem az ipar-egyesületek is. Csak az olyan testületek nem alakíthatnak szövetkezeteket, melyek nem „nyilvánosak”, azaz nem nyilvános közérdekű célok, hanem pusztán magánérdekek szolgáltatában állanak. A nyilvános számadás kötelezettsége sem minősít nyilvános testületté, ennél fogva a részvénytársaságok és szövetkezetek sem alakíthatnak szövetkezeteket a jelen törvény, hanem csak a keresk. törvény általános rendelkezései értelmében.

A mennyiben egyes magánegyenek óhajtanának a jelen törvény értelmében szövetkezetet alakítani: ezt csak azon feltétel alatt tehetik, ha a hatóság vagy az említett testületek valamelyike, illetve a központi intézet által az alakításnál való közreműködésre kiküldetnek (l. az 5. §-nál).

III. A törvény az említett hatóságok, testületek és a központi intézet, illetve ezek kiküldöttjeinek „közreműködését” nem úgy érti, mintha ők a létesítendő szövetkezetet alapítanák. Ők nem alapítók a keresk. törvény értelmében, úgy hogy ők az alapításért vagyoni és büntetőjogi felelősséget vállalnának. A törvény álláspontja szerint a gazdasági és ipari hitelszövetkezetek létesítésénél az alapítás nem képez külön előzetes jogi stádiumot, mint a keresk. törvény szerint a részvénytársaságoknál és szövetkezeteknél. Épen ezért a képviselőház igazságügyi bizottsága félreértések kikerülése végett mindenütt, a hol a szövetkezetek létesítéséről van szó, az „alapítás” szó helyett az „alakítás” illetőleg „alakulás” szavait tette. Így már a jelen fejezet címében és a 3., 5. és 6. §§-ban.

IV. Hogy mit foglal magában a gazdasági és ipari hitelszövetkezetek alakításánál való „közreműködés”? arra nézve a törvény kimerítően nem intézkedik. Semmi esetre sem szorítkozik csupán arra, a mit a 2. §. 2. bekezdése mond, hogy t. i. a közreműködés annak ellenőrzésére terjed ki, vajjon a szövetkezet megalakulásánál megtartattak-e a törvény rendelkezései? A képviselőházban indítványoztatott ugyan, hogy a közreműködés „csupán” erre terjedjen ki. De e szó felvétele az igazságügy-miniszter felszólalására mellőztetett, a miből világosan kitűnik, hogy a 2. bek. a közreműködés egész tartalmát nem meríti ki, hanem csak azt akarja kifejezni, hogy a közreműködés a törvé-

nyes rendelkezések megtartásának ellenőrzését is magában foglalja. Ez az ellenőrzés sem értendő pedig úgy, mintha az alakításnál közreműködő kiküldött a törvény megtartására nézve hiteles személy (*testimonium legale*) gyanánt szerepelne. A kiküldött semmiféle hiteles vagy épen hivatalos jelleggel nem bír s az ő ellenőrzése semmit sem praejudicál azon ellenőrzési feladatnak, mely a keresk. törvény és a jelen törvény értelmében a keresk. czégjegyzéket vezető kir. törvényszéket illeti.

A közreműködés tartalma azzal sincs kimerítve, a mit a 2. §. 2. bekezdésén felül az 5. és 6. §§. a kiküldöttről mond, hanem kiterjedhet egyáltalában mindenre, a mi a szövetkezet megalakítása végett szükséges. Így nevezetesen a tagok összehozására, az alapszabálytervezet kidolgozására, az alakuló közgyűlés összehívására, az igazgatósági és felügyelő bizottsági tagok kijelölésére, az üzleti berendezésre stb. A 2. §. 2. bek. csak egy különös kötelességet, az 5. és 6. §§. pedig csak a közreműködés azon minimumát állapítja meg, melynek teljesítése nélkül szövetkezet a jelen törvény értelmében meg nem alakulhat és be nem jegyezhető.

V. A 3. bekezdés épügy, mint a 2-dik, az eredeti törvényjavaslatban hiányzott s csak a képviselőház teljes ülésében vétetett fel. De csak azt jelenti, hogy a hatóság nem tagadhatja meg azt, hogy az érdekeltek felkérésére valakit kiküldjön a szövetkezet alakításánál való közreműködésre. Nem jelenti ellenben azt, mintha a hatóság kiküldöttje a szövetkezet megalakításához hozzájárulni kényszerülve volna. Ha a hatósági kiküldött úgy találja, hogy a szövetkezet megalakításához szükséges feltételek hiányoznak: ő a további közreműködéstől épügy elállhat, mint a 2. §-ban említett testületek vagy az országos központi intézet kiküldöttje.

3. §.

A tagok belépése a szövetkezet megalakítása végett a szövetkezet alapszabálytervezetének sajátkezű aláírása által történik.

Ha az, a ki belépni akar, írni nem tud: kézjegye két előttemező tanu által, kiknek egyike az illető nevét is

aláírja, hitelesítendő. Ha pedig sem írni, sem olvasni nem tud, vagy az alapszabálytervezet nyelvét nem érti, még az is szükséges, hogy a jelenlevő tanúk az alapszabálytervezetet mind maguk ismerjék, mind a belépőnek az általa értett nyelven megmagyarázzák s hogy ez megtörtént, az alapszabálytervezeten bizonyítsák.

I. A keresk. törvény 224. §-a csak általában írásbeli nyilatkozatot követel a tagok belépéséhez, tekintet nélkül egyuttal arra, vajjon a belépés a szövetkezet megalakulása előtt vagy után történik-e? A jelen törvény különbséget tesz azon belépés között, a mely a szövetkezet megalakítása végett szükséges, és a között, a mely már megalakult szövetkezetbe történik. Az előbbiről a 3. §., az utóbbiról a 9. §. intézkedik s mindkettő gondoskodik arról, hogy azok, a kik a szövetkezetbe belépni akarnak, már előzetesen teljesen tájékozva legyenek az alapítandó szövetkezet célja, szervezete és az elvállalandó kötelezettségek iránt. Fel kell tételezni különösen, hogy az, a ki az alapszabálytervezetet akár nevével, akár kézjeggyével aláírja, annak tartalmáról is tudomást vesz. Ha pedig sem írni, sem olvasni nem tud, vagy az alapszabálytervezet nyelvét nem érti, a 3. §. gondoskodik arról, hogy az neki megmagyaráztassék. Az erre vonatkozó 2. bekezdés megfelel a polgári törvénykezési rendtartásról szóló 1868: LIV. t.-cz. 167. és 168. §§-nak és részben a keresk. törvény 313. §-ának.

II. Az „alapszabálytervezet“ teljesen kidolgozott alapszabály, mely azonban előbb, mintsem az alakuló közgyűlés által elfogadtatott, csak tervezet jellegével bír. Külön tervezet, miként a keresk. törvénynek a részvénytársaságokra vonatkozó 150. §-a értelmében, a mely a helyes magyarázat szerint a szövetkezetekre is alkalmazandó (v. ö. *Szerző* A magyar kereskedelmi jog kézikönyve 4. kiad. I. kötet 427. lap), a jelen törvény értelmében alakítandó szövetkezeteknél nem szükséges.

III. Az általános jogelvekből következik, hogy az alapszabálytervezet aláírása csak azon feltétel alatt kötelez, ha az alakuló közgyűlés azt tényleg változatlanul fogadja el, vagy az alá-

író a változtatásba szavazatával vagy külön nyilatkozatával beleegyezik. Az alakuló közgyűlés többségének határozata a hozzá nem járuló kisebbségre nézve e részben nem kötelező. Az 5. §. 4. bekezdésének abbeli rendelkezése, hogy az alakuló közgyűlés érvényes határozatához a jelenlevő tagok általános szótöbbsége szükséges: az alapszabálytervezettől lényegileg eltérő alapszabály-megállapításra nem vonatkozik.

4. §.

Az alapszabályokba fel kell venni, hogy a szövetkezet szövetkezeti üzletét nem tagokra ki nem terjesztheti; takarékbetéteket azonban nem tagoktól is elfogadhat, ilyeneket más intézeteknél is elhelyezhet és hitelt nem tagoktól is nyerhet.

Az alapszabályokban meg kell határozni az egyes tagnak nyújtható hitel legmagasabb összegét és a hitelnyújtás feltételeit.

I. A 4. §. kiegészíti a keresk. törvény 225. §-át, a mely a szövetkezeteknél általában az alapszabályok kötelező tartalmát szabja meg.

K. T. 225. §. Az alapszabályokban mindenesetre következőket kell megállapítani:

1. a szövetkezet cégét és székhelyét;
2. a vállalat tárgyát;
3. a szövetkezet tartamát;
4. a tagok belépésének feltételeit és esetleg azok (kilépés, halál vagy kizáratás következtében) kiválására vonatkozó különös határozatokat;
5. az egyes tagok részesületi arányát, illetőleg azok üzletrészeit és ezen részek képződésének módját;
6. azon elveket, melyek szerint a mérleg készítésének és megvizsgálásának történni kell;
7. a nyereség vagy veszteség kiszámításának és az egyes tagok közt felosztásának módzatait;
8. az igazgatóság szervezetét, mikénti választásának módját, annak hatáskörét és működésének idejét;

9. a felügyelő bizottság szervezetét és működésének idejét ;
10. a cégjegyzés módját ;
11. a közgyűlés mikénti összehívását, megtartásának helyét és idejét, hatáskörét, tárgyalási rendjét, a határozatok hozatalának módját és annak megállapítását, hogy mi történjék az esetben, ha az összehívott közgyűlés határozatképes nem volt ;
12. a tagok szavazati jogát és ennek mikénti gyakorlását ;
13. a szövetkezet hirdetményeinek mikénti közzétételét ;
14. annak megállapítását, hogy a tagok a társaság kötelezettségeiért korlátlan vagy korlátozott felelősséggel tartoznak-e, és ha ez utóbbi esetben a felelősség a törvényben meghatározott mértéken túl terjesztetik ki, ezen felelősség terjedelmét.

Magától értetődik, hogy az alapszabályok ezen kötelező tartalma a jelen törvény értelmében szerkesztendő s nem ellenkezik annak parancsoló (*absolut*) rendelkezéseivel. Ez áll különösen a tagok felelősségéről, a mennyiben a keresk. törvény 225. §. 14. pontjában kifejezett korlátlan vagy korlátozott felelősségre vonatkozó választási szabadság a jelen törvény 15. §-a által ki van zárva s csak kivételesen a már korábban létezett szövetkezeteknél van fentartva (46. §.).

II. A 4. §. még két intézkedés felvételét az alapszabályokba rendeli el. Az első az, hogy a szövetkezet üzletét nem tagokra ki nem terjesztheti. A keresk. törvény a nem tagokra való üzletkiterjesztést nem zárja ki (I. Szerző id. m. I. 102. §. 9. jegyz.), a mint ezt legújabbán a budapesti kir. ítélőtábla is elismerte 1897. évi 2710. számú határozatában. Az üzletkiterjesztés korlátlan szabadsága azonban oda vezetett, hogy a hitelszövetkezetek közönséges bankok, illetve takarékpénztárak jellegét vették fel, melyeknél az a cél, hogy a tagok minél olcsóbb hitelben részesüljenek, teljesen háttérbe szorult azon törekvés előtt, hogy az üzletrésztulajdonosok minél nagyobb osztalékot kapjanak. Ezt a jelen törvény a gazdasági és ipari hitelszövetkezeteknél meg akarja akadályozni, hogy kizárólag igazi céljuknak éljenek, a speculatio kinövéseitől és veszélyeitől megóvassanak s a nép józan gazdasági nevelését előmozdítsák. De ettől eltekintve, a törvény által nyújtott kedvezményekben és állami támogatásban csak azoknak lehet részük, a kiknek azt a törvényhozás szánta, már pedig a nemtagokra való üzletkiterjesztés azt vonná maga után, hogy ezekben a kedvezményekben és támogatásban olyanok is részesülnének, a kik arra sem nem

szorulnak, sem igényt nem tarthatnak. Ebből a szempontból a törvény különben a fennálló jog alapján áll, mert hisz az 1875 : XXIV. t.-cz. 4. §-a, illetve e helyett az 1880 : LX. t.-cz. s az 1869 : XVI. t.-cz. 5. §-a értelmében szintén csak oly szövetkezetek részesülnek adó- és illetékmentességben, a melyek üzletüket saját tagjaikon kívül másokra ki nem terjesztik. Megerősíti a törvény álláspontját a külföldi példa is, a mennyiben az 1889. évi új német szövetkezeti törvény 8. §-a a korábbi törvénytől eltérőleg a hitelszövetkezeteknek általában nem engedi meg, hogy üzletüket nemtagokra kiterjesszék, s ugyanezt mondta ki az 1888. évben szerkesztett francia szövetkezeti törvényjavaslat is.

A nemtagokra való üzletkiterjesztés tilalma főleg azt jelenti, hogy a gazdasági és ipari hitelszövetkezetek csak olyanoknak adhatnak kölcsönt, a kik az illető szövetkezet tagjai és csak azon időponttól fogva, a melyben a tagsági minőség megszereztetett (9. §.). A szövetkezetek pénzbeszerzési forrásait azonban a törvény a tilalom által nem akarja korlátozni, sem azt nem akarja megakadályozni, hogy a szövetkezetek fölösleges pénzeiket gyümölcsözően elhelyezhessék. Ebből kifolyólag kifejezetten kiveszi a tilalom alól a takarékbetéteket és pedig úgy azokat, melyek nemtagok által a szövetkezetnél helyeztetnek el, mint azokat, melyeket maga a szövetkezet más intézeteknél helyez el. De ezenkívül a szövetkezet a szükséges tőkéket nemtagoktól bármely más czimen is beszerezheti; így nevezetesen akár közönséges kölcsönvétel, akár egyenes váltóhitel, akár viszleszámitolás, akár folyószámla stb. útján. Csak azok a szövetkezetek esnek korlátozás alá, melyek az országos központi hitelszövetkezet kötelekébe tartoznak, a mennyiben ugyanis ezeknél az 59. §. szerint a takarékbetétek elfogadása és harmadik személyektől való kölcsönvétel a központi intézet igazgatóságától függ.

III. A második intézkedés, mely még az alapszabályokban felveendő: a tagoknak nyújtható hitel maximumának és a hitelnyujtás feltételeinek meghatározására vonatkozik (2. bek.). A tagokra nézve is kívánatos, ha ez iránt már az alapszabályokból tájékozást szerezhetnek, a szövetkezet igazgatóságára nézve is jó, ha a hitelnyujtás keretei előre meg vannak határozva s azokon túl nem terjeszkedhetik. Ez kizárja egyuttal azt, hogy

némelyek tulságos kedvezményekben részesíttessenek s a szövetkezet egyes hitelezésekből nagyobb veszteségeket szenvedjen.

A „hitel legmagasabb összege“ nem okvetlenül egységesen állapítandó meg. Meghatározható különbözően is a szerint, vajjon a hitel váltóra, közönséges adóslevélre, avagy bekebelezés mellett nyújtatik-e? Meghatározható továbbá úgy a kölcsönadásra magára, mint az egyes tagok által elvállalandó ke z e s s é g r e , j ó t á l l á s r a nézve is. Ha utóbbira nézve külön maximum megállapítva nincs, a tagok a megállapított összegen túl nemcsak kölcsönt nem kaphatnak, hanem jótállást sem vállalhatnak.

A „hitelnyújtás feltételei“ alatt értendők különösen : a kölcsönadás módja: váltó, adóslevél, bekebelezés; a visszafizetés ideje és módja (részlettörlesztés), a jótállók száma és tulajdonságai, a kamatfizetés ideje és módja, a mulasztás következményei (részlettörlesztési jog elvesztése, késedelmi kamat, kötbér) stb. Nem értendő ellenben a fizetendő kamat nagysága. Ez szükségképen változik a szerint, hogy minő kamat mellett kapja maga a szövetkezet a pénzt, az alapszabályokban tehát előre nem határozható meg. Még a fizetendő kamat relatív nagyságát sem kell az alapszabályokban meghatározni, hogy t. i. mennyivel lehet a kölcsönvevő által fizetendő kamat nagyobb, mint az a kamat, melyet maga a szövetkezet fizet; mert ez is változhatik a szövetkezet vagyoni helyzete és üzletviszonyai szerint.

5. §.

Az alakuló közgyűlést a közreműködő hatóság, testület vagy országos központi hitelszövetkezet kiküldöttje vezeti.

Határozatképességéhez legalább 14 aláíró jelenléte szükséges.

Mindenik tagnak egy szavazata van.

Érvényes határozathoz a jelenlevő tagok általános szótöbbsége szükséges.

I. Az alakuló közgyűlés feladatát a jelen törvény nem határozza meg. Ennélfogva a keresk. törvény általános rendelkezései irányadók. De a keresk. törvény is csak a részvénytársaságnál állapítja meg közvetlenül és tüzetesen az alakuló közgyűlés feladatát (154. §.), míg a szövetkezeteknél csak közvetve van róla szó a 227. §-ban s ez is csak három tárgyat említ: 1. az alapszabályok megállapítását, 2. az igazgatóság és 3. a felügyelő bizottság megválasztását. Ezeken kívül azonban a részvényaláírás felülbírálásának analogiájára a szövetkezetnél is szükséges: 4. hogy az alakuló közgyűlés meggyőződést szerezzen arról, vajjon a tagok belépési nyilatkozatai a valóságnak és a törvény követelményeinek (3. §.) megfelelnek-e (K. T. 154. §. 1. pont); legfőképpen pedig a szövetkezet alakuló közgyűlésének is az a feladata: 5. hogy a szövetkezet meg- vagy meg nem alakulása iránt határozzon (K. T. 154. §. 3. pont).

Az igazgatóságra nézve kiemelendő, hogy a jelen törvény értelmében alakuló szövetkezeteknél az első igazgatóság kinevezése az alapítók által, miként a keresk. törvény 241., illetve 183. §§. szerint, nem foglal helyet. Csak a központi hitel-szövetkezet van jogositva a kötelékébe tartozó szövetkezetek igazgatóságába és felügyelő bizottságába egy-egy tagot kinevezni (56. §.).

II. A hatóság, testület vagy a központi intézet kiküldöttjének „vezetése” az alakuló közgyűlésen való elnöklést és ezzel kapcsolatban a törvényes kellékek megtartásának ellenőrzését (2. §.) és a szükséges utbaigazítások megadását foglalja magában. De mint már érintettük, az alakuló közgyűlés összehívása is történhetik maga a kiküldött által. Csakhogy ez nem lényeges. Az összehívás más, nevezetesen a belépő tagok valamelyike által is történhetik, a mikor a kiküldött az alakuló közgyűlésre külön meghívandó. Hogy mennyi idő alatt hívandó össze az alakuló közgyűlés? arra nézve sem a jelen, sem a keresk. törvény a szövetkezeteknél intézkedést nem tartalmaz. A keresk. törvény csak a részvénytársaság alakuló közgyűlésére nézve írja elő, hogy az összehívásnak a részvényaláírás záridejétől számított két hó alatt kell történnie (154. §. ut. bek.). Minthogy azonban a szövetkezetbe belépni akarók sem lehetnek túlhoszu ideig belépési ajánlatukhoz kötve, a mint hogy a jelen törvény 9. §-a

a megalakulás utáni belépési nyilatkozatok elfogadására is megfelelő rövid határidőt szab: a keresk. törvénynek a részvénytársaság alakuló közgyűlésének összehívására vonatkozó határideje a szövetkezetekre is hasonszerűen kiterjesztendő (v. ö. *Szerző* id. m. I. 427. l.).

III. Az alakuló közgyűlés határozatképességére és határozathozatalára nézve a keresk. törvény csak a részvénytársaságnál intézkedik (155. §.), a szövetkezeteknél nem. A jelen törvény e hiányt kipótolja. A résztvevő aláíróknak 14-ben megállapított száma kétszerese annak, melyet a keresk. törvény a részvénytársaságnál szab meg s abban talál indokolást, hogy a szövetkezeteknél a részvétel lényegileg személyes s hogy nagyobb számú tagok szükségesek ahhoz, hogy a szövetkezet működése már kezdettől fogva eredményes legyen. A szövetkezeti tagság személyes természete hozza egyuttal magával, hogy egyik tagnak sem lehet többszörös szavazata, még ha kivételesen több üzletrészt is jegyzett volna (10. §.). Ez a megalakulás utáni közgyűlésekre nézve is áll (26. §.).

6. §.

Az alapszabályokat, az alakuló közgyűlés jegyzőkönyvét és a cégbejegyzési kérvényt a közreműködő hatóság, testület vagy országos központi hitelszövetkezet kiküldöttje is aláírja.

A cég-bejegyzési kérvényben, a cégjegyzékben és a bejegyzés közzétételében világosan kiteendő, hogy a szövetkezet a jelen törvény értelmében alakult.

I. Az alapszabályok, a közgyűlési jegyzőkönyv és a cég-bejegyzési kérvény aláírása a közreműködő hatóság vagy testület kiküldöttje által igazolásul szolgál a cégbejegyzést foganatosító törvényszéknek, hogy a szövetkezet alakulása csakugyan ily kiküldött közreműködése mellett történt. Ezen aláírás nélkül a szövetkezet a jelen törvény értelmében be nem jegyezhető. E mellett azonban azok az igazolások és aláírások is szükségesek,

melyeket a keresk. törvény a szövetkezetek bejegyzéséhez általában követel.

K. T. 227. §. A szövetkezet az alapszabályok bemutatásával egyidejűleg igazolni tartozik, hogy az alapszabályok az alakuló közgyűlés által megállapítottak s hogy az igazgatóság és felügyelő bizottság megválasztott.

Az e végre szolgáló beadványt az igazgatóság tagjai az illetékes törvényszéknél sajátkezűleg aláírni vagy hitelesített alakban benyújtani tartoznak.

Az alapszabályok megállapítása, ugyszintén az igazgatóság és felügyelő bizottság megválasztása maga a közgyűlési jegyzőkönyv által igazoltatik, mely egyuttal a belépési nyilatkozatokra és a megalakulásra vonatkozó határozathozatalt is (l. a megelőző szakasz magyarázatát) tartalmazza. A jegyzőkönyv, valamint a megállapított alapszabályok aláírása a szokásos két hitelesítő által a kiküldött aláírása mellett is helyt foglal.

II. A cégbejegyzési kérvényhez melléklendők az alapszabályok két példányban, melyek egyike a cégjegyzékbírósnál marad, a másik a bejegyzési záradékkal ellátva visszaadatik. Melléklendő továbbá a keresk. törvény 226. §-a értelmében a tagok névjegyzéke. Azonfelül az igazgatóság tagjai a cégbejelentéssel kapcsolatban a törvényszéknél aláírásaikat hitelesíttetni, vagy hitelesített alakban bemutatni tartoznak (Keresk. t. 184., 241. §§.).

III. A 2. bekezdés módot nyújt arra, hogy mindenki megtudhassa azt, vajjon valamely szövetkezet a jelen törvény, avagy a keresk. törvény általános határozatai szerint alakult-e? a mi annál szükségesebb, mert a gazdasági és ipari hitelszövetkezetek más hitelszövetkezetektől külsőleg nem különböznek. Ha a jelen törvény értelmében történt alakulás világosan kitéve nincs: kizárólag a keresk. törvény általános határozatai nyerne alkalmazást. Magában a cégben ennek kitüntetése nem szükséges, bár kizárva nincs. A cégben csak a központi intézet kötelékébe való hozzátartozás tüntetendő ki (52. §.), a mi azonban a jelen törvény értelmében való megalakulást is magában foglalja (48. §.).

Egyébként a bejegyzés közzétételére nézve a keresk. törvény általános rendelkezései a jelen törvény értelmében alakuló szövetkezeteknél is alkalmazandók:

K. T. 226. §. 2. bek. A bejelentés közzétételének magában kell foglalnia :

1. Az alapszabályok keltét ;
2. a szövetkezet czégét és székhelyét ;
3. a vállalat tárgyát ;
4. a szövetkezet tartamát ;
5. a czégjegyzés módját ;
6. a szövetkezeti hirdetmények mikénti közzétételét ;
7. annak felemlítését, hogy a tagok a szövetkezet kötelezettségeiért korlátlan vagy korlátozott felelősséget vállalnak-e és ha az utóbbi esetben a felelősség a törvényben meghatározott mértéken túl terjesztetik ki, ezen felelősség terjedelmét.

Az utolsó pont természetesen módosul annak folytán, hogy a jelen törvény értelmében alakult szövetkezeteknél korlátlan felelősség meg nem állapítható (15. §.), kivéve, a mennyiben már előbb fennálló szövetkezetről van szó (46. §).

IV. A czégbejegyzés hatálya nézve a keresk. törvény általános rendelkezései a jelen törvény értelmében alakult szövetkezetekre szintén alkalmazandók.

K. T. 228. §. A szövetkezet a kereskedelmi czégjegyzékbe történt bevezetés és kihirdetés előtt létezőnek nem tekintetik. Azok, kik a bevezetés és kihirdetés előtt a társaság nevében eljárnak, személyesen és egyetemlegesen felelősek.

V. ö. ehhez *Szerző* id. m. I. 333. és 425. lap.

7. §.

A jelen törvény értelmében alakult hitelszövetkezetek fióktelepet nem állíthatnak fel és működésüket kerületükön túl ki nem terjeszthetik.

E kerület a szövetkezet székhelyét képező községen kívül más községet vagy községeket csak akkor foglalhat magában, ha azok ugyanazon vagy a szomszédos körjegyzőséghez (Horvát-Szlavonországokban közigazgatási községhez) tartoznak, vagy közvetlenül határosak.

I. A keresk. törvény a szövetkezetek működési területét nem korlátozza s kifejezetten megengedi a fióktelepek felállítását (229. §.). A jelen törvény az ellenkező állásponton van s ez megfelel ugy a szövetkezetek rendes viszonyainak, mint az általuk teljesítendő feladatnak. Tényleg a szövetkezetek a legkritikább esetben állítanak fel fióktelepeket s terjesztik ki működésüket bizonyos szűkebb kerületen túl; sőt Németországban az u. n. *Raiffeisen*-féle kölcsönpénztár-egyleteknek (Darlehenscassen-Vereine) alapelve, hogy a társaság működési köre egy-egy község vagy plébánia területére szorítkozzék, mert csakis ilyen szűkebb üzletterület mellett lehetséges, hogy a szövetkezet tagjai egymás személyét és vagyoni viszonyait jól ismerjék, a mi a szövetkezeteknél, melyek nem az összehozott tőkében, hanem tagjaik személyében bírják lételük igazi alapját, főfontosságú dolog. E mellett a szűkebb területen együtt lakó emberek egymással sok egyéb tekintetben is érdekközösségben állanak; ki van fejlődve közöttük az összetartozóság érzete, minél fogva az általuk alakított szövetkezetet is ezen szűkebb közösség kiegészítő alkatrészül tekintik, a mely, mint a szükségben segítő és a józan gazdasági törekvéseket előmozdító jótékonysági egylet, nemcsak anyagi, hanem nagy erkölcsi hivatást is gyakorol. Csakis ilyen szűkebb területen és ily közösségi érzet mellett lehetséges végre, hogy a tagok a szövetkezet ügyvitelét folytonos figyelemmel kísérjék, azt éberren ellenőrizzék s általában a társaság ügyei és fejlődése iránt melegen érdeklődjenek. Ezzel szemben az üzletnek nagyobb területre való kiterjesztése akár közvetlenül, akár fióktelepek útján egyes-egyedül abban találja indokolását, hogy a szövetkezet minél több ügyletet kössön s minél nagyobb bevételekre és haszonra tegyen szert. Már pedig ez a törekvés a mily jogosult a nyerészkedésre irányuló társaságoknál, ép oly ellentétben áll a szövetkezetek valódi természetével s szintén oda vezet, hogy a szövetkezetek a részvény-társaságokkal egy kategóriába helyeztessenek; azonfelül különösen a fióktelepek alapítása akadályt képez arra, hogy az illető helyeken önálló szövetkezetek létesíttessenek. Nálunk a szövetkezeteknél felmerült visszaélések is részben épen ilyen üzletkiterjesztéssel függnek össze, a mennyiben ugyanis a fővárosban a jótékonyság gyakorlására utaló czégek alatt keletkezett hitel- és fogyasztási szövet-

kezetek a legtávolabb vidékeken toborozták össze tagjaikat, a kiknek a kiküldött ügynökök a legképtelenebb ígéretekkel tették s a kiknek a végén szomorúan kellett tapasztalniuk, hogy a szövetkezet által ígért jótéteményekből semmit sem kapnak, az elvállalt tagsági kötelezettségeknek azonban akkor is eleget tartoznak tenni, mikor már teljesen tisztába jöhetnek az iránt, hogy rá vannak szedve.

II. A mi a működési kerület terjedelmét közelebbről illeti: szabály, hogy az csak azt az egy községet foglalja magában, melyben a szövetkezet székhelye van. Nehogy azonban kisebb helyeken a szövetkezetek létesítése lehetetlenné váljék, a törvény kivételképen megengedi, hogy a szövetkezet működési kerülete több községre is kiterjedhessen. E kiterjesztés azonban csak a következő határok között lehetséges:

1. ha az összefoglalandó községek ugyanazon körjegyzőséghez tartoznak;

2. ha az összefoglalandó községek különböző körjegyzőségekhez tartoznak ugyan, de a körjegyzőségek szomszédosak;

3. ha az összefoglalandó községek közvetlenül határosak.

A harmadik lehetőség különösen arra az esetre vonatkozik, ha kisebb község valamely város vagy nagyközség közvetlen közelében fekszik; de két vagy több közvetlenül határos város vagy nagyközség összefoglalását is megengedi. Az első két esetben ellenben tökéletesen közömbös, vajjon az összefoglalandó községek egymással közvetlenül határosak-e vagy nem? Nincs tehát kizárva, hogy az egyik körjegyzőség egyik végén fekvő község a szomszédos körjegyzőség másik végén fekvő községgel egyesíttessék, úgy hogy a közbeeső községek kimaradnak.

II. FEJEZET.

A tagok jogviszonyai.

A II. fejezetben a következő kérdések nyernek szabályozást:

1. a tagok belépése (8—9. §§);
2. az üzletrészek (10—11. §§.);
3. a nyereség felosztása (12—13. §§.);
4. a veszteség felosztása (14. §.);
5. a tagok felelőssége (15—17. §§.);
6. a tagok kiválása (18—20. §§.);
7. a kivált tagok vagyoni viszonyainak rendezése (21—22. §§.);
8. a szövetkezeti követelések elsőbbsége (23—24. §§.).

8. §.

A szövetkezetbe csak olyan teljes koru egyén léphet be, ki a szövetkezet kerületében lakik és vagyona fölött szabadon rendelkezik.

A szövetkezet tagja jogi személy is lehet.

Az alapszabályok egyéb feltételeket is állapíthatnak meg.

I. a keresk. törvény a szövetkezetbe való belépésre külön feltételeket nem szab. A jelen törvény három kelléket követel a belépőtől:

1. hogy teljes koru legyen;
2. hogy a szövetkezet kerületében lakjék;
3. hogy vagyona fölött szabadon rendelkezék.

Az első és harmadik kellék úgy a tagsággal járó kötelezettségek elvállalására való tekintettel, mint a szövetkezet céljának kellő átértéséhez és a tagoknak biztosított jogok átgon-dolt gyakorlásához szükséges. A második kellék pedig össze-függ a törvény 7. §-ának azon rendelkezésével, hogy a szövetkezet működését kerületén túl ki nem terjesztheti s annál na-gyobb fontossággal bír, mert ez által teljesen meg van szüntetve

az a visszaélés, hogy tagok hirdetések útján az ország legtávolabb vidékein, sőt még a külföldön is gyűjtessenek.

II. A teljeskorúság magában foglalja úgy a 24. életév betöltését, feltéve, hogy a kiskorúság meg nem hosszabbított, mint az u. n. nagykorúsítási eseteket (1877: XX. t.-cz. 4—6. §§.). A szabad rendelkezés kelléke pedig kizárja azokat, a kik csőd vagy gondnokság alatt állanak. Ez a teljeskorúság és szabad rendelkezés azonban csak a szövetkezetbe való belépéshez szükséges, nem ahhoz, hogy valaki egyáltalában a szövetkezet tagja lehessen. A már megszerzett szövetkezeti tagság nem szűnik meg annak folytán, hogy az illető később gondnokság vagy csőd alá kerül (l. alább a 18. §-nál). Fenmarad továbbá a jelen törvény értelmében alakult szövetkezetekre nézve is a keresk. törvény 235. §. 2. bekezdésének azon intézkedése, hogy a jogutódok az elhalt tag helyébe léphetnek, a mennyiben az alapszabályok azt ki nem zárják. Ily esetben kiskorúak is lehetnek a szövetkezet tagjai. Ettől eltekintve azonban a kiskorú még törvényes képviselőjének (atyja, gyámja) beleegyezésével sem léphet be a szövetkezetbe. Legfeljebb arról lehet szó, hogy a kiskorú vagyona a szövetkezetben takarékbetétképen vagy más alakban elhelyeztessék.

III. A 2. bekezdés azon rendelkezése, mely szerint a szövetkezet tagja jogi személy is lehet, egyrészt a keresk. törvény alapján ez iránt keletkezett kételyt akarja megszüntetni, másrészt főleg arra való tekintettel véttetett fel, mert megtörténhetik, hogy a hitelszövetkezet tagjai külön fogyasztási, nyersanyag-beszerzési, értékesítési stb. szövetkezetet is alapítanak, a mely a hitelszövetkezet által, mint ennek tagja, pénzügyileg gyámolittatik. Lehet továbbá, hogy más testület vagy maga a község akarja a szövetkezetet támogatni, pl. ha az utóbbi e célra az 1888: XXXVI. t.-cz. 26. §-a és a jelen törvény 80. §-a alapján a birtokában lévő italmérési kártalanítási kötvényeket vagy más tőkéit hajlandó fordítani.

IV. A 3. bekezdés alapján az alapszabályok kimondhatják pl., hogy csak férfiak léphetnek be, nők nem, mely esetben a nők csak úgy mint a kiskorúak, jogutódlás esetében lehetnek a szövetkezet tagjai; továbbá, hogy a belépőnek meghatározott gazdasági vagy iparágat kell folytatnia; hogy a tagok nem lehet-

nek egyidejűleg más hasonló üzletkörrel bíró szövetkezet tagjai stb. Az utóbbi kelléket az új német szövetkezeti törvény 66. §-a, mint kizárási okot, maga állítja fel. De habár el kell ismerni, hogy ilyen többszörös tagság csökkenti az érdeklődést a szövetkezet ügyei iránt, azonfelül a szövetkezet hitelképességét is érinti: még is a szövetkezetek viszonyai annyira különbözök, hogy tanácsosabbnak tartott ezt a korlátozást teljesen az alapszabályokra bízni.

9. §.

A szövetkezet megalakulása után a tagok belépése két tanu előtt sajátkezű aláírással vagy kézjeggyel ellátott írásbeli nyilatkozat által történik (3. §.), melyben a belépni szándékozó egyuttal elismeri, hogy az alapszabályoknak a tagok jogaira és kötelezettségeire vonatkozó határozatai és a szövetkezet vagyoni állapota vele közöltettek.

A belépés elfogadása iránt az igazgatóság legkésőbb 30 nap alatt köteles határozni, ellenesetben a belépni szándékozó nyilatkozatához kötve nincs.

A belépés elfogadásáról az illető értesítendő s neve azonnal a tagok névjegyzékébe a belépési nyilatkozat, az elfogadás és az erről szóló értesítés keltének kitüntetésével bejegyzendő.

A belépő a belépés elfogadásával tekintetik a szövetkezet tagjának.

I. A törvény a tagsági minőség megszerzésének módját, valamint a szövetkezet alakításánál (3. §.), úgy a már működő szövetkezetekre nézve különös gonddal szabályozza. A keresk. törvény általánosságban csak azt mondván ki, hogy a tagok belépéséhez írásbeli nyilatkozat szükséges (224. §.): számos vita keletkezett úgy maga a tagsági minőség, mint megszerzésének

időpontja iránt; a minek pedig annál kevésbé szabadna előfordulnia, mert miután a szövetkezetek gazdasági súlypontja a tagokban van, azoknak életképessége lényegesen attól függ, hogy a kik mint a társaság tagjai szerepelnek, ezt magukra nézve elismerik vagy elismerni kötelesek-e s ebből kifolyólag a társaság s a hitelezők iránti kötelezettségeiket teljesíteni hajlandók-e, illetve arra szoríthatók-e vagy nem? Az új német szövetkezeti törvény is szükségét érezte annak, hogy a tagsági minőség kétségtelenné tétele iránt megfelelő szabályok alkottassanak, sőt erre oly nagy súlyt helyezett, hogy nem elégedvén meg a szerződési elvekkel és a szövetkezetnél lévő okmányokkal, a bíróságot is belevonta a tagsági minőség constitutív elemei közé, a menyiben ugyanis a tagsági minőség lényeges feltételül a bíróságnál vezetett tagsági névjegyzékbe való felvételt tűzte ki, mely nélkül sem a belépési nyilatkozat, sem a szövetkezetnél vezetett névjegyzék a tagsági minőség megállapítására nem elégséges. Bármily nagy jelentősége legyen is azonban annak, hogy a szövetkezeteknél a tagsági minőség iránt felmerülhet viták kizárassanak, a jelen törvény oly messze, mint a német szövetkezeti törvény, még sem akart menni. A bíróságnál elfekvő névjegyzéknek nincs és helyesen nem is lehet más célja, mint hogy bárkinek módjában álljon a tagok száma és személye iránt tájékozást szerezni. Még azt is meg lehet állapítani s a jelen törvényben meg is történt (20. §.), hogy a míg valamely tag a bíróságnál vezetett névjegyzékben törölve nincs, ő harmadik személyek irányában, a kik a névjegyzék hitelességében bíztak, tagnak tekintetik, ha tényleg meg is szűnt tag lenni, a mint azt hasonlóan a keresk. törvény a kereskedelmi cégjegyzékben előforduló bejegyzésekre nézve is kimondja. De hogy a bíróságnál lévő névjegyzék oly módon legyen egyedül irányadó, hogy az abban elő nem forduló egyének még akkor se tekintethessenek tagokul, ha a belépési nyilatkozatból, a szövetkezeti lajstromokból s más bizonyítékokból kétségtelen, hogy a szövetkezetbe beléptek, s habár a tagsági minőséggel járó jogokat már csetleg huzamosabb ideig tényleg gyakorolták: ez oly tulzás, melybe a törvény nem akart esni. Ehhez hozzájárul, hogy a német szövetkezeti törvény nem éri be azzal, hogy a bíróságnál lévő névjegyzék legyen egyedül irányadó a tagsági minőség megszerzésére, hanem azt is rendeli,

hogy a tagok nevei a szövetkezet által bemutatott okiratok alapján maga a bíróság által jegyeztessenek be, a mi a bíróságnak nemcsak folytonos dolgot ad, hanem azt felelőssé is teszi az előforduló hibákért és késedelmekért, a minek pedig a bíróságot kitenni nem helyes. Ezeket figyelembe véve, a jelen törvény megmaradt azon az állásponton, hogy a szövetkezetbe való belépés a belépő és a szövetkezet közti jogügylet, melynek perfectiójához lényegileg nem kell más, mint a jogügyletek létrejöttéhez általában, t. i. a megfelelő nyilatkozat és annak elfogadása, s csak arról gondoskodott, hogy a belépés egyrészt teljes bizonyítékul szolgáló alakban és kellő megfontoltsággal és tájékozottsággal történjék, másrészt hogy úgy a belépni szándékozó, mint az érdekeltek mielőbb tudomást nyerjenek arról, hogy a tagsági minőség megszervezetett. Ehhez képest a 9. §. szerint a tagsági minőség megszerzéséhez kívántatik:

1. két tanu előtt sajátkezű aláírással vagy kézjeggyel el látott belépési nyilatkozat (1. bek.);

2. a nyilatkozattal kapcsolatos igazolása annak, hogy az alapszabályoknak a tagok jogaira és kötelezettségeire vonatkozó határozatai és a szövetkezet vagyoni állapota vele közöltettek (2. bek.);

3. a belépés elfogadása az igazgatóság által, mely azonban arra, hogy a belépni szándékozó belépési nyilatkozatához kötve legyen, legkésőbb 30 nap alatt kell, hogy történjék (2. bek.), a mi bőven elegendő arra, hogy az igazgatóság összehívassék és a felvétel fölött határozhasson;

4. az elfogadásról való értesítés (3. bek.);

5. a bejegyzés a szövetkezeti névjegyzékbe (3. bek.).

E feltételek tökéletesen elégségesek arra, hogy a tagsági minőség s az abból folyó kötelezettségek iránti vitáknak eleje vétessék, a nélkül másrészt, hogy azoknak teljesítése bármely irányban nehézségeket okozna.

II. A 4. bekezdés a tagsági minőség megszerzésének időpontját teszi szabatossá. Az eredeti javaslat ezt az időpontot az elfogadásról szóló értesítés elküldésére helyezte, a mi megfelelt a keresk. törvény 318. §-a azon általános rendelkezésének, hogy a szerződés megkötésének idejéül, azon időpont tekintetik, melyben az elfogadási nyilatkozat elküldetett, vagy el-

küldés végett feladatott. A változtatás a képviselőház plénumában történt *Makfalvay Géza* képviselő indítványára; de annál kevésbé helyeselhető, mert addig, a míg az értesítés meg nem történik, a belépés elfogadása csak a szövetkezet internumát képezi s az is megeshetik, hogy az értesítés elmulasztatik, a midőn a belépni akaró esetleg csak véletlenül és hosszabb idő múlva tudja meg, hogy a szövetkezet tagjává vált és a tagsági minőségből folyó kötelezettségek és felelősség reá hárultak.

10. §.

A belépő tag már a belépés tényénél fogva köteles egy üzletrészt az alapszabályokban megállapított részletekben, időben és joghátrányok mellett befizetni.

A tagok a belépéskor vagy később több üzletrészt is jegyezhetnek.

I. Németországban nagy véleménykülönbség keletkezett volt azon kérdésben, vajjon okvetlenül szükséges-e, hogy a szövetkezet tagjai üzletrészekkel (törzsbetétekkel) járuljanak a társaság céljaihoz? *Schulze-Delitzsch* az üzletrészeket mindig nélkülözhetetleneknek tekintette, mert csak ezek segítségével juthat a szövetkezet nagyobb tőkeállományhoz, a mely pedig az ő függetlenségét és hitelképességét tetemesen emeli. Ellenben *Raiffeisen* az általa alapított kölcsönpénztár-egyleteknél az üzletrészeket mellőzte, a szükséges tőkék megszerzésére elegendőnek találván a tagok korlátlan felelősségét s mert a földmivelő nép helyesebben teszi, ha megtakarított pénzét gazdaságának javítására fordítja, mint ha arra törekszik, hogy üzletrészek segélyével minél nagyobb osztalékokra tegyen szert, a mi a szövetkezeteket megfosztja magasabb erkölcsi, emberbaráti jellegüktől. Ez az ellentét a két szövetkezeti vezérapostol között nem szorítkozott a gazdasági célszerűség terére, hanem jogi téren is nyilvánult, a mennyiben ugyanis *Schulze* azt vitatta, hogy a szövetkezeti törvény üzletrészek nélküli szövetkezetet meg sem enged, holott *Raiffeisen* az ellenkezőt vitatta, a bíróságok között is majd az egyik, majd a másik felfogás emelkedvén érvényre. Az új né-

met szövetkezeti törvény megalkotásánál Schulze álláspontja diadalmoskodott, minél fogva a fennálló Raiffeisen-féle szövetkezetek is kénytelenek voltak üzletrészeket behozni.

Nálunk ez az ellentét a gyakorlatban kevésbé nyilvánult, bár a keresk. törvény nem eléggé szabatos intézkedéseinek magyarázatánál a véleménykülönbség nem hiányzott (v. ö. *Szerző* id. m. I. 433. lap). Tényleg a hitelszövetkezetek nálunk kivétel nélkül üzletrészekre, illetve törzsbetétekre alakulnak s a jelen törvény ezt annyival inkább kötelezővé tette, mert a tagok korlátlan felelősségét nem ismeri, a korlátolt felelősség mértékét pedig csak az üzletrészek alapján lehet egyenlő arányban megállapítani. De ettől eltekintve, a hitelszövetkezetek mindenesetre szilárdabb alapon állanak, ha a tagok nemcsak személyükkel, hanem vagyoniilag is járulnak a szövetkezet céljához s a szövetkezet nemcsak idegen tőkékkel, hanem részben saját vagyonából is kielégítheti a tagok hiteligényeit. E mellett az üzletrészek fokozatos befizetése a tagokat takaréktőkéhez juttatja, mely egyuttal az igénybe vett hitel fedezésére is szolgál.

II. Szabály az, hogy mindegyik tagnak egy üzletrésze van. Ezt nem is kell külön jegezn i, hanem annak befizetésére a tag már törvénynél fogva kötelezve van. Csak ha valaki akár a belépéskor, akár később még további üzletrészeket akar, szükséges erre irányuló külön kötelező nyilatkozat. Ez mindenesetre az illető tetszésétől függ, több üzletrészre az alapszabályok sem kötelezhetnek; viszont nem is tehetik függővé valamely feltételtől, pl. attól, hogy az első vagy az előbb jegyzett üzletrész már teljesen be legyen fizetve. A mi az alapszabályokban megállapítható, az csak arra vonatkozhatik, hogy az üzletrész minő részletekben, időben és joghátrányok mellett fizetendő-e?

III. Hogy minő joghátrányok állapíthatnak meg az üzletrész kellő befizetésének elmulasztására? arra nézve az alapszabályok szabadon rendelkezhetnek. Megállapítható nevezetesen késedelmi kamat, kötbér, a tagsági jogok gyakorlásának felfüggesztése, sőt még a késedelmes tag kizárása is. A közgyűlésen való szavazati jog gyakorlásának függővé tételét az üzletrész befizetésétől a törvény 26. §-a kifejezetten engedi meg; hasonlóképen a kizárást. Utóbbira nézve azonban a 19. §. külön feltételt szab.

11. §.

Az üzletrészek az illető tag nevére állítandók ki s legfeljebb száz (100) korona névértékben állapíthatók meg. Az üzletrészek megállapított névértéke a szövetkezet fennállása alatt sem fel nem emelhető, sem le nem szállítható.

I. Hogy az üzletrészek csak az illető tag nevére állíthatók ki, tehát bemutatóra, miként a részvények, nem szólhatnak, szoros összefüggésben áll azzal, hogy a szövetkezetek nem társaságok és hogy a tagsági jogok és kötelezettségek első sorban a tagok személyéhez vannak kötve s egyoldalulag át nem ruházhatók. A törvényben megállapított többszöri felelősség bemutatóra szóló üzletrészeknél nem is volna megvalósítható, sem nem volna lehetséges a tagok névjegyzékének bemutatása a cégjegyzékbírósnál (keresk. t. 242. §.).

II. Az üzletrészek legfeljebb 100 korona névértékben való megállapíthatásának az a célja, hogy az üzletrészek már kisebb névértékük által is különbözzenek a részvényektől, amelyeknél 200 koronán aluli névérték ritkán fordul elő, s hogy a jelen törvény értelmében alakuló szövetkezetek a segélyezendő kisgazdáknak és kisiparosoknak már a törvény által minél hozzáférhetőbbekké tétessenek. Az olasz keresk. törvény (324. cz.) is 100 lirára, s a francia javaslat 100 frankra korlátozza a szövetkezeti üzletrészek névértékét, a mi még kevesebb.

III. A felelősség tilalma a tagok, a lezárási tilalma a hitelezők érdekeire való tekintettel van kimondva, nehogy a tagok felelőssége esetleg akaratuk ellenére súlyosbítsa, másrészt a hitelezőknek a nagyobb felelősség alapján keletkezett követeléseit veszélyeztessenek.

Az alapszabályokban megállapított névérték felemelése még a törvényben megállapított maximális összegig sem történhetik.

12. §.

Az üzletrészek után kamatot fizetni nem szabad.

Osztalékkép felosztás alá a tagok között csak az kerülhet, a mi az évi mérleg szerint mint tiszta nyereség

— a tartalékalapra fordítandó összeg levonása után — megmarad (13. §.).

A míg a tartalékalap az összes üzletrészek névértékének felét el nem éri, arra a tiszta nyereségnek legalább tiz (10) százalékát kell fordítani.

I. A keresk. törvény sem a nyereség és veszteség megállapítására és felosztására, sem arra nézve, hogy mennyi fizethető ki a tagoknak a nyereségből? — intézkedéseket nem tartalmaz, minélfogva a szövetkezetek e részben egészen tetszésük szerint járhattak el. E korlátlan szabadság azonban a szövetkezeti eszme elhomályosítására vezetett s azért a jelen törvény szükségesnek tartotta azt több tekintetben korlátozni.

A nyereség felosztására és kifizetésére nézve a jelen és a következő szakasz öt korlátot állít fel:

1. hogy az üzletrészek után határozott kamatot fizetni nem szabad;

2. hogy az osztalék általában csak az évi mérleg szerint mutatkozó tiszta nyereségből és

3. csak a tartalékalapra fordítandó összeg levonása után fennmaradó összegből fizethető;

4. hogy az osztalék semmi esetre 5 százalékot meg nem haladhat;

5. hogy az osztalék tényleges kifizetése csak az üzletrész teljes befizetése, illetve kiegészítése esetében történhetik.

II. Az üzletrészek utáni kamatfizetés tilalma megakadályozza azt, hogy a tagok akkor is részesíttessenek bizonyos előre meghatározott jövedelemben, ha a szövetkezetnek semmi, vagy az előre meghatározott kamatnak megfelelő nyeresége nincs. De az üzletrészek természetével is ellenkezik, hogy határozott kamatot hozzanak. A szövetkezeti üzletrészek ugyanazon tekintet alá esnek, mint a részvények, melyekre nézve a keresk. törvény 165. §-a hasonló tilalmat állít fel s melyek nemcsak követelést képeznek a társasággal, mint jogi személylyel szemben, hanem egyuttal oly tőkét (alaptőkét) alkotnak, mely a nyereség és veszteség minden esélyeinek ki van téve, a mely tehát a határozott kamatot élvező közönséges követelésektől lényegesen különbözik.

A mit tehát a tagok az üzletrészek után kaphatnak, az csak a határozott kamattal ellentétben álló, valóságos nyereségtől feltételezett és a nyereség nagyságához képest változó osztalék. Hogy mi képez oly tiszta nyereséget, a melyből általában osztalék fizethető? — az első sorban az üzleti költségek és az év közben szenvedett veszteségek által határozatják meg. Ezek a nyers jövedelemből mindenesetre levonandók. Az üzleti költséghez tartoznak a szövetkezeti alkalmazottak fizetései is, beleértve az igazgatóság és felügyelő bizottság javadalmazását, mert habár ez a 30. és 36. §§. szerint a tiszta jövedelem meghatározott hányadában van megállapítva, s ennél fogva tiszta jövedelmet már feltételez, mégis ezen hányad erejéig az osztalékot megelőzi. Másodsorban fedezetet kell, hogy találjon a korábbi években felgyűjtött és a 33. §. szerint a mérlegben a tartozások közé felveendő tartalékalap; harmadsorban maguk az üzletrészek is, mert a meddig ezek a szövetkezet vagyonából ki nem kerülnek, nyereségről nem lehet szó. A fedezendő üzletrészek alatti pedig nemcsak az üzletrészekre már befizetett összegek értendők, a melyek a mérlegben mindenesetre a tartozások között kell, hogy szerepeljenek (33. §. 4. pont), hanem a még befizetendő összegek is annyiban, a mennyiben a mérlegben a követelések közé felvehetők (33. §. 5. pont), s ennek megtörténte esetében egyszersmind a tartozások közé is felveendők (l. a 33. §. magyarázatát). Az alapszabályok még egyéb czélokra is rendelhetnek az osztalékot csökkentő levonásokat, és pedig nemcsak a nyers jövedelemből, hanem a mérleg szerinti tiszta nyereségből is. A 2. bekezdés szerint a mérlegből kitűnő tiszta nyereség a tartalékalapra fordítandó összeg levonása után felosztás alá csak „kerülhet“, de nem kell hogy kerüljön s valamint az alapszabályok a felosztható tiszta nyereséget 10 százalék erejéig az igazgatóság és felügyelő bizottság javadalmazására rendelhetik, azonképen más, pl. jótékonyági, köznevelési stb. czélokra való levonásokat is előírhatnak. Az alapszabályokban ki nem kötött levonásokat azonban a közgyűlés csak akkor határozhat el, ha az alapszabályok az osztalék meghatározását korlátlanul a közgyűlésre bízták.

III. A tartalékalapot a keresk. törvény sem a részvénytársaságnál, sem a szövetkezeteknél nem teszi kötelezővé.

Pedig a tartalékalap kötelezővé tétele a szövetkezeteknél annál nagyobb jelentőséggel bír, mert midőn a tagok szabadon kiléphetnek s a kilépés nemcsak személyükre terjed ki, hanem az üzletrészek visszafizetését is maga után vonja: a tartalékalap az egyedüli tőke, a mely a szövetkezeteknél az állandó tényezőt alkotja s mely őket a tagok néha veszélyessé válható fluctuációjától némileg függetleníti. Másfelől a tartalékalap biztosítja a tagokat az ellen, hogy minden legkisebb veszteség mindjárt az üzletrészek csökkenését vagy pótbefizetéseket vonjon maga után; az által pedig, hogy mint osztalék évenként ki nem fizettetik, hanem megtartatik, a társaság rendelkezésére álló tőkéjét folytonosan szaporítja. Ezekre való tekintetből az új német szövetkezeti törvény is kötelezővé tette a tartalékalapot, a franczia javaslat pedig még tovább megy s a tartalékalapra fordítandó minimumot is megállapítja. Ezt a jelen törvény is szükségesnek találta, mert különben egyes szövetkezetek oly csekélységet fordíthatnának a tartalékalapra, a mely a törvény intentionját teljesen meghiúsítja. A 10%-os minimum annál kevésbé mondható tulságosnak, mert csak addig van megszabva, míg a tartalékalap az üzletrészek névértékének felét el nem éri; a tagok tehát nem panaszkodhatnak, hogy a nyereség akkor is elvonatik tőlük, mikor annak visszatartására esetleg már semmi szükség nincs.

Miután az üzletrészek száma nem állandó, hanem újabb tagok belépése vagy újabb üzletrészek jegyzése folytán emelkedik, vagy a tagok kilépése folytán csökkenhet, ennek következtében természetesen a tartalékalap maximuma is változásnak van alávetve. Mérvadó azonban mindig azon üzletrészek névérték-összege, a melyek az illető üzleti év végén léteznek s a mérlegben ki vannak mutatva.

IV. Kérdéses még, vajjon mellőzhető-e teljesen a nyereségnek osztalékra való fordítása, úgy hogy az egész nyereség a tartalékalapba helyezendő? Minthogy a törvény az osztalék kifizetését imperative nem írja elő s úgy a tartalékalapnak, mint az osztaléknak (13. §.) csak maximumát, de nem minimumát szabja meg: ez nincs kizárva, s történhetik akár állandóan közvetlen alapszabályi rendelkezés, akár esetről-esetre közgyűlési határozat alapján, ha az alapszabályok a közgyűlést erre

felhatalmazzák. Németországban a *Raiffeisen*-féle szövetkezetek sem osztják fel a nyereséget, s az új német szövetkezeti törvény ezt csak annyiban korlátozta, a mennyiben ennek alapszabályi megállapítását csak legfeljebb 10 évről 10 évre engedi meg (20. §.). A jelen törvény szerint még ilyen időbeli korlátozás sem létezik, s hasonlóképen nem állít fel semmi korlátot e részben a keresk. törvény (v. ö. *Szerző* id. m. I. 434. l.).

13. §.

A felosztható nyereség (12. §.) első sorban az üzletrészek közt az üzleti év elején mutatkozó befizetések arányában osztandó fel, úgy azonban, hogy az osztalék öt (5) százalékot meg nem haladhat s csak akkor fizethető ki, ha az üzletrész már teljesen befizettetett, vagy a veszteség folytán csökkent üzletrész kiegészítettett. Ellenkező esetben az üzletrész javára irandó.

Az öt százalékot meghaladó nyereség a tartalékalap növelésére fordítandó.

I. Megállapítván az előbbi szakasz és az alapszabályok értelmében az a nyereség, a mely a tagok között osztalékképen felosztható: az a kérdés merül fel, hogy mi legyen e felosztás aránymértéke?

A jelen szakasz a különböző s a keresk. törvény értelmében szabadon választható nyereségfelosztási rendszerek közül (fejenkénti, betétek szerinti felosztás, vegyes rendszer) azt emelte érvényre, mely szerint a nyereség elvileg az üzletrészek arányában történik. Ez az a rendszer, melyet az új német szövetkezeti törvény is követ (19. §.) s a mely a hitelszövetkezeteknél nálunk is általános gyakorlatban van. Azonban a törvény egyttal gondoskodik arról, hogy a szövetkezeteknek részvénytársaságok gyanánt való felhasználása, az azok útján való nyereszkesedés megakadályoztassék, s ehhez képest legfeljebb 5 százalékos osztalék kifizetését engedi meg. Ha a felosztható nyereség ennél többre rug, a többlet a tartalékalapba helyezendő. Az üzletrészek arányában

való korlátlan osztalékfizetés a szövetkezeteknél nem is igazságos. Még az üzletrészekre szorított felelősségre alapított szövetkezeteknél is nem egyedül az üzletrészeken, hanem a tagok személyén is nyugszik a szövetkezet hitelereje, az üzletrész többszörös összegéig terjedő felelősség esetében pedig az üzletrészek jelentősége még jobban lép háttérbe. Semmivel sincs tehát igazolva, hogy a nyereség épen csak az üzletrészek arányában osztassék fel, a szövetkezet létalapját képező egyéb tényezők ellenben a nyereségfelosztásnál figyelmen kívül hagyassanak. Voltaképen az a legigazságosabb, ha az üzletrészekre eső kamatszerű osztalékot meghaladó nyereség azok között osztatik fel, a kik legfőképen járultak ahhoz, hogy a szövetkezetnek nyeresége legyen, vagyis a kölcsönvett összegek, illetve az ezek után fizetett kamatok arányában. Ez nem is új dolog a szövetkezeteknél. Így különösen a fogyasztási szövetkezeteknél nagyon el van terjedve a nyereségfelosztás a tagok által történt vásárlások arányában. Angliában a Rochdale-i uttörők honosították meg ezt a rendszert, miért is *Rochdale plan*-nak is nevezik, ellentétben a tisztviselői szövetkezetek által behozott u. n. *Civil Service plan*-nal, a mely szerint a nyereség az üzletrészek arányában osztatik fel, a tagok pedig csak az által részesülnek a szövetkezet jótéteményeiben, hogy valamivel olcsóbban kapják az árukat, mint másutt. Utóbbi rendszer csak kivételesen alkalmaztatik s nem is tekintetik igazi szövetkezeti rendszernek, míg a vásárlások szerinti nyereségfelosztás úgy a benne rejlő igazságosság, mint a vele járó közvetett előnyök (tartós csatlakozás a szövetkezethez, még ha másutt olcsóbban lehet is vásárolni, nagyobb összegek megtakarítása a nélkül, hogy az illető érezne stb.) a szövetkezeti eszme elterjedését bámulatos mértékben mozditotta elő s tulnyomóan más országokban, nevezetesen Németországban s pl. a köztisztviselők fogyasztási szövetkezeténél nálunk is követtetik. De ha ez a felosztási rendszer, melyet *szerző* eredeti tervezete is javasolt, különösen a kiszámítás nehézségei miatt nem is fogadtatott el, az üzletrészek utáni maximális osztalékon felüli nyereségnek tartalékalapba helyezése mégis legalább közvetve szolgál a kölcsönvevők javára, mert a tartalékalap ez által nagyobb mértékben gyarapodván, a szövetkezet képessé válik arra, hogy a kölcsönadás feltételeit enyhítse. Eset-

leg már maga az a körülmény, hogy az osztalék a megállapított maximumon túl nem terjedhet, arra fogja indítani a szövetkezetet, hogy a kölcsönök után kisebb kamatot szedjen, holott az osztalék korlátlanúsága tapasztalatilag arra ösztönöz, hogy minél nagyobb kamat követeltesse. Maga a törvényben megállapított 5⁰/₀-os osztalékmaximum, a takarékpénztári betétek után fizetett kamatot és a nagyobb rizikónak kitett részvények árfolyama szerint számítandó osztalékokat tekintve, elég tekintélyes arra, hogy olyanok is belépjenek a szövetkezetbe, a kik annak támogatására kevésbé szorúlnak.

II. A felosztható nyereség felosztása az üzletrészek arányában a jelen szakaszban kötelezően (*imperative*) van kimondva („osztandó fel”), más felosztási mód tehát alapszabályilag sem állapítható meg. Az alapszabályok megállapíthatják ugyan azt, hogy az osztalék 5%-nál kisebb legyen, sőt odáig mehetnek, hogy a nyereség felosztását egyáltalában mellőzik (l. a megelőző szakasz-nál). De azt nem rendelkezhetik, hogy a nyereség más arányban pl. fej szerint, vagy a kölcsönösszegek illetve a fizetett kamatok arányában osztassék fel. E korlátozás nem eléggé indokolt, a mint hogy pl. az új német szövetkezeti törvény sem írja elő kötelezően az üzletrészek arányában való felosztást.

A törvény kötelezően írja elő továbbá, hogy a felosztás „az év elején mutatkozó befizetések” arányában történjék. Az üzletrészek névértéke semmi esetre sem fogadtathatott el aránymértékül, tekintve, hogy annak befizetése különböző lehet úgy annak folytán, hogy nem egyenlő módon teljesítetik, mint annak folytán, hogy a szövetkezetbe való belépés különböző időben történik. Legfeljebb arról lehetett szó, hogy a felosztás az üzleti év végén mutatkozó befizetések arányában történjék. Minthogy azonban a befizetések az év folyamán is különböző időben történnek s ennek folytán különböző mértékben járulnak a nyereség képzéséhez s csak az év elején fennálló befizetések gyümölcsöznek az egész éven keresztül, míg pl. az év későbbi szakzaiban teljesített befizetések a nyereséghez csak részben járulnak, tehát annak egészéhez nem tarthatnak igényt: helyesebb volt a felosztást az év elején mutatkozó befizetések alapján rendelni. Az új német szövetkezeti törvény id. 19. §-a a felosztást az első évben az évközben teljesített befi-

zetések, a későbbi években a megelőző év végén mutatkozó üzletrészkövetelések arányában rendeli. De ez az első évre nézve a kifejtett okokból, a későbbi évekre nézve pedig azért igazságtalan, mert a mit a tagok mindjárt az üzleti év elején fizetnek be, az annak nyereségéhez épugy egészben járul, mint azok a befizetések, melyek a megelőző évben tétettek. Az üzleti év eleje alatt szorosán véve az év első napja értendő (v. ö. Váltó T. 30. §.); nincs azonban kizárva, hogy az alapszabályok azt a befizetési határidőknek megfelelőleg több napban ne határozhassák meg. A „befizetések” alatt sem kell szorosán a tagok általi befizetéseket érteni; értendők azok az összegek is, melyek a megelőző üzleti év nyereségéből az üzletrész javára iratnak, a mint hogy megfordítva is: ha az üzletrészek veszteség folytán csökkentek (14. §.), nem a megelőző tényleges befizetések, hanem a leszállított üzletrészkövetelések irányadók.

III. Az osztalék felosztása szigoruan megkülönböztendő az osztalék tényleges kifizetésétől. Az előbbi mindig helyt foglal, ha az előbbi szakasz értelmében felosztható nyereség van. A tényleges kifizetés ellenben fel van tételezve attól, hogy az üzletrész már teljesen be van fizetve. A míg a névérték teljesen befizetve nincs, az illető üzletrészre eső osztalék tényleg nem fizethető ki, hanem annak javára irandó, vagyis úgy mint a befizetések, hozzáirandó. Ez úgyis mint a tagokra nézve előnyös tőkemegtakarítási mód, úgyis mint a szövetkezet számára biztosított tőkének gyorsabb összehozására irányuló rendszabály egyaránt indokolva van. Az üzletrész teljes befizetésének hiányával egyenlő, ha a teljes befizetés már megtörtént ugyan, de a névérték összege később veszteség folytán megcsökkent. Ez esetben is az osztalék az üzletrész javára irandó addig, míg a névértékösszeg ismét helyreáll.

IV. A 2. bekezdésre nézve kiemelendő, hogy a tartalékalapra akkor is csak az 5%-ot meghaladó nyereség fordítandó, ha az alapszabályok az osztalékot kisebb százalékban állapították meg. A törvény szándékosan szövegeztetett így azért, hogy ily kisebb százalék és az 5% közti különbség ne épen a tartalékalapra, hanem más célokra is fordíthatassék. De ez már nem kötelező. Az alapszabályok tehát a kisebb osztalékon felüli nyereséget az 5%-ig is a tartalékalap növelésére rendelhetik.

14. §.

A mérleg szerint mutatkozó veszteséget első sorban a tartalékalapból kell fedezni. Ha ebből ki nem kerül, a veszteség a tagok között ugyanazon arányban osztatik fel, mint a nyereség s az egyes üzletrészekből az év végén lejegyzendő.

Ha a tartalékalap által nem fedezett veszteség az üzletrész-követelést meghaladja: a további befizetéseket és a későbbi évek nyereségeit a veszteségből származó tartozás törlesztésére kell fordítani.

Az alapszabályokba felvehető, hogy a tartalékalapból és az üzletrész-követelésekből ki nem került veszteségek fedezésére a tagoktól az üzletrészek névértékének még egyszeres összegéig terjedő befizetések is követelhetők.

E befizetések a tagoknak a 15. §-ban megállapított felelősségét nem érintik és csak közgyűlési határozat alapján vethetők ki.

I. A veszteség fedezésére nézve a jelen szakasz négy esetet különböztet meg:

1. A meddig a szövetkezetnek tartalékalapja van, a veszteség ebből fedezendő. Ez megfelel a tartalékalap természetének is, mert hisz főleg épen azért tétetik félre a nyereséges években, hogy a veszteséggel járó években legyen miből a hiányt pótolni.

2. Ha a veszteség a tartalékalapból ki nem kerül: annak felosztása a tagok között foglal helyet és pedig épugy, mint a a nyereség: az üzletrészekre történt s az év elején mutatkozó befizetések arányában (l. a megelőző szakaszt). Az ilyképen felosztott veszteség pedig mindaddig, a mig az egyes tagok üzletrészköveteléseit meg nem haladja, az üzletrészekből az illető év végével lejegyeztetik. Külön befizetése a veszteségnek tehát még ilyenkor sem történik.

3. Ha azonban a veszteség nemcsak a tartalékalapot, hanem még az egyes üzletrészköveteléseket is meghaladja, akkor ez a

meghaladó veszteség már nem lévén lejegyezhető, egyelőre fedezetlenül vihető át a következő évekre. Ez esetben azonban a további befizetésekből és a későbbi évek nyereségeiből kell a veszteséget fedezni mindaddig, a míg ezekből teljesen törlesztve nincs. Nem szabad tehát ilyenkor az üzletrészekre történt befizetéseket és az esetleges nyereséget a tagoknak javára írni, úgy hogy e mellett a veszteség a szövetkezetenél tovább maradjon meg, illetve annak törlesztésére csak a tartalékalapra fordítandó vagy más rendelkezésre álló összegek fordíthatnának.

4. A mennyiben a szövetkezet a tartalékalapból és a tagok üzletrészköveteléseiből ki nem kerülő veszteséget nem tudja, vagy nem akarja a következő évekre átvinni s a későbbi befizetésekből és nyereségekből törleszteni: azt a tagok a reájuk eső arány szerint befizetni tartoznak.

II. A veszteség fedezésének ezen négy esete közül az első kettő úgy általában, mint a sorrendre nézve kötelező (imperativ). Az utóbbi kettő ellenben csak vagylagosan (alternative) van megállapítva, úgy hogy teljesen a szövetkezetiől függ, hogy az első két fedezeti mód kimerítése után a harmadikat vagy a negyediket akarja-e alkalmazni? Minthogy azonban a veszteség tényleges befizetése a tagokra nézve fölütte súlyos lehet s eredeti felelősségüket a hitelezők irányában nem csökkenti (utolsó bekezdés): a törvény ezt csak az üzletrészek névértékének még egyszeres összegéig és csak azon feltétel alatt engedi meg, ha ez az alapszabályokban kifejezetten meg van állapítva s az adott esetben nemcsak az igazgatóság, hanem a közgyűlés által határoztatik el. Az alapszabályok tehát a befizetést egyenesen nem írhatják elő; még kevésbé határozhatja el a közgyűlés, ha az alapszabályok arra nézve nem rendelkeznek. Ugy az egyik, mint a másik feltétel hiánya esetében csak a harmadik mód alkalmazható s ugyanaz áll, habár a negyedik mód feltételei fenforognak is, a mennyiben a veszteség az egyszeres üzletrészösszeg pótbefizetése által nem fedeztetik. Magától értetődik, hogy a hitelezők a pótbefizetés mellőzése vagy elégtelensége esetében nem tartoznak várni, míg a veszteség a harmadik mód szerint teljesen fedeztetik, hanem ha a csődnyitás egyébkénti feltételei fenforognak, csődöt kérhetnek, a mikor a tagok felelőségük alapján még nagyobb befizetéseket kötelesek tenni (15.,

16. §§.). A pótbefizetésnek épen az a célja, hogy a szövetkezet a tartalékalap és az üzletrészkövetelések kimerítése után esetleg mindjárt csődbe menni ne kényszerüljön.

15. §.

A tag a szövetkezet kötelezettségeiért üzletrésze névértékének ötszörös összegéig felelős; az alapszabályokban azonban az üzletrész névértékének tízszeres összegéig terjedhető felelősség is megállapítható.

I. A szövetkezeti tagok felelőssége a jelen törvény értelmében négy irányban különbözik a keresk. törvényben megállapított felelősségtől:

1. a felelősség mértékére nézve (15. §.);
2. az egyéni behajtás teljes mellőzése által (16. §.);
3. a felelősség tartamára (17. §) és
4. a felelősség tárgyára nézve (17. §. 2. bek.).

II. A mi a felelősség mértékét illeti, a keresk. törvény a szövetkezetek tetszésére bizza, hogy minő felelősség mellett akarnak alakulni: korlátlan vagy korlátolt és minő összegig terjedő korlátolt felelősséggel (225. §. 14. pont, 231. §.)? A jelen törvény ily választási szabadságot nem ad, hanem teljesen kizárja a korlátlan felelősséget s a korlátolt felelősség tekintetében is kötelezően állapítja meg úgy annak minimumát, mint maximumát. A míg továbbá a keresk. törvény szerint a korlátolt felelősség minimuma az üzletrész (231. §. 2. bek.): addig a jelen szakasz azt az üzletrész ötszörös összegében állapítja meg; másrészt azonban a keresk. törvény a korlátolt felelősség kiterjesztését tetszés szerinti összegig engedi meg, holott a jelen szakasz szerint a kiterjesztés alapszabályilag csak az üzletrész tízszeres összegéig történhetik.

III. A képviselőház elé terjesztett eredeti miniszteri javaslatban a felelősség kizárólag az üzletrész ötszörös összegében volt megállapítva. Az indokolás ezt a kötelező „középmértéket“ azzal támogatta, hogy az ötszörös felelősség különösen az állam,

illette az országos központi intézet által nyújtandó támogatás biztonsága érdekében szükséges, de ettől eltekintve is, lényegesen emeli a szövetkezetek hitelképességét. E felelősség kiterjesztését pedig, nevezetesen a korlátlan egyetemleges felelősséig, a javaslat azért nem engedte meg, nehogy a támogatásra szoruló egyének a szövetkezetbe való belépéstől egész vagyonuk kockáztatása miatt visszariadjanak. Az utóbbi érv azonban alig állja meg helyét, mert hisz a korlátlan felelősség csak ott szokott megállapíttatni, a hol az érdekeltek annak üdvös voltáról teljesen át vannak hatva; az pedig kétségtelen, hogy a szövetkezetek külföldön épen a korlátlan felelősségnek köszönhetik bámulatos eredményeiket. Az 1868. évi német szövetkezeti törvény nem is ismert el mást mint korlátlan felelősséget s ha helyes is volt, hogy az új német szövetkezeti törvény a korlátozott felelősséget is megengedte: oly törvényhozási korlátozás, mely épen a korlátlan felelősséget zárja ki, a szövetkezetek alapeszméjét képező teljes kölcsönösségbe ütközik. Mindenesetre visszás dolog, hogy a korlátlan felelősséget az a törvény zárja ki, a mely a szövetkezetek igazi természetét akarja érvényre juttatni s hogy az állami támogatás megvonatik épen azoktól, a kik a legnagyobb biztosítékot hajlandók nyújtani.

A javaslat előkészítésénél a jelen munka szerzője minden tőle kitelhető erővel küzdött a korlátlan felelősség kizárása ellen s a képviselőházban is igen tekintélyes oldalról támadták a javaslat ebbeli álláspontját, (így különösen *gróf Apponyi Albert*); de a pénzügyi bizottság javaslatára felvett tizszeres felelősségnél nagyobb nem volt elérhető.

IV. Az üzletrész névértékének ötszörös (egész tizszeres) összegéig megállapított felelősség úgy értendő, hogy abba maga az üzletrész névértéke bele van számítva. Tehát nem a névérték és azonfölül még annak ötszöröse (illetve tizszereséig), hanem a névértéken felül még csak négyszeres stb. Csak a mennyiben a 14. §-ban megengedett pótbefizetés vétetik tekintetbe, emelkedik a tagok kötelezettsége az üzletrész névértékén felül még ötszörösre, tehát összesen hatszorosra. De a pótbefizetés a közgyűlés önkéntes elhatározásától függvén, a hitelezők által kikényszeríthető felelősségtől fogalmilag különbözik.

16. §.

A szövetkezet hitelezőinek követelései a tagoktól csak a szövetkezet vagyonára nyitott csőd esetén és csakis a csődeljárással kapcsolatban a jelen törvényben megállapított határozatok (42—45. §§.) szerint hajthatók be.

Sem a csődbe bejelentett, sem a be nem jelentett követelések külön keresettel vagy kifogással az egyes tagok ellen nem érvényesíthetők.

I. A szövetkezeti tagok felelőssége a keresk. törvény szerint is kizárólag a csőd esetére van szorítva (232. §.) s a csődtörvény (1881 : XVII. t.-cz.) 257. sk. §§-ai szerint szintén collective a tagokra történő kivetés útján érvényesíttetik. A míg azonban a csődtörvény szerint a másodszori kivetés után fedezetlenül maradt követelések az egyes tagoktól még külön is behajthatók: addig a jelen szakasz a csődeljárással kapcsolatos és a 42—45. §§. által módosított kivetési eljárás útján való behajtást mint kizárólagost írja elő úgy, hogy a hitelezők az egyes tagok ellen külön tehát akkor sem léphetnek fel, ha a követelések teljes fedezetére szükséges összegek a kivetési eljárás alkalmazásával ki nem kerültek.

II. Németországban a hitelezők egyéni keresetjoga (u. n. *Einzelangriff*) nagy vita tárgyát képezte, s a kemény harc azzal végződött, hogy az új német szövetkezeti törvény *compromissumot* fogadott el, mely abban áll, hogy az egyéni kereset fentartásával szabályozott korlátlan és korlátolt felelősségű szövetkezetek mellett azoknak még egy harmadik alakja is felvétellett: a korlátlan utánfizetési szövetkezet (*Genossenschaft mit unbeschränkter Nachschusspflicht*), a melynél a hitelezők a kivetési eljárás befejezése után egyéni keresettel a tagok ellen nem fordulhatnak. Hogy a szövetkezetek melyik alakot válaszzák? az teljes szabadságukra hagyatott.

Eltekintve a kivetési eljárástól, melyről alább a 42. §-nál lesz szó, a német törvény az egyéni kereset illetén mellőzésével nem volt épen szerencsés, a mennyiben az új szövetkezeti forma tényleg alig vétetik igénybe. Ha ennek daczára a jelen törvény

mellőzi az egyéni keresetet, azért van, mert a német törvény sikertelenségének oka nem a kereset mellőzésében magában véve, hanem abban rejlik, hogy a kereset mellőzése oly feltételekkel vétetett körül, melyek annak előnyét nemcsak ellensúlyozták, hanem a tagok helyzetét részben súlyosabbá tették, mint az egyéni kereset mellett. Kimondatott nevezetesen, hogy a korlátlan utánfizetésre nemcsak a csőd kiütésekor meglévő, hanem azok a tagok is kötelezvék, a kik a csődniytást megelőző 18 hónap on belül még tagok voltak. Könnyen elképzelhető, hogy ha a szövetkezetek nem akartak a korlátolt felelősségre áttérni, inkább maradtak az előbbi forma mellett, a melynél a tagok ugyan az egyéni keresetnek ki vannak téve, de legalább azzal a megnyugvással vállalják el a korlátlan felelősséget, hogy kilépésük után rövid idő alatt teljesen szabadulnak tőle. Ezen okulva, a jelen törvény az egyéni kereset mellőzését a most említett korlátozás nélkül mondja ki. Így aztán nem kell félni attól, hogy a szövetkezetek az egyéni kereset mellőzését nem szívesen fogják fogadni. Ez különben nemcsak a legegyszerűbb, hanem a legigazságosabb álláspont. Az egyéni keresetnek csak oly társaságoknál van jogosultsága, a melyek kevés számu és oly tagokból állanak, a kikkel a hitelezők folytonos közvetlen érintkezésben lehetnek, mint pl. a közkereseti társaságnál. De a mely társaság már természeténél fogva nagy számu tagokra van utalva, a kik a mellett folyton változnak s a kiket a hitelezők nem is ismernek: ott az egyéni kereset a legnagyobb visszasságokat és zavarokat eredményezi, véletlentől vagy szeszélytől függvén, hogy ki ellen fog a hitelező s hány hitelező fordulni s ugyanazért valamennyi tag a legnagyobb bizonytalanságnak lévén kitéve. Ennek eleje van véve, ha az egyéni kereset mellőzésével a hitelezők követeléseit összesítettnek s az összes tagok által egyenletes arányban fizettetnek. Az egyes tag nem reménylheti ugyan, hogy ki fog bujni a fizetési kötelezettség alól, de másrészt biztosan tudja, hogy nem lesz a hitelezők támadásainak céltablája s nem fog többet fizetni, mint a mi arány szerint reá esik. De a hitelezőnek is előnyösebb a helyzete, mert nincs kényszerítve arra, hogy kockáztatott pereket vigyen s az összes tagoktól mindenestre biztosabban kap kielégítést, mint ha csak az egyesek ellen fordulhat. A magyar szövetkezeti jog jelenlegi helyzete szempontjából különben az egyéni keresetnek

már ma is csak csekély tere van, mert míg az 1868. évi német szövetségi törvény s a korlátlan felelősségű szervezeteknél az 1873. évi osztrák törvény is, a kivetési eljárást csak mint a szervezet internumát szabályozta, mely a hitelezők egyéni felépését egyáltalában nem akadályozza: addig nálunk a Csődtörvény a hitelezőkre való vonatkozással hozta be a kivetési eljárást olyformán, hogy a hitelezők egyénileg az egyes tagok ellen csak az ismételten alkalmazott kivetési eljárás befejezte után, vagyis már csak akkor fordulhatnak, mikor a kifizetetlen követelések ugyis kis összegre szállnak alá s a tagoktól előreláthatólag nincs mit behajtani. A jelen törvény tehát igen kis lépéssel megy tovább, midőn az egyéni keresetet egészen mellőzi, sőt minthogy a kivetési eljárás a csődtörvénnyel szemben sokkal hatályosabbá van téve, az egyéni kereset voltaképen fölöslegessé és szükségtelenné vált.

17. §.

A szervezetből kivált tag vagy örököse a benmaradt tagokkal egyenlően felelős, ha annak az üzleti évnek befejezésétől számított hat hónapon belül, melyben a tag a szervezetből kivált, a szervezet ellen csőd nyitattott.

Az, hogy a szervezet tartozása a kiválás előtt vagy után keletkezett, különbséget nem tesz.

I. A tagok felelősségének szabályozása körül nagyobb fontossággal bir még az a külföldön szintén sokat vitatott kérdés, meddig és minő tartozásokért maradnak a kivált (kilépett, kizárt, meghalt) tagok illetve örököseik felelősek?

Abban megegyezés van, hogy a kiválással még nem szűnhetik meg a tagok felelőssége, mert különben az egész felelősség illusórius volna. Másrészt önként értetik, hogy az egyéni keresetjog mellőzése (16. §.) szükségképen maga után vonja a tagok elleni kereset elévülésének eltörlését is. A keresk. törvényben (254. §.) megállapított egy évi elévülési idő tehát a jelen

törvény értelmében keletkezett szövetkezetekre nem nyer alkalmazást. A kérdés ennél fogva a jelen törvény szempontjából csak arra vonatkozik, hogy a kivált tagok meddig és miképen vonhatók bele a kivetési eljárásba?

II. Már említettük a megelőző szakasznál, hogy az új német szövetkezeti törvény a korlátlan utánfizetési szövetkezeteknél a kivált tagokat még 18 hónapig kötelezi a hozzájárulásra, még pedig — bár csak másodsorban: a mennyiben a hitelezők a meglevő tagokra történt kivetés után kielégítést nem nyertek — nem csupán a kiválás előtti adósságokért, hanem azokért is, melyek a kiválás után keletkeztek (122. 124. §§.). Ellenben a többi szövetkezeteknél a kivált tagok a kiválás utáni adósságokért csak 6 hónapig, a melyen belül kiüti csőd esetében a kiválás egyszerűen meg nem történtnek tekintetik (73. §.), a kiválás előttiéért pedig két évig felelősek, úgy azonban, hogy a kivetési eljárásban részt nem vesznek, hanem az abban fedezetlenül maradt összegre nézve az egyéni keresetnek vannak kitéve (117. 135. §§.). E rendszer egészen véve fölötté bonyolult, első részében pedig tulságos szigorú s azért még Németországban sem tartják jó megoldásnak. De az sem lett volna helyes, ha a kivált tagok felelőssége teljesen eddigi jogunknak megfelelőleg állapítatott volna meg. A keresk. törvény egy évi elévülési ideje nem mondható ugyan túl hosszúnak; de hogy a kivált tagok épen csak a kiválás előtti adósságokért legyenek felelősek (K. T. 236. §.), az nem egészen igazságos, mert azok, a kik ezeket az adósságokat csinálják, többnyire még a kivált tagok által választattak s ezen adósságok részben még a kiválás előtti ügyletek folyamányát képezik. E mellett a megkülönböztetés, hogy ki milyen időből származó adósságokért felelős: a kivetési eljárást szerfölött bonyolítja. Épen ezért helyesebbnek mutatkozott, hogy a kivetési eljárásba a kivált tagok a kiválás utáni adósságokra nézve is bevonatnak. Nehogy azonban a kivált tagok ezen felelőssége oly időre is fenmaradjon, mikor ők a későbbi adósságokért még közvetve sem okolhatók, s hogy másfelől a korábbi és a későbbi adósságokért való felelősség közt időbeli különbség ne legyen, mert ez a kivetési eljárást szintén bonyolítja: legczélszerűbbnek mutatkozott a kivált tagokra nézve úgy a korábbi, mint a későbbi adósságokért egységes, de a keresk. törvényben megállapított elévülési időnél

rövidebb és pedig 6 hónapi időt megállapítani. Ily módon a törvényben megállapított nagyobb felelősség rövidebb felelősségi tartam által compensáltatik s minden irányban egyszerű átlátszó rendszer keletkezik. A kiválás utáni adósságokért való felelősség abból a célból is szükséges, nehogy a tagok a szövetkezetet oly időben hagyják el, midőn annak összeroskadása közeli kilátásban van.

III. A kiválás utáni hat hónap, a mely alatt a kivált tagok illetve örököseik felelősek maradnak, nem attól az időponttól számíttatik, melyben a kiválás általában hatályossá válik (20. §.), hanem azon üzleti év befejezésétől, melyben a tag a szövetkezetből kivált. Ez egyrészt összefüggésben áll azzal, hogy a kivált tagok üzletrészeinek kifizetése is csak az üzleti év befejeztétől számított 6 hó letelte után történhetik (22. §.), másrészt a kivetési eljárást az évközben történt kiválások fluctuációjától függetleníti és egységesebbé teszi. Sokszor csak az üzleti év befejezése után készült mérlegből tűnik ki, hogy a szövetkezet az üzleti év folyamán annyira eladósodott, hogy csődbe kénytelen menni.

18. §.

A kilépés csak előleges, legalább négy heti írásbeli vagy szóbeli felmondás mellett történhetik.

Az alapszabályok a felmondási időt legfelébb hat hónapra terjeszthetik ki.

A felmondás érvényes, ha az az igazgatóság bármelyik tagja előtt kijelentetett, a ki a felmondásról elismervényt adni köteles. Ha az elismervény megtagadtatik, a felmondás a községi előljárásnál bejelenthető, mely erről a bejelentőnek elismervényt ad és a szövetkezetet haladéktalanul értesíti.

I. A kiválás okaira nézve a jelen törvény a keresk. törvénytől nem különbözik. A kiválás tehát, az alapszabályokban esetleg még külön megállapított eseteken kívül, az ezen törvény értelmében alakult szövetkezeteknél is történhetik:

1. Önkéntes kilépés folytán:

K. T. 235. §. 1. mondat. Az egyes szövetkezeti tagnak az esetben is, ha a társaság bizonyos időre alakult, jogában áll a társaságból egészen, vagy ha több üzletrésze volt, bizonyos üzletrészekre nézve előleges felmondás mellett kilépni. —

melynek közelebbi módjára és időpontjára nézve azonban a jelen és a 20. szakasz eltérő rendelkezéseket tesz.

2. Elhalálozás miatt, melyre nézve a

K. T. 235. §. 2. bek. Halál által megszűnik a tagság. A jogutódok az elhalt tag helyébe léphetnek, a mennyiben az alapszabályok ezt ki nem zárják —

semmi változást nem szenved.

3. Kizárás által (K. T. 235. §. 3. bek.), melyre nézve a jelen törvény 19. §-a kiegészítő intézkedést tartalmaz.

4. Üzletrész átruházás által, melyre nézve teljesen épségben marad:

K. T. 238. §. 1. bek. A mennyiben az alapszabályok másként nem intézkednek, a szövetkezeti tag egyes vagy minden üzletrészt s az ezekkel járó tagsági jogokat, az igazgatóságnál történt bejelentés mellett, másra átruházhatja.

Ennek 2. bekezdése azonban, mely szerint:

Az átruházónak a 233. §-ban megállapított felelőssége azonban érintetlen marad, ha az átvevő kötelezettségének eleget tenni nem képes —

annyiban módosul, a mennyiben az átruházó subsidiárius felelőssége a jelen törvény 15., 17. §§. értelmében marad fenn.

5. A magánhitelező végrehajtása folytán, melyre nézve teljesen épségben marad:

K. T. 239. §. 2. és 3. bek. A magánhitelező, ki a szövetkezeti tag magánvagyonára sikertelenül vezetett végrehajtás után adósának a társaság feloszlása esetére jutandó illetményét veszi végrehajtás alá, kielégítése végett előleges felmondás után a társasági tag kiválását követelheti, tekintet nélkül arra, hogy a társaság határozott vagy határozatlan időre alakult.

A felmondásnak az üzleti év letelte előtt legalább négy héttel kell történnie.

E szakasz nem egészen helyes szövegezésére nézve v. ö. Szerző id. m. I. 442. l. ő. jegyzet.

II. A jelen szakasz az önkéntes kilépésre nézve a felmondást szabályozza közelebbről. Abban nincs eltérés a keresk. törvénytől, hogy a felmondásnak írásban vagy szóval kell történnie. Ez csak kellő kifejezésre van hozva, a mit a keresk. törvény 235. §-a nem tesz. A szóbeli felmondás különösen az írástudatlan falusi népre való tekintettel engedtetik meg, nehogy a felmondás alakja nehézségeket okozzon.

A törvényes felmondási időre nézve sincs különbség. Mig azonban a keresk. törvény id. §-a szerint a kilépés csak az üzleti év befejeztével történhetik, addig a jelen szakasz ezt a korlátozást nem teszi, úgy hogy tehát a kilépés előleges négy heti felmondás mellett az év bármely szakában lehetséges. Ezt a törvény azért fogadta el, nehogy az év elején vagy közepén kilépő tagok a tagsági jogokat, különösen a szavazati jogot, a felmondási idő letelte után még tovább gyakorolhassák, a mi tömegesebb kilépések esetében oda vezethet, hogy a kilépők többségben lévén, a benmaradó kisebbséget leszavazhatják s oly határozatokat hozhatnak, melyek a szövetkezet létfeltételeit veszélyeztetik, nem lévén semmi érdekük abban, hogy ezek meg ne rendítenek. Az évközből való kilépés megengedése nem is gyakorol semmi zavart a szövetkezet vagyoni viszonyaira, tekintve, hogy a kilépők felelősségének megszűnése és az üzlet rész kifizetése csak az üzlet év befejezésétől számított 6 hó letelte után foglal helyet (17., 22. §§.). Csak az üzlet részre még teljesítendő befizetésektől esik el a szövetkezet, de ezekre a kilépőt az év végéig kényszeríteni úgy sem méltányos.

III. Abban sincs végre különbség, hogy a törvényes négy heti felmondási idő csak minimum, s hogy az alapszabályok ennél hosszabb felmondási időt állapíthatnak meg. Mig azonban a keresk. törvény nem intézkedik kifejezetten az iránt, hogy ez a kiterjesztés meddig terjedhet, addig a jelen szakasz a kiterjesztést legfeljebb hat hónapig engedi meg. Ez azért történt, mert a gyakorlatban sokszor fordultak elő esetek, hogy a tagok túl hosszú időre, nevezetesen több évig köteleztettek a társaságban maradni s a befizetésekre éveken át pereltettek, daczára, hogy a társaság azokat az ígéreteket nem váltotta be, melyek-

kel a tagok a belépésre csábítottak. A bíróságok egyes peresetekben kimondták ugyan, hogy ilyen alapszabályi kikötés nem felel meg a törvény helyes magyarázatának; de ez azért még sem akadályozta meg az illető szövetkezeteket abban, hogy tagjaik ellen a legtöbb esetben sikerrel fel ne léphessenek, különösen annak folytán, hogy a távol lakó tagok a szövetkezet székhelyének bírósága előtt, a hová az ilyen perek tartoznak, meg nem jelenhettek. A bíróságok még arra is ügyeltek, hogy a kilépési jog tulhosszu felmondási idő kikötése által se tétessék illusoriussá, a mennyiben ugyanis a keresk. törvény idevonatkozó 235. szakaszát, mely szerint a négy heti felmondási idő csak akkor nyer alkalmazást, „ha a felmondási idő és a kilépés időpontja az alapszabályokban meg nem állapított”, úgy magyarázták, hogy az alapszabályi megállapítás csak a mindenkori üzleti éven belüli felmondásra és kilépési időpontra vonatkozhatik (v. ö. Curia 1893. évi 18. sz. hat. Dttár Uj f. 38, 105. l.). De ennek is csak egyes peresetekben volt foganatja, holott ha a kilépési jog tulságos megszorítását a törvény kifejezetten tiltja, az az alapszabályokba bele sem jön, a cégjegyzékbíróság kötelessége lévén az azt tartalmazó alapszabályt visszautasítani. Bár-mennyire helyes és a felmerült visszaélésekre való tekintettel szükséges volt is azonban a kilépési jogot törvényileg biztosítani, a miben a jelen törvény a hasonló németországi tapasztalatokon alapuló új német-szövetkezeti törvényben is támaszt talál: másfelől még sem lehetett elzárkózni annak megfontolásától, hogy a nagyon is gyors és könnyű kilépés a szövetkezetek kifejlődését gyakran lehetetlenné teheti, hogy különösen addig, a míg a szövetkezet kissé megerősödött, a gyors kilépés reá nézve veszélyessé válhatik s esetleg maguknak a kilépő tagoknak is ártalmára lehet. Ugyanazért a jelen törvény nem ragaszkodott egészen mereven ahhoz, hogy a kilépés négy heti felmondás mellett bármikor történhessék, hanem némi engedményt tett annak kimondása által, hogy az alapszabályok a felmondási időt legfeljebb 6 hónapig terjeszthetik ki. Tovább menni azért nem lehetett, mert különben a mai állapot nyerne szentesítést, a mely pedig a kifejtettek szerint fenn nem tartható.

IV. A h a r m a d i k b e k e z d é s szabatossá teszi, hogy kinél kell a felmondásnak történnie s gondoskodik a felmondás

megtörténtének kellő igazolásáról, a mire nézve a keresk. törvény intézkedést nem tartalmaz. Hogy a felmondás az igazgatóság bármely tagja előtt történhetik, annál inkább ki volt mondható, mert a keresk. törvény 186. és 241. §§. hasonlóan rendelkezik a társaságnak szóló kézbesítésekre nézve. Az elismervény pedig azért tétetett kötelezővé, nehogy a felmondás megtörténte és ideje iránt viták keletkezzenek. A községi előljárásnál való bejelentés joga biztosítékot nyújt az iránt, hogy a felmondást átvevő igazgatósági tagok nélkül az elismervényt megtagadni nem fogja.

19. §.

Az alapszabályokban meghatározott okokból a kizárás csak az igazgatósági tagok kétharmad részének szavazatával, a felügyelő-bizottság hozzájárulásával és ha az alapszabályok a kizárást a szövetkezet irányában fennálló kötelezettségek elmulasztása esetére állapítják meg, csak az írásbeli megintéstől számított négy hét sikertelen letelte után történhetik.

Valamint a keresk. törvény 235. §. 3. bek., úgy a jelen szakasz szerint is a kizárás csak az alapszabályokban meghatározott okokból történhetik. A jelen szakasz azonban még tovább megy s még egyéb biztosítékokat állít fel az esetleges önkénykedések ellen.

A mulasztás esetére megállapított négy heti határidő megfelel a keresk. törvény 170. §-ában a részvény befizetés elmulasztása esetén megállapított határidőnek.

20. §.

A kiválás, az ok kitüntetése mellett, a tagok névjegyzékébe bejegyzendő s erről a kivált tag vagy örökösei haladéktalanul értesítendőek.

A halál esetét kivéve a tagsági minőség a szövetkezet irányában a kiválás bejegyzéséről szóló értesítés el-
küldésével, vagy ha ez elmulasztatott, a mikor a bejegyzés
és értesítés rendes körülmények között megtörténhetett
volna, harmadik személyekkel szemben a cégjegyzék-
biróságnál lévő névjegyzékhez történt bejelentéssel (1875:
XXXVII. törvénycikk 242. §.) tekintetik megszűntnek.

A kivált tag vagy örököse a bíróságnál a kiválás
előzetes feljegyzését kérheti, melynek a szövetkezet részé-
ről történt bejelentéssel egyenlő hatálya van: ha ez a
bejelentés utólag megtörtént, vagy ha az előzetes feljegyzést
kérő a kiválás szabályszerű megtörténtét igazolja.

I. A jelen szakasz meg akarja szüntetni a kiválás meg-
történtének bizonytalanságát és az e részben felmerülhető vitákat.
Nálunk ép úgy, mint külföldön, sokszor támadt vita az iránt,
vajjon valamely tag kilépett-e s gyakran fordult elő, hogy a hitelezők
sokkal nagyobb tagállományt találtak kimutatva, mint a mely a
valóságnak megfelelt. Ugyanazért nálunk is jogosult követelmény,
hogy a törvény úgy szabályozza a tagok kiválását, hogy minden
pillanatban kétségtelenül meg lehessen állapítani a tagsági mi-
nőség fenforgását vagy megszűnését. Midőn azonban az új német
szövetkezeti törvény a tagok belépésével összhangzásban a ki-
válásnál is a bíróság cselekvő közreműködését írta elő s a kiválást
csak akkor tekinti megtörténtnek, ha a bíróságnál bejelentetett s
az ennél vezetett névjegyzékben kitüntettetett: ismét oly tulzásba
esett, melyben őt a jelen törvény nem követhette. Teljesen ki-
elégitőnek találtatott, ha a kiválás az ok kitüntetése mellett a
szövetkezetnél vezetett névjegyzékbe bejegyeztetik s erről a kivált
tag vagy örököse értesítetik, az értesítés elküldésének napja vagy
pedig azon nap, a mikor az értesítés elküldhető volt, képezvén a
tagsági minőség megszűnésének szabatos időpontját, kivételével
a halál esetének, a midőn a tagsági minőség rögtön a halál bekö-
vetkeztével szűnik meg. A bírósági névjegyzék a tagsági minőségre
nézve csak annyiban irányadó, a mennyiben harmadik szemé-

lyekről van szó, a kik a cégjegyzék hitelességében bizva, nem tehetők ki annak, hogy a tagsági minőség megszűnése a birói névjegyzék ellenére bizonyíttathassék. Minthogy azonban a szövetkezet igazgatósága a kilépéseket nem minden esetben és rögtön, hanem a keresk. törvény 242. §-a szerint csak minden évnegyedben tartozik bejelenteni s ebben is késedelem fordulhat elő, a harmadik személyek irányában mérvadó kitörlés tehát sokkal később történhetik, mint a szövetkezetnél, a miből a kivált tagra súlyos hátrányok származhatnak: a 3. bekezdés módot nyújt a kivált tagnak, hogy magát az ellen megvédje.

II. A tagsági minőség megszüntésének időpontja nem áll összhangzásban a tagsági minőség megszerzésének időpontjával. A ministeri javaslat szerint a kettő között összhang volt, de a képviselőház az utóbbit megváltoztatta (l. a 9. §-nál), a nélkül, hogy következetesen az előbbi is megfelelően módosította volna.

21. §.

Ha a kivált tag a szövetkezet irányában tartozásban maradt: a szövetkezet a tartozás lejáratá előtt is beszámítással élhet. A mennyiben pedig akár tartozás czimén, akár veszteség folytán a szövetkezet követelése a tag követelését meghaladja, a szövetkezet a tartozás kiegyenlítését követelheti (22. §.).

I. Az első mondat eltérést állapít meg azon általános magánjogi szabálytól, hogy a beszámítható ellenkövetelésnek lejárnak kell lennie. Tette ezt azért, nehogy a szövetkezet a kivált tagnak vagy örökösének a fedezetül szolgáló üzletrész-követelést kifizetni s a maga követelését külön peruton érvényesíteni kényszerüljön.

II. A második mondat is eltér a magánjogi szabályoktól, a mennyiben a szövetkezetet feljogosítja, hogy a kivált

tagtól az üzletrész-követelést meghaladó tartozást, épügy mint a reá eső veszteség kiegyenlítését követelhesse, habár a tartozás még nem járt le. A tartozási viszony legalább közvetve a tagsági minőség folyománya s azért a lejáratí idó is csak azon feltétel alatt tekinthető megállapítottnak, hogy az illető addig a szövetkezet kötelékében marad. A törvény e mellett elég méltányos, midőn a 22. §-ban a tartozás és veszteség kiegyenlítésére hat hónapi határidőt engedélyez.

22. §.

Az üzletrész kifizetése csak az üzleti év befejezésétől számított hat hó letelte után történhetik.

Ugyanannyi idó alatt egyenlitendő ki a kivált tagnak a veszteségből vagy más czimből származó tartozása.

Ha ezen idó alatt a szövetkezet feloszlott: az üzletrész csak a szövetkezeti vagyon felosztásakor fizethető ki.

I. Arra nézve, hogy mit követelhet a kivált tag vagy örököse a szövetkezettől? a jelen törvény értelmében alakult szövetkezeteknél is mérvadó:

K. T. 237. §. 1 bek. A kivált tagok vagy örököseik, a mennyiben az alapszabályok másként nem intézkednek, a szövetkezet tartaléktőkéjére és más vagyonára igényt nem tarthatnak. Ellenben igényük van a kiválás évéről szóló zárszámadás szerint reájok eső üzletrészhez.

Különbség van azonban a keresk. törvény id. §. 2. bekezdésétől annyiban, a mennyiben a jelen szakasz 1. bekezdése az üzletrész kifizetésére egységesen hat havi határidőt állapít meg; a mi egyrészt annak a következménye, hogy a jelen törvény szerint csakis korlátozt felelősségű szövetkezetek alakulhatnak, másrészt összhangzásban áll azzal, hogy a jelen törvény külön keresetelévülést nem ismer s a tagok felelőssége egységesen hat hónap leteltével szűnik meg (17. §). A hat hónapi határidőt továbbá nem mint a keresk. törvény, „a zárszámadás megállá-

pitásától“, a mely nagyon különböző időben szokott történni s szándékosan is halasztható, hanem az üzleti év befejeztétől számítja.

II. A 3. bekezdés összhangzásban áll a keresk. törvény id. §-ának végszávaival, a melyeknek értelme azonban kétséges lévén, annak világos megállapítása volt szükséges.

A „feloszlás“ alatt természetesen nem értendő a csőd, mely ha az üzleti év befejezésétől számított hat hónap alatt megnyittatik, a kivált tagok vagy örököseik nemcsak az üzletrész kifizetését nem követelhetik, hanem még azon felüli fizetésekre vannak kötelezve (17. §.).

III. A jelen szakaszt kiegészíti még:

K. T. 237. §. 3. bek. Ugyanennek van helye akkor is, ha a tag csak egy vagy több üzletrészre nézve lép ki a szövetkezetből.

23. §.

Az országos központi hitelszövetkezet kötelékébe tartozó szövetkezet (49. §. 2. pont) saját tagja ellen fennálló követelése erejéig, végrehajtás vagy csőd esetében, minden más törvényes elsőbbséggel nem bíró követelést megelőző kielégítési joggal bír, adósának összes ingó vagyonára; ez az elsőbbség azonban csupán azon hitelezőkkel szemben illeti meg, a kiknek követelése az adósnak a szövetkezet névjegyzékébe történt bevezetése után keletkezett.

I. A jelen szakaszban megállapított törvényes elsőbbség egyike a törvény legfontosabb és a legnagyobb vitát szült rendelkezéseinek, mely mindenestre nagy fölényt biztosít a jelen törvény értelmében alakult szövetkezeteknek a kizárólag a keresk. törvény alapján álló szövetkezetekkel szemben. Szükségesnek találtatott annak megállapítása az országos központi intézet követeléseinek, különösen az ezek alapján kibocsátott kötvények értékének biztosítása miatt, a mitől pedig a szövetkezeteknek s közvetve a szövetkezeti tagoknak nyújtható hitel mennyisége és

olcsósága, tehát a törvény főczéljának elérése egyrészt, az állam erkölcsi garantiájának biztosítása másrészt függ. Azok az elsőbbségi jogok, melyeket a törvény a központi intézetnek magukkal a szövetkezetekkel szemben ad (65. §.), csak a szövetkezeteknek saját tagjaikkal szemben megállapított elsőbbsége esetében válnak teljesen hatályosakká, mert a szövetkezetek vagyona legfőképpen a tagjaik irányában fennálló követelésekből áll, a melyeknek értéke azonban lényegesen csökken, ha más hitelezők a szövetkezetet csőd vagy végrehajtás esetében megelőzhetik. De épen azért, mert ez az elsőbbség nem közvetlenül az egyes szövetkezetek, hanem a központi intézet érdekei miatt találtatott szükségesnek, az csak azokat a szövetkezeteket illeti meg, melyek a központi intézet kötelékébe tartoznak. Egymaga az a körülmény, hogy valamely szövetkezet a jelen törvény értelmében alakult, tehát ezt az elsőbbséget még nem vonja maga után s megszűnik, mihelyt az illető szövetkezet a központi intézet kötelékéből ismét kilép.

II. A törvényes elsőbbség megilleti a szövetkezetet saját tagja ellen fennálló „követelése” erejéig. Ez alatt csak oly követelés értendő, melyet a szövetkezet a tagoknak nyújtott hitelezésből szerzett. Nem vonatkozik tehát oly követelésre, melylyel a szövetkezet az üzletrészek befizetése vagy pl. a veszteségek fedezése tekintetében bír. Ez önként következik abból, hogy az elsőbbség voltaképpen a központi intézet kölcsöneinek biztosítására szolgál, melyeket az egyes szövetkezeteknek az általuk átruházott követelések alapján ad. Megilleti azonban a szövetkezetet nemcsak a főadós, hanem a kezes ellen is, a ki nem kevésbé „adós” s a kinek jótállása esetleg egymaga biztosítja a szövetkezetet a veszteség ellen. A 77. §-ban megengedett biztosítási végrehajtásnál a kezes a főadós mellett kifejezetten van említve, már pedig a két szakasz között kétségtelen összefüggés van. Ha a kölcsön váltóra adatott s a kezesség más váltóaláírás, nevezetesen a kibocsátói vagy forgatói aláírás alakjában vállaltatott: a kezesi minőség már azért sem jöhet tekintetbe, mert külsőleg nem nyilvánul. Az azonban mindenesetre szükséges, hogy a kezes is a szövetkezet tagja legyen.

III. A törvényes elsőbbség megilleti a szövetkezetet a tag ellen indított végrehajtás és a vagyonára nyitott csőd

esetében. Mindaddig, a míg végrehajtás vagy csőd nincs, az adós tag vagyona a szövetkezetnek nincs lekötve s a tag fölötté korlátlanul rendelkezhetik. A szövetkezet tehát ezen elsőbbség alapján nem nyer dologi hatálylyal bíró zálogjogot, a mely végrehajtás vagy csőd nélkül is terhelné az egyes dolgokat, a minő pl. a bérbe- vagy haszonbérbe adót megillető törvényes zálogjog a végrehajtási törvény (1881: LX. t.-cz. 72. §.) értelmében. Ha tehát az adós tag a tulajdonát képező dolgokat a végrehajtás foganatosítása vagy a csőd megnyitása előtt eladja, a szövetkezet elsőbbségi jogát a vevő mint új tulajdonos ellen nem érvényesítheti. Az elsőbbségi jog épen csak arra terjed ki, hogy a szövetkezet adósának már végrehajtás alá vagy csődbe vont vagyonából más hitelezőket megelőző sorrendben nyer kielégítést. Mindazonáltal gondoskodva van arról, hogy a szövetkezet ezen elsőbbségi joga az adósnak a forgalom érdekeire való tekintettel meghagyott szabad rendelkezése által teljesen meg ne hiúsíttassék, a mennyiben a 77. §., ha nem is magának a szövetkezetnek, de mégis a központi intézetnek előnyös biztosítási jogot ad. Külföldi törvények és javaslatok részben még messzebb mennek. Így az 1884. április 15-én kelt belga törvény a gazdasági kölcsönökről (*sur les prêts agricoles*) az országos takaré- és nyugdijpénztárnak (*caisse générale d'épargne et de retraite*) olynemű előjogot (*privilège agricole*) biztosít, mely nemcsak végrehajtási és csődbeli elsőséget ad, hanem úgy mint a zálogjog dologi hatálylyal (*droit de suite*) van felruházva daczára, hogy az adós dolgai nem adatnak át. Csak az szükséges, hogy ezen előjog a kölcsönkötvényben ki legyen kötve és a telekkönyvi hatóságnál vezetett külön jegyzékben nyilvánossá tétessék. Hasonló elsőbbségi jog behozatalát tervezték Franciaországban. Így már 1882-ben, legújabbán pedig az 1897. évi *Méline*-féle javaslatban a földművelési *warrant*-okról.

IV. De a központi intézet kötelékébe tartozó szövetkezeteket megillető ezen korlátolt hatályu elsőbbségi jog is csak korlátolt mértékben van megállapítva, és pedig három irányban:

1. csak az adós ingó vagyonára gyakorolható, az ingatlanokra nem. Ezekre nézve a szövetkezet épúgy mint más hitelező csak a szerződési vagy végrehajtási zálogjog telekkönyvi bejegyzése által szerzi meg az elsőbbséget, tehát nem illeti meg

ugy mint pl. az adó- és illeték-, szállódézsma-, urbéri stb. követeléseket már törvénynél fogva (1881 : LX. t.-cz. 189. §.). Közömbös azonban, hogy az adós ingó vagyona hol fekszik és kinek birlalatában van? E tekintetben a szövetkezetet illető első-ségi jog tágabb, mint pl. a bérbe- vagy haszonbérbe adót illető törvényes zálogjog, mely csak a bérlemény területén lévő dolgokra terjed ki (1881 : LX. t.-cz. 72. §.). A képviselőház igazságügyi bizottsága ugyan azt javasolta, hogy a szövetkezeti elsőbbség csak azon ingó vagyona terjedjen ki, mely a szövetkezet kerületében fekszik. De a pénzügyi bizottság ehhez nem járult hozzá s ennek folytán az egyesített bizottsági javaslatból a korlátozás kimaradt;

2. nem gyakorolható más „törvényes elsőbbséggel“ bíró követelésekkel szemben. Tehát nem a bérbe- és haszonbérbeadót illető követelésekkel szemben, sem pl. a bizományost, szállítmányozót, fuvarozót, közraktárt a keresk. törvény értelmében megillető törvényes zálogjoggal szemben (K. T. 379., 388., 411., 438. §§.). De még a keresk. törvény 309—310. §§. és a váltótörvény 108—109. §-ai alapján gyakorolt törvényes megtartási joggal szemben sem. Nem közvetlenül törvényen alapuló elsőbbség ellenben a szövetkezetet illető elsőbbséget nem előzi meg; tehát sem szerződésileg, sem végrehajtásilag szerzett zálogjog. Azért csőd esetében is a szövetkezet követelése megelőzi a Csődt. 55. §-a értelmében külön kielégítésre jogosított zálogos hitelezőket épugy, mint a tulajdonképeni csődhitelezőket, még ha az első osztályba tartoznak is (Csődt. 60. §.). A képviselőház igazságügyi bizottságának jelentésében (15. l.) az van ugyan mondva, hogy a szövetkezet elsőbbségének nincs hatálya a szerződési (kézi) záloggal szemben. De ez a törvény szavaival nem egyezik meg, kétségtelen lévén, hogy a szerződési zálogjog époly kevésbé „törvényes elsőbbség“, mint a végrehajtási zálogjog, a melylyel szemben a szövetkezet elsőbbségét az igazságügyi bizottság is kiemeli;

3. végül nem gyakorolható azon hitelezőkkel szemben, a kiknek követelése az adósnak a szövetkezet névjegyzékébe törént bevezetése előtt keletkezett. Ezek még abban a tudatban hiteleztek, hogy az adós vagyonaát szövetkezeti elsőbbség nem terheli, ennél fogva a később keletkezett elsőbbségi jog által sérelmet

nera szenvedhetnek. Vajjon a korábban keletkezett követelés korábbi zálogjoggal biztosítva van-e vagy nem? e tekintetben közömbös. A ministeri javaslat e korlátozást még nem tartalmazta, a mint hogy más törvényes elsőbbségi jogoknál sincs magában véve tekintet arra, hogy más hitelezők követelései mikor keletkeztek? Azonban a képviselőház igazságügyi bizottsága az elsőbbséget csakis e korlátozás mellett tartotta igazolhatónak. Magától értetődik, hogy a korábbi hitelezők csak a szövetkezet törvényes elsőbbsége által nem érintetnek. Ha a szövetkezet az adós tag vagyonára szerződéses vagy végrehajtási zálogjogot szerez: ezen zálogjogi elsőbbséggel szemben a korábbi zálogjoggal nem bíró hitelező nem érvényesítheti azt, hogy az ő követelése a tag belépése előtt keletkezett.

24. §.

A szövetkezeti tagok névjegyzékét a szövetkezet helyiségében bárki megtekintheti. A szövetkezet köteles az egyes tagok tartozásainak összegét bárkinek kíváratára közölni.

E szakasz szoros összefüggésben áll a 23. §-ban megállapított törvényes elsőbbséggel s azt czélozza, hogy mindenkinek, a ki a szövetkezet kerületében lakó egyénnek hitelezni akar, módjában álljon közeli és biztos tájékozást szerezni arról, vajjon az illető a szövetkezet tagja-e, vajjon tehát a neki nyújtandó hitel a szövetkezet elsősége által korlátoztatik-e vagy nem, s ha igen: minő mértékben? Az, a ki az illetőnek a szövetkezetbe való belépés előtt hitelezett, a szövetkezeti elsőbbség által a 23. §-ban foglalt megszorítás folytán úgy sem károsodhatik. A ki pedig a belépés után hitelez, az nem hozhatja fel, hogy ő a szövetkezeti viszony és ennek folyamányát képező elsőbbségről tudomással nem birt, vagy nem birhatott.

III. FEJEZET.

K ö z g y ű l é s.

A keresk. törvény 240. §-a a szövetkezetek közgyűlésére egyszerűen a részvénytársasági közgyűlésre vonatkozó szabályokat alkalmazza, a nélkül, hogy bármi tekintettel lenne a szövetkezetek különleges természetére s azon nagy különbségre, mely a szövetkezeti tagok és a részvényesek között létezik. Nem csoda tehát, hogy a keresk. törvény e részben sem vált be s szintén hozzájárult ahhoz, hogy a szövetkezetek a részvénytársaságok céljaira használtattak fel; eltekintve attól, hogy a részvénytársaságra vonatkozó határozatok némelyike a szövetkezetről egyáltalában nem is alkalmazható.

Erre való tekintettel a jelen fejezet a gazdasági és ipari hitelszövetkezetek közgyűlésére nézve olyképen rendelkezik, a mint az e szövetkezetek természetének megfelel. Azonkívül a keresk. törvény némely hiányait kiegészíti. E rendelkezések vonatkoznak nevezetesen:

1. a közgyűlés összehívására (25. §);
2. a tagok szavazati jogára (26. §);
3. a közgyűlés határozatképességére (27. §);
4. a közgyűlés birói ellenőrzésére (28. §);
5. a tagok megtámadási jogára (29. §).

25. §.

A közgyűlést rendszerint az igazgatóság hívja össze.

A szövetkezet tagjainak egy tizedrésze a közgyűlés összehívását az ok és cél kijelölése mellett bármikor követelheti.

Ha az igazgatóság ennek 8 nap alatt meg nem felel: a tagok kérelmére a közgyűlést az illetékes cégjegyzékbíróság hívja össze.

Az alapszabályok a közgyűlés összehívásának jogát a tagok kisebb számához köthetik.

I. Az 1. bekezdés szabályul állítja fel azt, a mi eddig is általános gyakorlat volt. E szabály alól két kivétel van: az egyik a jelen szakasz 3. bekezdésében foglaltatik, mely az összehívási jogot a cégjegyzékbírósnak is adja; a másik a keresk. törvény 195. §-ában tartalmaztatik, mely szerint a közgyűlést a felügyelő bizottság is összehívhatja (l. alább a 37. §-nál).

II. A 2. bekezdés világosan kimondja, hogy a szövetkezeti tagok egy tizedrésze követelheti a közgyűlés összehívását, holott a keresk. törvény 240. §-a, mely a részvénytársaságra vonatkozó 178. §-ra utal, kétséget hagy hátra az iránt, vajjon a közgyűlés összehívását a tagok, vagy pedig az üzletrésztőke egy tizedrészét képviselők követelhetik-e?

III. A 3. és 4. bekezdés megfelel a keresk. törvény 178. §-ának. Magára az összehívásra nézve a jelen törvény értelmében alakult szövetkezetekre is irányadó:

K. T. 177. §. A közgyűlés évenként legalább egyszer összehívandó. A közgyűlés tárgyai minden meghívásban kiteendők. Érvényes határozat csakis az ekként kijelölt tárgyak felett hozhatik. Kivételnek e tekintetben az oly indítványra nézve van helye, mely egy újabb közgyűlés összehívása végett tétetik.

26. §.

A közgyűlésen mindenik tagnak egy szavazata van.

Az alapszabályok a szavazati jog gyakorlását az üzletrész teljes vagy meghatározott részben való befizetéséhez köthetik s kimondhatják, hogy csak annak van szavazati joga, ki a szabályszerű befizetésekkel hátralékban nincs.

I. A keresk. törvény a tagok szavazati jogának szabályozását, az alakuló közgyűléstől eltekintve, teljesen az alapszabályoknak hagyta fenn. Ez a részvénytársaságnál helyes lehet, a szövetkezeteknél ellenben az e részbeni szabadság szintén oda vezetett, hogy tökeegyesületekké változtathassanak át, a mennyiben ugyanis a szavazati jog, épügy mint a részvénytársaságoknál a részvények számához, az üzletrészek számához kötött s

ennek alapján többszörös szavazat adatott. A jelen törvény ezen a szövetkezeti tagok személyének jelentőségét félreismerő vagy leszállító megállapítást már ebből az okból sem engedi meg, hanem imperative minden tagnak egy szavazatot ad, még ha több üzletrészt jegyzett volna. Ez megfelel a külföldi törvényhozásoknak is, nevezetesen az új német szövetkezeti törvénynek, az olasz keresk. törvénynek, az 1873. évi belga társasági törvénynek, valamint az említett francia javaslatnak.

II. Az alapszabályok tehát a szavazati jogot az üzletrészek arányában vagy másként ki nem terjeszthetik. Csak korlátozni van joguk a 2. bek. értelmében, nehogy oly tagok szavazhassanak a közgyűlésen, a kik kötelezettségeiknek még teljesen meg nem feleltek s ez által a szavazásban esetleg befolyásolva vannak, de késedelem esetében különben sem tarthatnak igényt arra, hogy a pontos fizetőkkel egyenlő jogokat gyakoroljanak.

27. §.

A mennyiben az alapszabályok másként nem intézkednek, a közgyűlés határozatképes, ha azon személyesen vagy képviselve legalább a tagok negyedrésze jelent meg.

Ha kevesebb tag jelent meg, új közgyűlés hivandó össze, mely az előbb összehívott közgyűlés napirendjére kitűzött tárgyak fölött a megjelent tagok számára való tekintet nélkül határoz.

I. A keresk. törvény a közgyűlés határozatképességét szintén csak az alakuló közgyűlésre nézve szabályozza. De a jelen szakasz sem szabályozza imperative, hanem csak arra az esetre, ha az alapszabályok másként nem intézkednek. A tagok legalább negyedrészenek jelenléte azért van előírva, hogy a tagok érdeklődése a társaság ügyei iránt, a mi a szövetkezeteknél már a tagok gazdasági nevelése miatt kívánatos, biztosítva legyen. Hogy azonban a közgyűlés megtartása állandóan meg ne hiúsittassék, a 2. bek. a közgyűlés határozatkép-

telensége esetében összehívandó újabb közgyűlést a megjelent tagok számára való tekintet nélkül mondja ki határozatképesnek. De csak azokra a tárgyakra nézve, melyek az előbb összehívott közgyűlés napirendjére már ki voltak tűzve. Hogy az újabb közgyűlés más tárgyak fölött is határozhasson, arra szintén a tagok negyedrésznének jelenléte szükséges, feltéve természetesen egyuttal, hogy azok az újabb közgyűlési meghívásban kitétettek (Keresk. t. 177. §.).

II. A határozathozatal módját a jelen törvény époly kevésbé határozza meg, mint a keresk. törvény. Ennélfogva teljesen az alapszabályokra van bízva, vajjon a határozatok egyszerű szótöbbséggel, vagy legalább bizonyos fontosabb ügyekben nagyobb szótöbbséggel hozassanak-e?

III. A mi végül a közgyűlés hatáskörét illeti, arra nézve a jelen törvény értelmében alakult szövetkezeteknél is irányadó a keresk. törvény 240. §-a által a részvénytársaságtól átvett:

K. T. 179. §. Azon tárgyak, melyek felett minden esetben a közgyűlés határoz, következők:

1. az igazgatóság és a felügyelő bizottság megválasztása, elmozdítása és felmentése;

2. a számadások megvizsgálása, a mérleg megállapítása és a nyereség felosztása.

3. az egyesülés más társasággal;

4. oly cartell-szerződések megkötése, melyek minden társasági ügyletnek közös haszonra vezetését czélozzák;

5. az alaptőke leszállítása vagy felemelése;

6. a társaság feloszlása s a felszámolók kirendelése;

7. az alapszabályok módosítása.

Azon intézkedéseket, melyek az alapszabályokba a tervezetből vétettek át, a jelen törvényben kijelölt eseteken kívül közgyűlési határozattal sem lehet módosítani.

A K. T. most id. §-ának 1. pontjára nézve egy kivétellel van az 56. §-ban. Annak utolsó bekezdésére pedig megjegyzendő, hogy habár a jelen törvény külön alapítói tervezetet, mint a keresk. törvény, nem ismer, azért az mégis alkalmazandó a 3. §-ban érintett alapszabálytervezetre; nem lehetvén megengedni, hogy pl. a tagoknak ebben eredetileg megállapított felelőssége később közgyűlési többséggel bárcsak a 15. §-ban megállapított határig is kiterjesztessék, a talán ötszörös felelősség esetleg tizszerez felelősséggig fokoztassék.

28. §.

A cégjegyzék-bíróság köteles a közgyűlési jegyzőkönyvet haladéktalanul megvizsgálni, s ha az tűnik ki belőle, hogy a közgyűlés összehívása vagy egyes közgyűlési határozat a törvénnyel vagy az alapszabályokkal ellentétes, köteles az összes vagy az illető határozatokat legfeljebb 15 nap alatt megsemmisíteni s a szövetkezetet új szabályszerű határozat hozatalára utasítani.

Ezen határozat ellen egyfoku felfolyamodásnak van helye.

I. A jelen szakasz kiegészíti a keresk. törvénynek a részvénytársaságnál felállított azon rendelkezését, mely a közgyűlési jegyzőkönyvre vonatkozik, s mely a 240. §. értelmében a szövetkezetekre is megfelelően alkalmazandó.

K. T. 180. §. Minden közgyűlésről jegyzőkönyv vezetendő, melybe a jelenlévő részvényesek (értsd: tagok) s az általuk képviselt részvények (értsd: üzletrészek) száma felveendő. E közgyűlési jegyzőkönyv az igazgatóság által az illetékes törvényszéknek eredetben, vagy hiteles másolatban haladéktalanul bemutatandó.

E szakasz nem mondja meg ugyanis, hogy mi történjék a bírósághoz beterjesztett közgyűlési jegyzőkönyvekkel? A mostani gyakorlat nagyon különböző. Majd egyszerűen irattárba helyezik őket, majd úgy fogják fel, hogy a bíróságnak jogában áll ugyan a jegyzőkönyvet megvizsgálni s a felmerült törvény- vagy alapszabályellenes határozatok ellen fellépni, de kötelessége nincs; majd csak a törvényellenes, majd úgy ezen, mint az alapszabályellenes határozatokra nézve a bíróságnak kötelességévé teszik ezt. A jelen törvény az utóbbi felfogást tette magáévá, a mely bizonyára a keresk. törvény intenciójának is megfelel s mely a bíróság által gyakorolt általános ellenőrzési kötelességnek szükségképeni következménye.

II. A bíróság megsemmisítő határozata végzés alakjában hozandó. A 15 napi határidő, mely épúgy, mint a 2. bek. csak a képviselőház plénumában vétetett bele *Makfalvy Géza* indítványára, a közgyűlési jegyzőkönyv beterjesztésétől számít. Ha

ezen határidő letelt, a bíróságnak megsemmisítési joga elenyészett s ha a közgyűlési határozat ellen a következő 29. §. alapján kérvény vagy kereset nem adatott be, az jogérvényessé válik.

III. A 2. bek. korlátozza az 1881. november 1-én kelt igazságügyministeri rendelet által szabályozott kereskedelmi eljárás 43. §. h) pontját, mely szerint csak az első bírósági határozatot helybenhagyó másodbírósági határozat ellen nincs további felfolyamodásnak helye; holott a jelen szakasz a másodszori felfolyamodást kizárja, tekintet nélkül arra, vajjon a másodbíróság az elsőbíróság határozatát helybenhagyta vagy megváltoztatta-e?

29. §.

Minden egyes tagnak joga van a törvénnyel vagy az alapszabályokkal ellenkező közgyűlési határozat megsemmisítését a közgyűlés megtartásától számított 15 nap alatt a cégjegyzék-bíróságnál kérni; fennmaradván kereseti vagy kifogásolási joga a szövetkezet ellen, ha a törvény- vagy alapszabályellenes határozat által jogaiban sérelmet szenved.

A tag kereseti joga a közgyűlés megtartásától számított 3 év alatt elévül.

I. A jelen szakasz által a tagoknak adott azon jog, hogy a törvénnyel vagy az alapszabályokkal ellenkező közgyűlési határozat megsemmisítését kérelmezhetik, megfelel a keresk. törvény 174. §-a által az egyes részvényeseknek adott kereseti jognak, mely ugyan a szövetkezetekre kifejezetten kiterjesztve nincs, de a bíróságok által per analogiam kiterjesztetett s annál nagyobb értékkel bír, mert az egyes tagot megvédi a jogtalan majorizálás ellen. A jelen szakasz azonban némileg eltérően szabályozza a tagok ezen jogát. Mig ugyanis a kereskedelmi törvény egyszerűen kereseti jogot ad a részvényeseknek a közgyűlési határozat ellen, addig a jelen szakasz annyiban, a mennyiben

a közgyűlési határozat megsemmisítéséről van szó, csak kérvényezési jogot ad, ellenben kereseti, illetve kifogásolási jogot ad annyiban, a mennyiben az illető tag a közgyűlési határozat által a maga egyéni jogaiban sérelmet szenved. E szétválasztás azon megfontoláson alapul, hogy midőn az egyes tag a törvény- vagy alapszabályellenes közgyűlési határozat megsemmisítését követeli s ezen megsemmisítés nemcsak vele szemben, hanem objective emelkedik jogerőre: ő nem egy őt megillető magánjogi jogositványt érvényesít, hanem az összességnek mintegy törvényes képviselője gyanánt, annak érdekében aministratív természetű ellenőrzési funkciót gyakorol, a mely a birói ellenőrzés támogatására és kiegészítésére szolgál. Erre tehát nem a kereset, a melynek a társaságban nincs is helyes alperese, hanem csak a kérvény a megfelelő érvényesítési alakja, a mely azonban a bíróságot ép úgy kötelezi az eljárásra, mint a kereset, bár nem peres, hanem perenkivüli természetű bir. Csak akkor, ha az illető a közgyűlési határozat által egyéni jogaiban is sérelmet szenved, pl. jogtalanul befizetésekre szoríttatik, vagy osztalék- vagy üzletrész-követelése jogtalanul megcsorbíttatik: van helye a keresetnek, vagy a társaság keresete ellenében a kifogásnak. És pedig a megsemmisítés kérvényezésére vonatkozó jogtól egészen külön; mert ha a közgyűlési határozat meg is semmisítették, ez még nem foglalja magában az esetleg már végrehajtott határozat által okozott egyéni sérelem megszüntetését; másrészt lehetséges, hogy a közgyűlési határozat nem semmisítették meg, de azért még sem volna igazságos az egyes tagokat megfosztani attól, hogy annak jogtalanságát saját magukra nézve érvényesíthessék. Ennek kifejezett elismerése pedig annál szükségesebb volt, mert a kereskedelmi törvény id. 174. §-a ebben a tekintetben ellentétes magyarázatok tárgya volt: sokáig a részvényeseknek semmi kereseti vagy kifogásolási jog nem adatott egyéni jogaik védelmére, ha a közgyűlési határozat előbb meg nem semmisítették, s csak legujabban hozott a kir. Curia 1564/94. szám alatt épen szövetkezettel szemben olyan határozatot, melyben az egyes tag követelési joga elismertetett annak daczára, hogy az azt megtagadó sérelmes közgyűlési határozat objective hatályon kívül helyeztetett volna.

II. Szükségesnek mutatkozott továbbá úgy a tagok kérvé-

nyezési, mint kereseti jogát rövid határidőhöz, illetve elévüléshez kötni. A kereskedelmi törvény id. szakasza csakis az előírt alkasszerűségek miatti megsemmisítési keresetre szab és pedig 15 napi határidőt, ellenben az érdemleges sérelmeket tartalmazó határozatok elleni kereseti jog nincs korlátozva, minélfogva arra a rendes 32, illetve az osztrák polgári törvénykönyv területén 30 évi elévülés alkalmazható, a mi képtelenségekre vezet. A 15 nap kérvényezési határidő s a 3 évi keresetelévülés tökéletesen elég arra, hogy a közgyűlési határozat törvény- vagy alapszabályellenes volta akár közvetlenül, akár károsító következményeiben észleltessék, azontul pedig jogot adni a határozat elleni fellépésre, méltánytalanságra vezetne, a mennyiben a szövetkezetet hosszas bizonytalanságnak tenné ki s a már régen végrehajtott határozatokat is sujtaná, sőt esetleg nemcsak a tagok, hanem a hitelezők érdekeit is sértené.

III. A 2. bekezdésre nézve kiemelendő még, hogy az csak a tagok kereseti jogát korlátozza; a szövetkezet keresete elleni kifogásolási jog ellenben az általános elveknek megfelelőleg fenmarad mindaddig, míg a szövetkezet keresete el nem évült.

IV. FEJEZET.

Igazgatóság és felügyelő bizottság.

A keresk. törvény a szövetkezetek igazgatóságának és felügyelő bizottságának szervezetére, jogaira és kötelességeire, valamint felelősségére nézve szintén a részvénytársaságnál felállított határozatokra utal (241, 244. §§.), melyeket csak két új szakasz (242. 243. §§.) felvételével egészít ki. De a tapasztalat bebizonyította, hogy ez az azonosítás sem volt mindenben üdvös a szövetkezetek igazi természetének megfelelő és csak a nép javára irányuló működésére, sőt ellenkezőleg oka volt annak, hogy a szövetkezetek vezető férfiai sok esetben sem különböznek és akarnak különbözni a részvénytársaságok igazgatóitól és csak arra törekszenek, hogy minél nagyobb osztalékokat és jutalékokat érhessenek el. A jelen törvény ennélfogva e részben sem hagyhatta a kereskedelmi törvényt érintetlenül, midőn arra

törekedett, hogy a szövetkezetek igazi rendeltetése, amely a nyereszkeskedést minden tekintetben kizárja, ugyancsak az üzletvezetés tisztességessége és megbízhatósága teljesen biztosítottak. E mellett itt is rajta volt, hogy a kereskedelmi törvény némely fogatkozásai és hiányai megszüntetessenek.

Az intézkedések, melyek a IV. fejezetben tartalmaztatnak, vonatkoznak:

1. az igazgatóság összeállítására, az igazgatósági tagok kelékeire és javadalmazására (30. §.);
2. az igazgatósági tagok működési tartamára és elmozdítására (31. §.);
3. az igazgatóság cégjegyzésére és nyilatkozataira (32. §.);
4. a mérleg mikénti felállítására (33. §.);
5. az igazgatósági tagok felelősségére (34. §.);
6. az igazgatóság által alkalmazott közegekre (35. §.);
7. a felügyelő bizottság szervezetére, felelősségére és hatáskörére (36—38. §§.).

30. §.

A szövetkezet igazgatósága legalább három személyből áll. Az igazgatók legalább egyharmad részének a szövetkezet tagjának kell lenni.

Az igazgatóság tagjai csak oly magyar honpolgárok lehetnek, kik írni tudnak és vagyoni tekintetben kifogás alá nem esnek.

Kik nyereségvágyból eredt bűncselekmény miatt elítéltek, az igazgatóság tagjává meg nem választhatók. Felszólalás esetében a cégjegyzésre illetékes bíróság határoz.

Az igazgatóság tagjainak javadalmazása együttvéve a tiszta jövedelem tiz (10) százalékát meg nem haladhatja.

I. A keresk. törvény 182. §. szerint az igazgatóság akár egy, akár több személyből állhat és a tagok közül vagy másokból tetszés szerinti fizetés mellett, vagy a nélkül választatik, a nélkül, hogy a választandó tagok bárminő kellékek által korlátoztatnának. Ezzel szemben a jelen szakasz többrendbeli korlátozást állít fel úgy az igazgatóság összeállítására, mint az egyes igazgatósági tagok kellékeire és javadalmazására nézve.

II. Az igazgatóság összeállítására nézve két korlát állítatik fel:

1. az igazgatósági tagok számának minimuma három; több lehet, de kevesebb nem. E minimum a kölcsönös ellenőrzéssel s azzal van indokolva, hogy oly körülmények, melyek az ügyvezetésnek egy kézben való összpontosítását követelik, a hitel-szövetkezeteknél nem fordulnak elő;

2. az igazgatósági tagok legalább $\frac{1}{3}$ része szövetkezeti tag kell hogy legyen, nehogy az egész igazgatóság oly személyekből álljon, a kik a szövetkezet céljában közvetlenül nincsenek érdekelve.

III. Az egyes igazgatósági tagoknál következő kellékek szükségesek:

1. magyar honpolgárság;

2. írástudás;

3. vagyoni kifogástalanság, mi alatt azt kell érteni, hogy az illető vagyona fölött szabadon rendelkezik, tehát sem apai vagy gyámi hatalom vagy gondnokság, sem csőd vagy végrehajtás alatt nem áll;

4. nem szabad az illetőnek nyereségvágyból eredt bűncselekmény, pl. lopás, sikkasztás, csalás büntette vagy vétsége, uzsoravétség, de nem egyszerű kihágás miatt, elítélve lennie. Pusztá bűnvizsgálat még nem elegendő, de az ítélet nem kell hogy már jogerős legyen, sem a büntetés elévülése, vagy a hivatalvesztés és a politikai jogok felfüggesztésének tartama (Bünt. T. 57—58. §§.) nem jön tekintetbe. E nemleges kellék époly absolut, mint a három első. A 3. bekezdés második mondata nem azt jelenti, mintha e kellék csak akkor volna tekintetbe veendő, ha az iránt „felszólalás“ történik, hanem csak azt, hogy a mennyiben annak fenforgása iránt vita lenne, azt nem a szövetkezet közgyü-

lése, hanem a cégjegyzékbíróság dönti el, a mely azonban a 28. §. alapján felszólalás nélkül is megsemmisítheti a választást.

IV. A javadalmazás korlátozása összességben a tiszta jövedelem 10 százalékára (4. bek.) biztosítékot akar nyújtani oly egyének választása ellen, a kik csak önző céljaik kielégítésére törekszenek s a jelen törvény értelmében alakult szövetkezetek humanistikus jellegének megóvására szolgál. De azért még mindig elégséges, hogy oly férfiak is szentelhessék idejüket a szövetkezeteknek, a kik reá vannak utalva arra, hogy kereset után járjanak. Az említett jövedelemhányad egyébiránt nem zárja ki, hogy az igazgatóság javadalmazása határozott összegben, vagy pl. jelenléti bárczában ne állapíthatassék meg, feltéve, hogy ezen összegek a tiszta jövedelem 10%-át meg nem haladják. Abban sincsenek a szövetkezetek korlátozva, hogy ezen össz-javadalmazás az igazgatóság egyes tagjai között az ülésekben való részvételtől eltekintve is, különbözően osztassék fel.

31. §.

Az igazgatóság tagjai legfeljebb három évre választ-
hatók s a közgyűlés által minden kártérítési igény kizá-
rásával bármikor elmozdíthatók.

E szakasz három eltérést tartalmaz a keresk. törvénytől:

I. Az első az, hogy az igazgatóság tagjai mindenesetre a közgyűlés által választandók, tehát még az első igazgatóságra nézve sincs fentartva a keresk. törvény 183. §-ában az alapítók részére engedélyezett kinevezési jog. A szövetkezeteknél nem forog fenn az a vagyoni érdek, mely az ily kinevezési jogot, miként a részvénytársaságnál, indokolttá tenné. Csak a központi intézettel szemben tétetik kivétel az 56. §-ban, mely szerint az a kötelékébe tartozó szövetkezetek igazgatóságába és felügyelő bizottságába egy-egy tagot nevezhet ki.

II. A második eltérés az igazgatóság működési tartamára vonatkozik, mely a keresk. törvény szerint tetszés szerinti időben határozható meg, holott a jelen szakasz három évi

maximumot állapít meg. Ez a szövetkezet különleges, mondhatni demokratikus jellege által van indokolva, mely a tagoknak a szövetkezet ügyeiben való élénk részvételét és érdeklődésüknek állandó ébrentartását igényli és a melylyel nem egyeztethető össze, hogy az igazgatósági állások, miként a részvénytársaságoknál, állandó hivatalok legyenek. A fizetés csak csekély összegben lévén megállapítva, az igazgatók érdeke alig jöhet szóba, a szövetkezet érdeke pedig azért nem szenved, mert az érdemes igazgatók a következő cycusra újra választhatók.

III. A harmadik eltérés az, hogy míg a keresk. törvény 183. §. 2. bek. szerint az igazgatóság tagjai csak „netaláni kártérítési igényeik épségben tartása mellett“ mozdíthatók el bármikor: addig a jelen szakasz az elmozdíthatóságot minden kártérítési igény kizárásával mondja ki. Ezt egyrészt az a tekintet igazolja, hogy a közgyűlés szabad elhatározásában ne korlátoztassék, másrészt a szövetkezetek humanistikus természetének megfelelő az a felfogás hozza magával, hogy az igazgatósági állás még akkor is, ha fizetéssel jár, nem közönséges szerződési viszony, hanem tiszteletbeli állás, melyhez nemcsak a megbízás, hanem a szolgálati alkalmazás czimén sem lehet jogot formálni.

IV. A megválasztott igazgatósági tagok czégbejegyzésére nézve a jelen törvény értelmében alakult szövetkezetekre is alkalmazást nyer:

K. T. 184. Az igazgatóság tagjai a kereskedelmi cégjegyzékbe bevezetés végett az illetékes törvényszéknek haladéktalanul bejelentendők. Egyidejűleg a bejelentéssel az igazgatóság tagjai ugyanott aláírásaikat hitelesíttetni, vagy hitelesített alakban bemutatni tartoznak.

Az igazgatóság tagjaiban történt minden változás a kereskedelmi jegyzékbe leendő bevezetés végett az illetékes törvényszéknek hasonlóan bejelentendő.

Az ily változásoknak harmadik személyek elleni joghatályára nézve a jelen törvény 42. §-ában foglalt határozatok nyerne alkalmazást.

32. §.

Az igazgatóság a szövetkezet czégét olyképen jegyzi, hogy legalább két tagja a czéghez aláírását csatolja.

Nem írásban tett nyilatkozat érvényéhez szintén két igazgatósági tag együttes hozzájárulása szükséges.

I. Az 1. bekezdés az igazgatósági czégjegyzést annyiban eltérően szabályozza a keresk. törvény 185. §-ától, a mely annak meghatározását teljesen az alapszabályokra bizza, hogy okvetlenül két tag együttes aláírását követeli, a mi a könnyelmű eljárás ellen némi garanciát képez. Ezzel ki van egyuttal mondva, hogy az olyan czégjegyzés, mely egyik igazgató által a társaság valamelyik hivatalnokával együtt történik, a ki alárendelt állásánál fogva nem igen tagadhatja meg aláírását, érvénytelen. Ez különben a kereskedelmi törvény helyes magyarázata mellett eddig sem lett volna megengedendő. Mert midőn az id. §. azt mondja, hogy az igazgatóság a czégjegyzést az alapszabályok értelmében eszközli, közvetlenül utána pedig a „jogosítottak” aláírásáról szól, ez kétségtelenül az igazgatóság tagjaira van értve, más személyek aláírásáról nem lehetvén mondani, hogy az igazgatóság czégjegyzése. Ha ezt fel nem vennők, akkor a jogosítottak alatt kizárólag nem igazgatósági tagok is volnának érthetők s akkor tehát oly igazgatósági czégjegyzéssel találkozoznánk, melyben az igazgatósági tagok egyáltalán nem vesznek részt, a mi képtelenség. (V. ö. *Szerző* id. m. I. 381. l.)

II. A 2. bekezdés kimondja azt, ami a gyakorlatban eddig is el volt ismerve, hogy a czégjegyzésre való jogosultság a nem írásban tett nyilatkozatoknál is irányadó, tehát az 1. bek. értelmében szintén két igazgatósági tag együttes eljárása szükséges. A kézbesítésekre nézve azonban fenn van tartva:

K. T. 186. §. 2. bek. A társaságot illető kézbesítések érvényességére elegendő, ha azok az igazgatóság valamelyik tagjának kezeihez történtek.

33. §.

A mérleg felállításánál következő szabályok irányadók:

1. a szövetkezet vagyona azon összegben veendő fel, mely az üzleti év utolsó napján az egyes tárgyak értékének megfelel;

2. az árfolyammal bíró értékpapírok legfeljebb azon árfolyamban vehetők fel, melylyel azok az üzleti év utolsó napján bírnak;

3. az első szervezés költségeiből a követelések közé csak annyi vehető fel, a mennyi azoknak legfeljebb öt évre való egyenlő felosztása mellett az illető üzleti év után fennmarad;

4. az üzletrészekre történt befizetések összege és a tartalékalap a tartozások közé sorozandó;

5. az üzletrészekre még befizetendő összegek a követelések közé csak annyiban vehetők fel, a mennyiben már az üzleti évben esedékesekké váltak;

6. a kétes követelések valószínű értékük szerint veendők számításba, a behajthatlanok pedig lejegyzendők;

7. a cselekvő és szenvedő állapot összehasonlításából eredő nyereség vagy veszteség határozottan mint ilyen jelölendő meg.

I. A mérleg felállításánál követendő szabályok a keresk. törvénynek a részvénytársaságra vonatkozó 199. §-a alapján vannak részletezve, mely a szövetkezeteknél eddig is irányadóul tekintetett, habár arra kifejezett utalás nem történt. Eltérés csupán a 4. pontban van, mely a társasági alaptőkének az üzletrészekre történt befizetéseket substituálja és a 7. pontban, mely a keresk. törvénynél világosabban követeli, hogy a nyereség és veszteség határozottan mint ilyen jelöltessék meg, nehogy az olyan megjelöléssel, mint pl. „nyereség- és veszteségszámla“, „eredmény“ stb., a mely veszteség esetében a követelési rovatban szerepel,

a mérleg technikájában nem jártas szövetkezeti tagok tévedésbe ejtessenek. Azonkívül az 5. pontban közelebbről meg van határozva, hogy mi jöhet az üzletrészekre még befizetendő összegek közül a követelések közé?

II. A 4. és 5. pontra nézve különösen kiemelendő, hogy az nem értendő úgy, mintha a még befizetendő összegek csupán a követelések közé volnának felveendőek, a tartozások közé pedig csupán a már befizetett összegek vétetnének fel. Az 5. pont csak azt akarja közelebbről meghatározni, hogy mi jöhet általában a még befizetendő összegek közül a követelések közé, nehogy a későbbi évekre eső befizetési összegek is szerepeljenek a követelések között, a melyeket annál kevésbé lehet valóságos követeléseknek tekinteni, mert a tag kilépése esetében a további befizetés kötelezettsége megszűnik. De az üzleti évben már esedékes künnlevő befizetések a mellett, hogy a követelések közé vétetnek fel, épügy mint a már befizetett összegek, a tartozások közé is felveendőek, tekintve, hogy ezek a befizetett összegekkel együtt képezik a tagok üzletrész-követelését, tehát a szövetkezet tartozását. Kitűnik ennek helyessége abból is, hogy, ha a még befizetendő összegek csupán a követelések közé vétetnének fel, akkor ezek a szövetkezet vagyonát olyképen szaporítanák, hogy ugyanazon arányban a nyereség is szaporodnék, minek folytán a künnlevő befizetések alapján osztalék is fizettethetnék. Holott pedig az üzletrész-követelések fedezése előtt osztalékfizetésre alkalmas tiszta nyereség nem létezik (l. fentebb a 12. §-nál).

III. A mérleg megvizsgálására, közzétételére, a törvényszéknek való bemutatására és az annak helyes felállításáért való felelősségre nézve a jelen törvény értelmében alakult szövetkezetekre is alkalmazást nyer:

K. T. 243. §. Az igazgatóság a társasági könyvek rendes vezetéséről gondoskodni a felügyelő bizottság által megvizsgált mérleget a közgyűlést 8 nappal megelőzőleg közzétenni tartozik.

Ezen közzétételben különösen a zárszámadás idejekor létező szövetkezeti tagok száma, továbbá az illető üzleti év folyamában be- és kilépett tagok, nemkülönben a betett, felmondott és visszafizetett üzletrészek száma kiteendő.

Ezenfelül az igazgatóság a közgyűlésileg jóváhagyott mérleg egy eredeti példányát az illetékes törvényszéknek haladéktalanul

bemutatni tartozik. A bemutatott mérleg mindenki által megtekinthető.

K. T. 245. §. A közgyűlés elé terjesztett évi mérleg helyes felállításáért az igazgatóság és a felügyelő bizottság tagjai egyetemlegesen felelősek.

34. §.

Az igazgatósági tagok ellen felelősségük alapján indítható keresetek 3 év alatt évülnek el azon naptól fogva, melyen az igazgatóságból kiváltak.

A mennyiben az igazgatóság által az egyes szövetkezeti tagnak okozott kár a szövetkezet kárában bennfoglaltatik, a szövetkezeti tag csak akkor követelhet önállóan kártérítést, ha a közgyűlés a kereset megindítására vonatkozó indítványt mellőzi.

I. Az igazgatósági tagok felelősségére nézve általában a keresk. törvény intézkedései a jelen törvény értelmében alakult szövetkezetekre is megfelelően alkalmazandók. Így nevezetesen a mérlegre vonatkozó felelősségtől eltekintve, mely már az előbbi szakasznál említettett:

K. T. 189. §. Az igazgatóság szemben a társasággal köteles azon korlátokhoz alkalmazkodni, melyekhez képviseleti joga az alapszabályok vagy a közgyűlési határozatok által kötöttet.

Ha az igazgatóság tagjai megbízásuk határain túl mennek, ha e czim határozatai vagy az alapszabályok ellen cselekszenek, a károsultnak minden ebből eredő kárért egyetemlegesen felelnék az esetben is, ha a törvény- vagy alapszabályokkal ellenkező intézkedés közgyűlési határozaton alapszik.

K. T. 191. §. A felelősség az igazgatóság határozataiért és intézkedéseiért azon tagot nem terheli, ki a határozat vagy intézkedés ellen, mielőtt arról tudomást nyer, tiltakozik s ebbeli tiltakozását a felügyelő bizottságnak bejelenti.

II. A jelen szakasz szükségesnek tartotta azonban a keresk. törvény rendelkezéseit kiegészíteni különösen két irányban:

Az első rövid kereset elévülés megállapítása (1. bek.), nem lévén méltányos, hogy az igazgatóság tagjai ellen megin-

ditható keresetekre a közönséges elévülés alkalmaztassék, úgy hogy őket eljárásukért még 32, illetve az osztrák polgári törvénykönyv területén 30 évig lehessen felelősségre vonni. Már az 1884. évi német részvénytörvény korlátozta e felelősséget 5 évre s az új német szövetkezeti és új kereskedelmi törvény is elfogadta az elévülés ezen megrövidítését. A jelen szakasz még tovább ment, úgy azonban mégis, hogy a 3 évi elévülés csak az igazgatóságból való kiválás napjától számít; addig tehát, a míg az illető annak tagja, a közönséges elévülési szabályokon semmi változás nem történik. Ha tekintetbe vesszük, hogy az igazgatóság tagjainak felelőssége rendszerint csak akkor válik gyakorlativá, ha ebbeli minőségük megszűnt s hogy addig, a míg a társaság élén állanak, bő módjuk van magukat bármikor indított alaptalan keresetek ellen megvédeni: a törvény ebbeli álláspontja eléggé indokoltnak mutatkozik.

III. A második kiegészítés annak határozott megállapítása, hogy mikor indíthatnak a szövetkezeti tagok önállóan kártérítési keresetet (2. bek.)? A törvény arra az álláspontra helyezkedik, hogy az igazgatóság tagjai nemcsak a társaságnak, hanem a tagoknak és harmadik személyeknek is közvetlenül felelősek. Az a sokat vitatott kérdés, vajjon az egyes részvényesek, illetve szövetkezeti tagok is fellelphetnek-e az igazgatóság tagjai ellen (v. ö. Szerző id. m. I. 389. l.)? tehát igenlő értelemben döntenek el, a törvény abból indulván ki, hogy bár a társaság a tagoktól különálló jogi személy s az igazgatóság tagjai magának a társaságnak megbízottai s az általuk hivatalos minőségben elkövetett jogsértés még mint önálló vétség (delictum) felfogva is, maga a társaság ellen van irányozva: ez mégis csak jogformai tekintetben áll, míg anyagilag kétségkívül a tagok azok, a kik a társasági cél igazi hordozói s a kiknek érdekeit az igazgatóság előmozdítani köteles. A jogi formalismust tulhajtani itt annál kevésbé helyes, mert maga után vonhatja azt, hogy az egyes tagok a legnyilvánvalóbb visszaélések és károsítások ellen is védtelenek maradnak, köztudomásu dolog lévén, hogy a közgyűlés a legtöbb esetben az igazgatóság befolyása alatt áll. Másrészt azonban mégis csak akkor adható külön kereseti jog az igazgatóság ellen, ha vagy oly kárról van szó, mely közvetlenül nekik s nem egyuttal a társaságnak okoztatott, vagy a

menyiben a tagoknak okozott kár a társaság kárában befoglaltatik, ha a közgyűlés a kereset megindítását mellőzi, mert különben utóbbi esetben kettős kereset és kártérítés foglalna helyet.

IV. Magának a társaságnak keresetére nézve itt is alkalmazást nyer:

K. T. 197. §. A társaságot azon perekben, melyek közgyűlési határozat folytán az igazgatóság vagy a felügyelő bizottság ellen indítandók, a közgyűlés által választott meghatalmazottak képviselik.

Ha a meghatalmazottak a közgyűlésen bármi okból meg nem választatnának, azokat az illetékes törvényszék hivatalból rendeli ki.

35. §.

Az igazgatóság a szövetkezet ügyeinek vitelével esetről-esetre vagy állandóan másokat is megbízhat, de ezeknek eljárásáért ép úgy felelős, mintha maga járt volna el.

Az ily alkalmazottak jogaira és kötelességeire nézve a kereskedelmi, illetve ipartörvénynek a kereskedelmi meghatalmazottakra és segédszemélyzetre vonatkozó intézkedései nyerne alkalmazást.

Cégvezetőt a jelen törvény értelmében alakult szövetkezetek nem rendelhetnek ki.

I. A jelen szakasz megfelel a keresk. törvény 193. §-ának, melyet azonban még kiegészít és szabatosabbá tesz. A kiegészítés vonatkozik első sorban az igazgatóság felelősségére az alkalmazottak eljárásáért (1. bek.). A nálunk uralkodó általános elvek szerint a felelősség csak az alkalmazottak megválasztásánál és ellenőrzésénél elkövetett gondatlanságra (*culpa in eligendo et inspiciendo*) terjed. Minthogy azonban az üzlet körén kívül álló tagoknak vagy hitelezőknek szerfölött nehéz igazolni, hogy az igazgatóság ebbeli köteletségének nem tett eleget s magának az igazgatóságnak törvényes felelőssége is vesztene értékéből, ha mód adatnék arra, hogy a felelősség valamilyen mulasztásért

másokra háríttassék: tökéletesen jogosult, ha az igazgatóság az általa alkalmazottakért közvetlenül felelőssé tétetik. A felelősségnek minél nagyobb kiterjesztése az alkalmazottak cselekvényeiért különben is a mai jognak egyik alaptörékvése, mely már sok tekintetben üdvös eredményekre vezetett.

II. A mi maguknak az alkalmazottaknak jogait és kötelességeit illeti, erre nézve a 2. bek. nemcsak mint a keresk. törvény id. §-a, a kereskedelmi meghatalmazottakra, hanem tekintettel a szolgálati viszonyból eredő kérdésekre, pl. fizetés, felmondás stb. egyuttal a keresk. törvénynek, illetve az ezt módosító ipartörvénynek (1884 : XVII. t.-cz.) a segédszemélyzetre vonatkozó határozataira is utal, a kik közzé a szövetkezeti ép ugy, mint a részvénytársasági tisztviselők törvény szerint tartoznak. Nehogy továbbá a jelen törvény alapján is vita támadjon az iránt, vajjon a „meghatalmazottak“ alatt a cégvezetők is értendők-e? a 3. bek. még azt is határozottan kimondja, hogy cégvezetők a szövetkezeteknél nem alkalmazhatók. A szűk területre és ügykörre szorított szövetkezeteknél semmi szükség nincs arra, hogy az igazgatóság mellett még külön cégvezető is alkalmaztassék, a mint hogy ez tényleg a gyakorlatban eddig sem volt szokásban. A német szövetkezeti törvény még tovább megy s az egész üzlet vezetésére jogosított u. n. általános kereskedelmi meghatalmazottat sem enged meg.

36. §.

A felügyelő bizottság tagjai az igazgatóság tagjaival sem fel- vagy lemenő ágban vagy az oldalágon első izig rokonságban, sem első izig sógorságban nem állhatnak.

Egyebekben az igazgatóságra vonatkozó 30., 31. és 34. §-ok a felügyelő bizottságra is alkalmazandók.

I. A felügyelő bizottság összeállítására, választására, javadalmazására, elmozdítására és felelősségére nézve ugyanaz áll, mint az igazgatóságnál, a melyre vonatkozó határozatok a jelen szakasz 2. bek. által a felügyelő bizottságra is ki vannak

terjesztve. A minimális hármas szám egyébiránt a keresk. törvény 194. §-ának is megfelel; a működési tartamra nézve azonban annyiban eltérés van, a mennyiben a választás a jelen törvény 31. §-ára való utalás értelmében mindjárt első ízben is három évre történhetik, holott a keresk. törvény szerint ez csak egy évre lehetséges.

II. Az igazgatósági tagoknál megküvetelt személyi és vagyoni garantiákon felül szükségesnek mutatkozott még annak kimondása, hogy a felügyelő bizottság tagjai az igazgatóság tagjaival közlebbi rokonsági vagy sógorsági viszonyban nem állhatnak (1. bek.), mert az ilyen viszonyban állóktól nem várható, hogy kellő ellenőrzést fognak gyakorolni.

37. §.

A felügyelő bizottság tagjai akár együttesen, akár egyenkint az igazgatóság üléseiben jelen lehetnek és az igazgatóságtól bármikor felvilágosítást kérhetnek.

A könyveket és a pénztárt minden évnegyedben legalább egyszer meg kell vizsgálniok.

I. A felügyelő bizottság hatáskörére nézve a jelen törvény értelmében alakult szövetkezeteknél is általában irányadó:

K. T. 195. §. A felügyelő bizottság ellenőrzi a társaság ügyvezetését minden ágaiban; e végből jogában áll a társasági ügyek menetéről tudomást szerezni, a társaság könyveit, iratait és pénztárait bármikor megvizsgálni.

A felügyelő bizottság az évi számadásokat és mérleget, nemkülönben a nyereségfelosztást tárgyazó indítványokat megvizsgálni és erről a közgyűlésnek évenként jelentést tenni tartozik. E jelentés nélkül a közgyűlés a nyereség felosztása iránt érvényesen nem határozhat.

Ha a felügyelő bizottság hivatalos működésében a törvénybe vagy az alapszabályokba ütköző intézkedéseket, vagy a társaság érdekeit sértő mulasztásokat vagy visszaéléseket tapasztal, a közgyűlést azonnal összehívni tartozik.

A felügyelő bizottság a fentebbieken kívül más teendőkkel fel nem ruházható.

Minthogy azonban e szakasz alapján viták merültek fel az iránt, vajjon a felügyelő bizottság tagjai részt vehetnek-e az igazgatóság ülésein (természetesen szavazat nélkül)? ez a jelen szakasz bekezdésében kifejezetten megállapított; ugyszintén az, hogy a felügyelő bizottság az igazgatóságtól bármikor felvilágosítást kérhet, a mi egyuttal magában foglalja, hogy az utóbbi a felvilágosítást megadni köteles.

II. A 2. bekezdés arra való tekintettel vétetett fel, nehogy a jelen törvény értelmében alakult szövetkezeteknél is előfordulhasson az, a mi a részvénytársaságoknál és szövetkezeteknél gyakori eset, hogy a felügyelő bizottság törvényes ellenőrzési kötelességét nem veszi komolyan s feladatát kimerítve találja abban, hogy az igazgatóság által eléje terjesztett évi mérleget jóváhagyja s pár szóval a közgyűlésnek elfogadásra ajánlja.

38. §.

A felügyelő bizottság előzetes hozzájárulása szükséges:

1. az igazgatósági és felügyelő bizottsági tagoknak adandó hitel engedélyezéséhez;
2. az igazgatósági és felügyelő bizottsági tagok által a szövetkezet irányában vállalandó jótállás elfogadásához.

Ha a szövetkezet az országos központi hitelszövetkezet (Második czim) tagja, a felügyelő bizottság hozzájárulásán felül a központi hitelszövetkezet igazgatóságának engedélye is szükséges.

I. A jelen szakasz kiterjeszti a felügyelő bizottság hatáskörét bizonyos *præventiv* ellenőrzésre, nehogy az igazgatóság maga ítéljen saját, valamint a felügyelő bizottság tagjainak hitelképessége és az általuk elvállalt jótállás értéke és megengedhetősége fölött, esetleg nekik a hitelezés körül jogtalan előnyöket szavazhasson meg s ez által a társaság

érdekeit veszélyeztesse. Ez a tekintet teszi egyuttal indokolttá, hogy a központi intézet kötelékébe tartozó szövetkezeteknél, melyeknek ügykezelése a központ érdekeire is visszahat, az említett esetekben még annak engedélye is követeltessék (2. bek.).

II. Hogy minő alakban adandó a „hitel“ és vállaltatik a „jótállás“; vajjon személyes vagy reál (kézi vagy jelzálog), közönséges vagy váltóbeli hitelről, nyílt kezességről vagy más kötelezettségbe foglalt jótállásról van-e szó? a felügyelő bizottság előzetes hozzájárulása szempontjából közömbös. Nem szükséges azonban, hogy a felügyelő bizottság összes tagjai hozzájáruljanak; elég ha annyi tagja járul hozzá, a hánynak szavazata az alapszabályok vagy ügyrend szerint a felügyelő bizottság érvényes határozatához szükséges.

V. FEJEZET.

Feloszlás.

A szövetkezetek feloszlásának azon okai, melyeket a keresk. törvény 247. §-a sorol fel, a jelen törvény által nem érintetnek. Az V. fejezet csupán a feloszlás folytán alkalmazandó felszámolásra és vagyonfelosztásra nézve állit fel néhány különös rendelkezést (39—41. §§.), valamint a csőd esetében a hitelezők kielégítésére szükséges járulékok kivetését és behajtását szabályozza a csődtörvénytől eltérően (42—45. §§.).

39. §.

Ha a szövetkezet felszámol, fontos okokból a felügyelő bizottság vagy a tagok egy tizedrészének kérelmére avagy hivatalból a cégjegyzék-bíróság rendelhet ki felszámolókat.

A felszámolói megbízást a bíróság minden kártérítési igény nélkül bármikor visszavonhatja.

I. A keresk. törvény 250. §. által idézett 203. §. szerint a szövetkezeteknél épugy, mint a részvénytársaságoknál, a mennyiben az alapszabályok vagy társasági határozat által más intézkedés nem történt, mint felszámolók az igazgatóság tagjai működnek. Ezzel szemben a közkereseti és betéti társaságnál fontos okokból a társasági tagok egyikének indítványára a bíróság is rendelhet felszámolókat (K. T. 108. §§.). Ennek kiterjesztése a szövetkezetekre annál indokoltabb volt, mert lehetnek esetek, melyekben megbízható felszámolók másként ki nem rendelhetők, a közgyűlésen egyenetlenségek vannak, vagy a lelépő igazgatóság a bizalmat elvesztette. Az 1. bekezdés egyuttal meghatározza, hogy kinek kérelmére történhetik a felszámolók birói kirendelése; sőt „hivatalból“ is engedi meg, a mi a cégjegyzékbíróság általános felügyeleti jogában találja alapját. Hogy kiket rendeljen ki a bíróság felszámolókul? az teljesen az ő belátásától függ. Hogy nem kell őket a szövetkezet tagjai sorából választani: már a keresk. törvény 108. §-ából következik.

A központi intézet kötelékébe tartozó szövetkezeteknél a 61. §. esetében annak igazgatósága nevezheti ki a felszámolókat.

II. A felszámolói megbízás bármikori visszavonhatósága a bíróság részéről a birói kirendelés szükségképeni folyamánya. A 2. bek. azonban ugy van szövegezve, hogy a bíróság nemcsak az általa kirendelt, hanem a közgyűlés által választott felszámolók, vagy az igazgatósági tagok felszámolói megbízását is bármikor visszavonhatja. E mellett fenmarad a közgyűlés visszavonási joga a keresk. törvény 203. §. 2. bek. értelmében, de csak azon felszámolókra nézve, a kiket nem a bíróság rendelt ki. A kártérítési igény kizárása megfelel a hasonló rendelkezésnek az igazgatóság és felügyelő bizottság elmozdítására nézve (31, 36. §§.).

40. §.

A felszámolók a szövetkezet cégét olyképen jegyzik, hogy legalább két felszámoló a felszámolási viszonyt ki-tüntető céghez aláírását csatolja.

Nem írásban tett nyilatkozat érvényéhez szintén két felszámoló együttes hozzájárulása szükséges.

A felszámolók hatásköre harmadik személyek irányában, valamint azoknak felelőssége ugyanaz, mely az igazgatóságra nézve van megállapítva.

I. Az első két bekezdés megfelel a jelen törvény 32. §-ának az igazgatóság cégjegyzésére és egyéb nyilatkozataira vonatkozó rendelkezésének. Kitűnik belőle egyuttal, hogy legalább két felszámoló kirendelése szükséges, holott a keresk. törvény 203., illetve 111. §. értelmében csupán egy felszámoló is kirendelhető.

II. A 3. bekezdés a felszámolók hatáskörét és felelősségét állapítja meg. Az utóbbinak egyenlősége az igazgatóság felelősségével már a keresk. törvény 203. §-ában van megállapítva, csak hogy a jelen szakaszban kimondott egyenlőség a 34. §. kiterjesztését is magában foglalja. A mi pedig a hatáskör egyenlősítését illeti, annak különösen az a jelentősége, hogy az által el van döntve az a vita, mely a keresk. törvény 112. §-ának magyarázata körül keletkezett. Ennek azon rendelkezései, hogy a felszámolók »a függőben levő ügyek befejezése céljából új ügyleteket is köthetnek« s hogy »a társasági ingatlan javakat a társaság összes tagjainak (részvénytársaságnál és szövetkezetnél: közgyűlés) beleegyezése nélkül csak nyilvános árverés útján adhatják el«: gyakran úgy magyaráztatik, hogy azok nemcsak a felszámolóknak a társaság iránti viszonyára vonatkoznak, hanem harmadik személyek iránt is korlátot képeznek, hogy tehát az azok ellenére történt eljárás a társaságot egyáltalában nem kötelezi. E magyarázat azonban a legnagyobb gyakorlati visszásságokra vezet s különösen oly okiratok kiállításánál, melyek mint pl. a váltó, forgalmi természetűek, a legegyszerűbb jogszabályokba ütköznek, teljes lehetetlen lévén ellenőrizni, vajjon az új ügylet csakugyan a folyó ügyletek befejezésére szükséges-e? Ugyanazért helyesebb a keresk. törvényt úgy magyarázni, hogy az említett korlátozások csak a felszámolóknak a társaság iránti belső, de nem a

hogy a központi intézet azon kölcsönök alapján, melyeket a szövetkezetek tagjaiknak nyújtanak és saját jótállásuk mellett a központi intézetre átruháznak, kamatozó és törlesztés alá eső kötvényeket bocsáthat ki. E kötvények ugyanazon természettel bírnak, mint az u. n. községi és más az 1897. évi XXXII. t.-cz. alapján kibocsátott kötvények s csak abban különböznek ezektől, hogy a kibocsátási alap nem egyes nagyobb és hosszabb idő alatt visszafizetendő, hanem számtalan kisebb és aránylag rövidebb időre szóló kölcsönkövetelésekből áll. Minthogy azonban e követelések csak egyénenként változnak nagyobb mértékben, összességükben ellenben ép oly állandó természetűek, mint a községi s más hasonló kölcsönök s minthogy másrészt a szövetkezeti tagoknak s azok kezeseinek, valamint maguknak a szövetkezeteknek egyetemleges jótállása kellő biztosítékot nyújt: a szövetkezeti követelések a kötvénykibocsátásra tökéletesen alkalmasoknak mutatkoznak. Épen azért bizton remélhető, hogy a pénzpiacz és a tőkeelhelyezést kereső közönség a központi intézet által kibocsátott ilyen kötvények iránt kellő bizalommal fog viseltetni, s azokat annál szívesebben fogja vásárolni, mert a törvény kielégítően gondoskodik a kötvénybirtokosok érdekeiről s ha az államkincstár közvetlenül nem is vállal értük felelősséget, közvetve és erkölcsileg mégis felelős azért, hogy a közönség a kötvények kibocsátásából kárt ne szenvedjen.

II. A mi a központi intézet által kibocsátandó kötvények biztosítékait és előnyeit közelebbről illeti, azok a 71—77. §§. értelmében összefoglalva a következők:

1. hogy a kötvények névértékének összege a szövetkezetek által átruházott követelések tőkeösszegét meg nem haladhatja (71. §.). E mellett a jelen szakasz csak írásbeli kötelezvényekre adott kölcsönök alapján engedi meg a kötvények kibocsátását; kizárja tehát a váltókra adott kölcsönöket, melyek rövidebb időre szólván, nagy fluctuációjuk mellett a hosszabb idő alatt törlesztendő kötvények alapjául kevésbé alkalmasak;

2. hogy a központi intézet legalább 3 millió korona biztosítéki alapot köteles alakítani (72. §.), melynek tízszeres összegén túl kötvények semmi esetre ki nem bocsáthatók (73. §.) s hogy ezen biztosítéki alap elhelyezésére és jövedelmezővé

I. A jelen és a következő 57—59. §§. részint közvetve, részint közvetlenül kiterjedt felügyeleti és ellenőrzési jogot adnak a központi intézetnek a kötelékébe tartozó szövetkezetekkel szemben. Ez nemcsak az általa nyújtott kölcsönök biztosítása végett, hanem maguknak a szövetkezeteknek érdekében is szükséges. A szövetkezeteknek a sokkal nagyobb üzleti tapasztalattal bíró központ utbaigazítása, tanácsadása és vezetése bizonyára csak javukra fog szolgálni s a kellő ellenőrzés meg fogja őket óvni a könnyelmű vagy vétkes eljárástól, a mely annál veszélyesebb, minél gyengébbek azok az osztályok, melyeket a szövetkezetek támogatni hivatvák.

II. A központi intézet a jelen §-ban biztosított kinevezési joggal nem köteles élni s tőle függ, hogy mennyi időre nevezze ki az illetőket? A jelen törvény 31. és 36. §§-ban, valamint a szövetkezetek alapszabályaiban megállapított működési tartam a központi intézet által kinevezett igazgatósági és felügyelő bizottsági tagra nem vonatkozik. Attól azonban a szövetkezet közgyűlése nincs megfosztva; hogy a központi intézet által kinevezett tagot épügy bármikor elmozdithassa, mint a választottakat (31., 36. §§.). Ily esetben a központi intézet más tagot nevezhet ki.

57. §.

A központi hitelszövetkezetnek a kötelékébe tartozó szövetkezetek ügykezelésére nézve ellenőrzési és felügyeleti joga van, melynek mikénti gyakorlását az alapszabályok határozzák meg.

Oly esetben, midőn a felügyelő bizottság a kereskedelmi törvény (1875 : XXXVII. t.-cikk) 195. §-a értelmében a közgyűlést összehívja, erről a központi hitelszövetkezet igazgatóságát azonnal értesíteni tartozik, jogában állván ez utóbbinak az illető szövetkezet igazgatóságát vagy egyes tagjait a közgyűlés megtartásáig felfüggeszteni s az ideiglenes ügyvezetés iránt intézkedni.

I. A képviselőház pénzügyi bizottsága, ellentétben a minis-
teri javaslattal, a kötvénykibocsátást csak a szövetségi köve-
telések 80%-a erejéig akarta megengedni. A ház plenumában
azonban e korlátozás helyesen mellőztetett, mert a fenmaradó
20% erejéig nem lett volna más alkalmas mód, hogy a központi
intézet a szövetkezeteket segítse, maguk a szövetkezetek pedig
az annak megfelelő összegek fölött csak kivételesen rendelkeznek.

II. A kibocsátandó kötvények névérték-összegének maxi-
muma nem úgy értendő, mintha az egyes kötvények az egyes
meghatározott kölcsönkövetelések alapján és erejéig volnának
kibocsáthatók; hanem csak úgy, hogy az összes kibocsátott
kötvények névértékének nem szabad az összes átruházott köl-
csönkövetelések névértékét meghaladnia. Ha tehát pl. az egyes
kölcsöntartozás visszafizetés folytán meg is szűnik vagy csökken,
azért még nem szükséges az annak alapján kibocsátott kötvé-
nyeket bevonni, ha a forgalomban lévő kötvények névérték-
összege a még vissza nem fizetett és az újonnan átruházott köl-
csönkövetelések összegét meg nem haladja.

72. §.

A központi hitelszövetkezet az általa kibocsátott köt-
vények biztosítására az üzletrészekből álló alaptőkéből s
egyéb vagyonától elkülönített és a mérlegben a tartozások
között kitüntetendő biztosítéki alapot köteles alakítani.

E biztosítéki alapra legalább három (3) millió korona
fordítandó s a központi hitelszövetkezet annak növelésére
az évi nyereségnek az 55. §. szerint megállapítandó részét
hozzácsatolni köteles.

A biztosítéki alapnak 3 millió koronában való megállapítása
megfelel az államkincstár által erre a célra fordítandó összegnek
a 78. §. 2. pontja értelmében.

73. §.

A központi hitelszövetkezet által kibocsátott kötvények névértékének összege a biztosítéki alap (72. §.) tizszeresét meg nem haladhatja.

74. §.

A központi hitelszövetkezet által kibocsátott kötvényekre az 1897. évi XXXII. t.-cz. 9. és 10. §-ai, 13. §. első pontja, továbbá 16., 17., 18., 20., 21. és 22. §-ai megfelelően alkalmazandók.

1897 : XXXII. törvénycikk :**9. §.**

A kötvények külön biztosítására rendelt alap elhelyezésére és jövedelmezővé tételére szolgálhatnak :

1. magyar államadóssági kötvényeknek, magyar kamatozó kincstári utalványoknak, az osztrák-magyar bank, valamint a kisbirtokosok országos földhitelintézete zálogleveleinek, az 1889. évi XXX. törvénycikk 11. §-ában meghatározott elhelyezésekre alkalmas zálogleveleknek és oly értékpapiroknak vásárlása, a melyekre az 1889. évi XXX. törvénycikk 11. §-ának rendelkezései későbbi törvénnyel kiterjesztettek, végül hazai közlekedési vállalatok elsőbbségi kötvényeinek vásárlása ;

2. az 1. pontban meghatározott és visszafizetésre kisorsolt értékpapírok és azok legfeljebb félév alatt lejáró szelvényeinek leszámítolása ;

3. az 1. pontban meghatározott értékpapírokra tőzsdei árfolyamértékük legfeljebb háromnegyed része erejéig s legfeljebb három hó tartamára adott kézi zálogkölcson ;

4. legfeljebb három havi lejáratu és legalább két fizetőképességnek ismert kötelezettnek aláírásával ellátott váltók leszámítolása ;

5. az intézetnek a 2. §. 1. c) pontjában megjelölt jelzálogos követelésével terhelve lévő földbirtok megvásárlása azon összegig, mely a jelen törvény hatálya alá eső kötvények kibocsátási alapjául szolgáló intézeti követelésnek teljes fedezésére szükséges.

10. §.

A kötvények külön biztosítására rendelt ez alapokra az 1876. évi XXXVI. törvényczikk 5., 7., 8., 9. és 10. §-aiban foglalt intézkedések hatálya megfelelő értelmezéssel kiterjesztetik.

13. §. 1. pont.

A kibocsátó intézet köteles a forgalomból azonnal visszavonni:

1. a 2. §. 1. pontjában felsorolt alapokon kibocsátva levő kötvényeit abban az arányban, melyben a kibocsátási alapul szolgáló követelések összege visszafizetés folytán vagy más okból csökkent.

16. §.

A jelen törvény hatálya alá eső kötvények egy-egy darabja egyszáz (100) koronánál kisebb összegre nem szólhat.

17. §.

A kibocsátó intézetnek azok a követelései (2. §. 1. pont), illetve azok a czimletei és kézzizálog-kölcsönkövetelései (2. §. 2. pont), melyek alapján a jelen törvény hatálya alá eső kötvények bocsáttatnak ki, az illető kötvények összeségének biztosítésként szolgálnak, azokra végrehajtás nem intézhető s azokra vonatkozólag, a csőd folytán való értékesítés esetét kivéve (18. §.), harmadik személyek jogokat egyáltalán nem szerezhetnek.

A kötvények alapjául szolgáló követeléseknek ez a jogi természete, az intézet javára ezen követeléseket biztosító eredeti okmányokon, a megfelelő kötvények kibocsátása előtt feljegyzendő, ezen feljegyzés az intézet igazgatóságának és felügyelő bizottságának egy-egy tagja által aláírandó és az aláírások közjegyzőileg vagy bíróilag hitelesítendő.

A jelzálogilag is biztosított ily követelések fentebb jelzett jogi természete az azok biztosítására szolgáló zálogjog bekebelezésével egyidejűleg telekkönyvileg is feljegyzendő.

Hogy a feljegyzések megtörténjenek, arról gondoskodni az intézet igazgatóságának kötelessége.

A jelen szakasz második bekezdésében előírt feljegyzés az illető követelés megszűnte előtt érvényesen nem törölhető.

Az ugyanezen szakasz harmadik bekezdésében elrendelt telekkönyvi feljegyzés a zálogjog törlésével egyidejűleg hivatalból törölendő.

Azok a beadványok és okiratok, melyek a jelen szakasz harmadik bekezdésében előírt telekkönyvi feljegyzés bejegyeztetése, illetőleg annak törlése czéljából állíttatnak ki, e tekintetben bélyeg- és illetékmentesek.

18. §.

A kibocsátó intézet elleni csőd esetében abból a vagyomból, mely a 8., 10. és 17. §-ok szerint a kötvények biztosítására van rendelve, az intézet elleni minden más követelés előtt a kötvénybirtokosoknak a kötvényekből származó követeléselei elégitendők ki.

20. §.

Azon intézet igazgatósága, mely intézet a jelen törvény hatálya alá eső kötvények kibocsátásával foglalkozik, köteles a hivatalos lapban, nemkülönb az intézeti hirdetmények közzétételére esetleg rendelt más lapokban, félévenként olyan kimutatást közzétenni, melyből tüzetesen kitűnjék:

1. az intézett részéről a 2. §. 1. pontjában vagy a 2. §. 2. pontjában felsorolt alapokon kibocsátva levő kötvényeknek névszerinti összege;

2. azon követelések összege, illetve azon czimletek összes névértéke, melyek a 2. §. 1. pontjában, illetőleg a 2. §. 2. pontjában felsorolt alapokon kibocsátva levő kötvények biztosítékául szolgálnak;

3. a kötvények külön biztosítására rendelt alap összecszerü mennyisége, valamint az is, hogy ezen alapnak egyes részei a jelen törvény által erre nézve megszabott korlátok között mikép vannak elhelyezve;

4. olyan intézetnél, mely a 2. §. 1. c) pontjában felsorolt alapokon bocsátja ki a kötvényeket, ezen felül még a kibocsátási alapul szolgáló követelések fejében jelzálogként lekötött földbirtokoknak a lekötés idejekor megállapított becsértéke.

Ezen kimutatás a közzététel napjától számított 8 nap alatt a közzétételt igazoló hirlap példányokkal együtt az illetékes törvényszéknél bemutatandó.

21. §.

A jelen törvény hatálya alá eső kötvények birtokosai jogainak védelme és az ilyen kötvényeket kibocsátó intézet igazgatósági tagjainak felelőssége tekintetében megfelelő alkalmazással az 1876. évi XXXVI. törvényzikk 22—26., 28. és 31—35. §-ainak rendelkezései irányadók.

Az 1876 : XXXVI. törvénycikk 34. §-ában megszabott büntetéssel sújtandók azonban a kibocsátó intézet igazgatóságának tagjai akkor is, ha elmulasztják gondoskodni arról, hogy a 17. §. második bekezdésében előírt feljegyzés annak idején eszközöltessék.

22. §.

A jelen törvény hatálya alá eső kötvények és azok kamatszelvei a tőkekamat- és járadékadótól, valamint az általános jövedelmi pótdadótól mentesek.

Ezek a kötvények ezen felül óvadékképeseknek és arra is alkalmasaknak nyilváníttatnak, hogy azokba a községek, testületek, alapítványok és nyilvános felügyelet alatt álló intézetek pénzei, ugyancsak a hitbizományi és letéti pénzek gyümölcsözőleg elhelyeztessenek és végre, hogy szolgálati és üzleti biztosítékul is elfogadtassanak akkor, a mikor a biztosíték az erre vonatkozó szabályok szerint nem készpénzben teendő le.

A községek tőkéi elhelyezése a központi intézet kötvényeibe a jelen törvény 80. §-ában még külön van engedélyezve.

75. §.

A 68. §. értelmében kirendelt kormánybiztos köteles ellenőrizni azt, hogy a központi hitelszövetkezet által kibocsátott kötvények összege a 71. és 73. §-okban megállapított mértéket meg ne haladja, — hogy az adott kölcsönök után befolyó kamatok és törlesztési járadékok a szükséglet erejéig az eme kölcsönök alapján kibocsátott kötvények esedékes szelvényeinek és kisorolt czimleteinek beváltására fordíttassanak és hogy a kötvények az 1897 : XXXII. törvénycikk 13. §. első pontja szerint abban az arányban, a melyben a kibocsátási alapul szolgáló követelések összege visszafizetés folytán, vagy más okból csökkent, a forgalomból visszavonassanak.

A kötvényeknek a forgalomból való kivonásának arányára nézve I. a 71. §. magyarázatát II. alatt.

76. §.

A központi hitelszövetkezet könyvei s ezeknek a központi hitelszövetkezet alapszabályszerű cégjegyzésével ellátott kivonatai közokiratok bizonyító erejével birnak.

I. A jelen és a következő szakasz gondoskodik arról, hogy a kötvények alapjául szolgáló kölcsönkövetelések minél könnyebben és gyorsabban realizálhatók legyenek. E célból a jelen szakasz első sorban bizonyítási kiváltsággal ruházza fel a központi intézet könyveit és könyvkivonatait, a mely megfelel az 1878 : XXV. t.-cz. alapszab. 96. cz. által az osztrák-magyar banknak, az 1871 : XXXIV. t.-cz. 7. §-a által a magyar földhitelintézetnek és az 1879 : XXXIX. t.-cz. 2. §-a által a kisbirtokosok földhitelintézetének nyújtott hasonló kiváltságnak.

II. Jóllehet azonban a szóban forgó kiváltság a kötvények alapjául szolgáló követelések könnyebb behajtása és biztosítása céljából adatott a központi intézetnek, a mit annak elhelyezése is bizonyít: az mégis egész általánosságban van kimondva, minél fogva azt nemcsak a szóban forgó követelésekre, hanem mindennemű más követelésekre is kell vonatkoztatni, sőt nemcsak azokra a követelésekre, melyekkel a központi intézet a kötelekébe tartozó szövetkezetek és ezek tagjai irányában bir, hanem olyanokra is, melyekkel más személyek ellen bir, vagy melyek bárki által a központi intézet ellen érvényesíttetnek.

77. §.

A központi hitelszövetkezet jogosítva van a kötelekébe tartozó szövetkezet által reá átruházott kötelezvény és főkönyveinek kivonata alapján lejárt követelésére nézve az átruházó szövetkezet mint készfizető jótálló ellen egyenesen végrehajtást, az eredeti adós s annak készfizető kezei ellen pedig az 1881 : LX. t.-cz. 223. §-a értelmében a veszély valószínűségének kimutatása nélkül biztosítást kérni.

A végrehajtás elrendelése elleni kifogásokra és a végrehajtás megszüntetése, korlátozása vagy felfüggesztése iránti keresetre nézve a közjegyzői okiratok alapján elrendelt végrehajtásra vonatkozó szabályok (1874: XXXV. t.-cz. 113. s k. §§., 1881: LX. t.-cz. 30. §. c) pont¹⁾) megfelelően alkalmazandók.

Fiume városára és kerületére nézve a fennebb idézett 1881: LX. t.-cz. 223. és 30. §-a helyett az ott érvényes polgári perrendtartás megfelelő rendelkezéseit, az 1874: XXXV. t.-cz. 113. és következő §-ai helyett pedig az 1889. évi december hó 27-én 47.220. sz. a. kelt igazságügyministeri rendelet 111. és következő §-ait kell érteni.

I. A jelen szakasz két kiváltságot ad a központi intézetnek. Az egyik megilleti őt maguk a kötelekékbe tartozó szövetkezetek, a másik ezeknek tagjai mint eredeti adósok s ezek kezei ellen. Az előbbi erősebb s abban áll, hogy a központi intézet nem tartozik a szövetkezet ellen előbb keresetet indítani, hanem közvetlen végrehajtást kérhet; az utóbbi gyengébb s csak azt foglalja magában, hogy a központi intézet a kereset beadásával egyidejűleg vagy a kereset beadása után biztosítást kérhet a nélkül, hogy a veszély valószínűségét kimutatni tartoznék. Az utóbbi kiváltság biztosítja a központi intézetet azon veszély ellen, hogy a kötvények tulajdonképeni fedezetét képező vagyon az esetleg hosszabb ideig tartó per folyama alatt a végrehajtás alól kivonathassék s annál kevésbé ad aggodalomra okot, mert az adós a biztosítással kapcsolatban megindított perben kelőn megvédeheti magát. A mi pedig a szövetkezetek mint készfizető jótállók elleni egyenes végrehajtást illeti, ez oly kiváltság, mely az 1887: XXVI. t.-cz. értelmében az osztrák-magyar bankot, az 1879: XLV. és 1889: XXX. t.-cz. értelmében a magyar földhitelintézetet s az 1898. évi XI. t.-cz. értelmében a

¹⁾ A törvény szövegében az a) pont van idézve, a mi nyilván sajtóhiba.

kisbirtokosok országos földhitelintézetét is megilleti s a központi hitelszövetkezettől, tekintettel annak közérdekű céljára és a szervezetében rejlő biztosítékokra, szintén nem volt megtagadható.

II. Mindkét kiváltság a központi intézetet csak azon követeléseire nézve illeti, melyeket a szövetkezetek a tagjaiknak nyújtott kölcsönökből szereztek és a központi intézetre átruháztak. Ezek közül is csak azokra, melyek közönséges kötelezvényen alapulnak, tehát nem pl. a váltón alapuló és visszleszámitolás útján átruházott követelésekre nézve. Ezeket a központi intézet is csak a váltóeljárás rendes szabályai szerint érvényesítheti s csak az 1881: LX. t.-cz. 223. §-a teljes megtartásával biztosíthatja. Vajjon azonban a központi intézet az átruházott kötelezvény alapján kötvényt bocsátott-e ki? az nem jön tekintetbe. Igaz ugyan, hogy az érintett kiváltságok főleg a kötvények biztonságára érdekében adattak s a kötvényekre való vonatkozás a jelen szakasz elhelyezéséből is kitűnik; de minthogy a szakasz szövege átruházott kötelezvényről általában szól: a kötvénykibocsátást, mint feltételt, belemagyarázni nem szabad. A kötvények kibocsátása különben is nem egyedileg az egyes kötelezvények, hanem a kötelezvények összessége alapján történik (l. a 71. §. magyarázatát); a közvetlen összefüggés egyes kötelezvények és kötvények között tehát úgy sem állapítható meg.

III. A szövetkezetek védelme a végrehajtás elrendelése és foganatosítása ellen:

1874: XXXV. törvénycikk közjegyzői törvény:

113. §.

A kötelezett fél kifogással élhet az elrendelt végrehajtás ellen:

- a) ha a bíróság illetéktelen (l. IV. alatt);
- b) ha a végrehajtás alapját képező (közjegyzői) okiratban foglalt jogügylet érvénytelen;
- c) ha az okirat hamis vagy hamisított;
- f) ha a kötelezettség az okirat kiadása után felmerült tény folytán egészben vagy részben elenyészett, vagy annak teljesítésére a jogosított fél halasztást engedett.

114. §.

A végrehajtást szenvedő fél kifogását a végrehajtási végzés vételétől számítandó nyolcz nap alatt akár a végrehajtónak adhatja át írásban vagy mondja szóval jegyzőkönyvbe, akár azon bírósághoz nyújthatja be, a mely a végrehajtást elrendelte.

A kifogást igazoló bizonyítékok a kifogás megtétele alkalmával előterjesztendők.

A bejelentett kifogás a foglalás foganatosítását nem gátolja.

115. §.

Ha a kifogás a végrehajtónak adatott át, a végrehajtó azt, illetőleg a kifogás tárgyában felvett jegyzőkönyvet az előterjesztett bizonyítékokkal együtt az őt kiküldő vagy megkereső bírósághoz azonnal bemutatja.

116. §.

A bíróság a későn beadott vagy kellőleg fel nem szerelt kifogást (114. §.) hivatalból elutasítja. A kifogást tevő fél az elutasító végzés ellen semmiségi panasszal élhet.

Ha pedig tárgyalásra alkalmasnak találta a kifogást, a tárgyalás a bíróság minőségéhez képest sommás uton vagy jegyzőkönyvileg történik.

117. §.

A kifogás fölötti eljárásnál a 113. §. a) pontjában foglalt eset kivételével csakis okiratok szolgálhatnak bizonyítékul. Ha azonban a bizonyítékul felhozott magánokirat valódisága a végrehajtató fél által nem ismertetnék el, a végrehajtást szenvedőnek jogában áll az okirat valódiságát az ellenfélnek kínálandó, de ez által vissza nem kínálható főesküvel bizonyítani.

119. §.

A tárgyalás berekesztése után a bíróság végzéssel határoz.

A végzés ellen felebbezésnek van helye épen úgy, mint az 1881. évi LIX. t.-cz. 32. §-ának 3. pontjában felsorolt végzések ellen. Felebbezésnek a kir. Curiához ugyanazon törvény 46. §-a értelmében csak akkor van helye, ha a két alsó bíróság végzései nem egybehangzók (1886 : VII. t.-cz. 29. §.).

120. §.

A végrehajtás folyamára nézve a következő szabályok érvényesek:

a) ha a kifogás a 116. §. értelmében elutasított, a végrehajtás folytatandó;

b) ha a kifogás bizonyítékaul oly közokirat hozatott fel, a mely annak alaposságát már a tárgyalás előtt valószínűvé teszi: ez által a végrehajtás további folyama teljesen felfüggesztetik.

c) ha a kifogásnak magánokirat szolgál bizonyítékaul, ez csak az árverést függeszti fel;

d) ha a kifogás érdemleges tárgyalás folytán elutasított, a végzés jogerőre emelkedése bevárando;

e) ha a (közjegyzői) okirat hamissága vagy hamis eskü miatt bünvádi eljárás indított, a büntető bíróság jogérvényes ítéletéig a végrehajtást folytatni nem lehet.

121. §.

Ha a kifogás alapjául felhozott tények valótlansága kiderül, vagy az tűnik ki, hogy kifogás egyedül a végrehajtás késleltetése céljából tettett, a kifogást tevő fél 1000 frtig terjedhető bírsággal büntetendő.

122. §.

Mind a kereső fél, ha a végrehajtástól elmozdított, mind pedig a kötelezett fél, ha kifogásait a végrehajtás alatt nem érvényesítette vagy okirattal nem bizonyította, jogait külön per útján érvényesítheti.

1881 : LX. törvényczikk végrehajtási törvény:

30. §.

Ha a végrehajtatónak végrehajtási joga egészben vagy részben elenyészett, vagy időhaladék engedése által felfüggesztetett: a végrehajtást szenvedő a végrehajtásnak megszüntetése, korlátozása vagy felfüggesztése iránt a következő esetekben indíthat keresetet:

c) közjegyzői okiratok alapján elrendelt végrehajtások esetében: olyan ténykörülmény alapján, mely a végrehajtást elrendelő végzés kézbesítése után merült fel, avagy egyébként az 1874 : XXXV. t.-cz. 113. és következő §§-ban szabályozott kifogás útján nem érvényesíthető.

A kereset a végrehajtást elrendelő bíróságnál adandó be s jegyzőkönyvi, illetőleg sommás uton tárgyalatik és ítélet által döntetik el.

Két egyenlő ítélet ellen további felebbezésnek helye nincs.

IV. Kiemelendő még, hogy a központi intézet által a kötelekébe tartozó szövetkezetek ellen indítható közvetlen végrehajtás, épügy mint a tagjaik és kezeseik ellen követelhető biztosítás a z o n b í r ó s á g n á l k é r e n d ő, a mely az illető szövetkezetre, illetve tagra vagy kezesre nézve illetékes. Utóbbiakra nézve ez a Végr. t. 223. §-a értelmében annál kétségtelenebb, mert a szövetkezetek tagjai s ezek kezesei az adóssági viszonyon kívül a központi intézettel közvetlen társasági viszonyban nem állanak. Magukra a szövetkezetekre nézve kétség lehet ugyan annak folytán, hogy az 1881. évi november 1-jén kelt kereskedelmi eljárás 6. §. 7. pontja szerint azon keresetek, melyek a „szövetkezési viszonyból” származnak, mindenesetre a kereskedelmi bíróságok hatáskörébe és a 8. §. szerint kizárólag azon törvényszék illetősége alá tartoznak, a melynél az illető cég bejegyeztetett; a Végr. t. 2. §-a, illetőleg a közjegyzői t. 112. §-a szerint pedig a végrehajtási kérvény azon bírósághoz intézendő, a mely a fenforgó ügyre nézve per esetében illetékes volna. Azonban a központi intézetnek a szövetkezetek ellen az átruházott kötelezvényekből származó követelése nem származnak közvetlenül a szövetkezési viszonyból, hanem külön hitelezési viszonyból, melynek a szövetkezési viszony csak feltételét képezi. Ez pedig nem elég arra, hogy a rendes illetőségi szabályoktól eltérőleg a keresk. eljárás különös szabálya alkalmaztassék.

V. FEJEZET.

Állami kedvezmények.

Az államkinestár a központi intézet céljához részint közvetlen dotációval, részint közvetve adó- és egyéb kedvezményekkel járul.

A közvetlen dotáció a 78. §-ban van megállapítva s áll:

1. egy millió korona alapítványi üzletrészből;
2. három millió korona italmérési kötvényekből a biztosítéki alapra;

3. 100.000 korona hozzájárulásból az alapítási és első szervezési költségekhez ;

4. évi 100.000 koronáig terjedő hozzájárulásból az üzemi költségekhez.

A közvetett kedvezmények a 79. §-ban vannak felsorolva s állanak :

1. adómentességből ;
2. illetékmentességből ;
3. portómentességből.

78. §.

A pénzügyminister felhatalmaztatik, hogy :

1. a pénztári készletekből a központi hitelszövetkezet alaptőkéjéhez legfőlebb egy millió korona összegig terjedő alapítványi üzletrészekkel járuljon ;

2. az állami ingó-vagyont képező italmérési kártalanítási kötvényekből három millió korona névértékű kötvényt a központi hitelszövetkezet tulajdonába bocsáthasson. E kötvények és azok kamatai a központi hitelszövetkezet által kibocsátott kötvények (70. §.) külön biztosítási alapjának létesítésére, illetőleg gyarapítására fordítandók, de a központi hitelszövetkezet felszámolása esetében s a hitelezők kielégítése után az államkinestárra visszaszállnak.

Felhatalmaztatik továbbá a pénzügyminister, hogy a központi hitelszövetkezet alapítási és első szervezési költségeihez a pénztári készletekből százezer koronával járuljon.

Mindaddig, míg a központi hitelszövetkezet üzemi költségei annak saját bevételeiből teljesen nem fedezhetők, e költségek fedezésére a kötvények külön biztosítására rendelt alap céljaira adományozott italmérési kártalanítási kötvények kamatai is a szükséglet mérvéhez képest felhasználhatók. Ha a központi hitelszövetkezet üzemi költségei e kamatok teljes összegének felhasználása daczára sem

lennének fedezhetők, felhatalmaztatik végül a pénzügyminister, hogy a mutatkozó hiány fedezésére a szükséges összegeket a pénztári készletekből utalványozhassa. Az e czímen utalványozott összeg egy évben százezer koronát nem haladhat meg.

A jelen §. alapján a pénztári készletekből igénybe vett összegek a pénzügyi tárcza különféle kiadásainak terhére számolandók el.

79. §.

A központi hitelszövetkezet a következő kedvezményekben részesül:

1. Felmentetik a nyilvános számadásra kötelezett vállalatok adója, az ezután kivethető törvényhatósági és községi adók, az útdadó, úgyszintén a kereskedelmi és iparkamarai illeték alól.

2. Személyes bélyeg- és illetékmentességet élvez. Ez a mentesség azonban váltókra és utalványokra nem terjed ki.

3. Üzlete körébe tartozó levelezései és egyéb postaküldeményei, valamint postautalványai portómentesek.

80. §.

Felhatalmaztatik a belügyminister, hogy a pénzügyministerrel egyetértőleg oly községeknek, a melyek háztartási viszonyai ezt megengedik, az 1886. évi XXII. törvényczikkben előirt feltételek megtartása mellett hozott határozataik alapján megengedhesse, hogy:

a) tőkéikből a község területén működő szövetkezetnél üzletrészeket, úgy szintén a központi intézetnek alapítványi üzletrészeit jegyezhessek;

b) tőkéiket a központi hitelszövetkezet által a jelen törvény IV. fejezete értelmében kibocsátandó kötvényekben elhelyezhessék.

E szakasz az eredeti ministeri javaslatból hiányzott. Felvételét a pénzügyminister előterjesztésére a képviselőház pénzügyi bizottsága hozta javaslatba.

A mennyiben arról van szó, hogy a községek a birtokukban lévő italmérési kártalanítási kötvényeket fordíthassák a szövetkezetek üzletrészeibe: a jelen szakasz egyuttal az 1888: XXXVI. t.-sz. 26. §-ának végrehajtását jelenti.

81. §.

A jelen törvény első czimében foglalt határozatok szerint a hitelezővetkezeteken kívül más czélú gazdasági és ipari szövetkezetek is alakulhatnak vagy átalakulhatnak.

A pénzügyminister felhatalmaztatik, hogy az ilyen szövetkezeteknek az országos központi hitelszövetkezet kötelékébe leendő felvételét ennek előterjesztésére engedélyezhesse.

I. A jelen szakasz kivételkép kiterjeszti a jelen törvényt a hitelszövetkezeteken kívül más czélú gazdasági és ipari szövetkezetekre is, melyeknek két engedményt tesz:

1. hogy szintén a jelen törvény szerint alakulhassanak vagy átalakulhassanak (1. bek.);

2. hogy ezen feltétel mellett szintén a központi intézet kötelékébe felvételthessenek (2. bek.).

Az előbbi épügy teljesen az illető szövetkezettől függ, mint a hitelszövetkezeteknél, úgy, hogy az utóbbiak és más czélú

szövetkezetek közt a jelen törvény első czime szempontjából csak az a különbség létezik, hogy a törvény elvileg csak a hitelszövetkezetek számára akar új jogrendet létesíteni, más szövetkezetek ellenben ezen jogrend alá csak a törvény külön engedélye alapján helyezkedhetnek. De minthogy ezen engedély semmi különös feltételhez kötve nincs: gyakorlatilag a hitelszövetkezetek és más czélú szövetkezetek közt nincs különbség.

A második engedmény már külön feltételhez is van kötve, a mennyiben a központi intézet kötelékébe való felvétel csak a pénzügyministernek minden egyes esetben kikérendő engedélyével történhetik. Ez különösen azért találatott szükségesnek, mert a más czélú szövetkezetek felvétele a központi intézet ügyvezetésének irányára lényeges befolyást gyakorol s annak kockázatát fokozhatja.

II. A más czélú szövetkezeteknek, melyek kivételképen a jelen törvény szerint alakulhatnak és a központi intézet kötelékébe felvehetők, mindenesetre époly „gazdasági és ipari” természetűeknek kell lenniök, mint a hitelszövetkezeteknek. Lehetnek tehát nevezetesen a gazda- és iparososztály részére alakított fogyasztási, nyersanyagbeszerzési, raktártartási, termelő, elárusító, laképítő szövetkezetek. De nem pl. oly fogyasztási vagy laképítő szövetkezetek, melyek kizárólag *tisztségviselők* számára létesíttetnek, vagy pl. oly kölcsönös biztosító társulatok, melyek nem csupán a 7. §-ban körülírt területen lakó gazda- és iparososztály-biztosítását tűzik ki célul.

82. §.

A 42—45. §-ok rendelkezései helyett, továbbá a 77. §-ban idézett törvények helyett Horvát-Szlavonországok területén az ott érvényes megfelelő szabályok nyernek alkalmazást.

E szakasz annak folytán vált szükségessé, mert Horvát-Szlavonországok az 1868:XXX. t.-cz. 48. §-a értelmében törvénykezési tekintetben autonómiát élveznek, a melynek körébe-

különösen a csődjog is tartozik. Az 1897. évi márczius 28-án kelt új horvát-szlavon csődtörvény 232—238. §§-ai azonban a jelen törvény 42—45. §§-aihoz hasonlóan gondoskodnak arról, hogy a kivétési eljárás minél hatályosabb legyen.

83. §.

Jelen törvény végrehajtásával az igazságügyi, pénzügyi, kereskedelemügyi, földmivelésügyi és belügyminiszterek, Horvát-Szlavonországokra nézve a pénzügyminiszter a horvát-szlavon-dalmát bánnal egyetértőleg bizatnak meg.

Betűrendes tárgymutató.

(A számok a lapszámot jelentik).

Adómentesség 101. sk.	129, 142.	Birói ellenőrzés	... 6, 76.
Alakuló közgyűlés	... 29.	Biztosítás	... 119, 120, 135.
— összehívása	... 30.	Biztosítéki alap	112, 130, 140, 141.
Alapítás ellenőrzése	... 23.	Civil Service plan	... 48.
Alapítási költségek	... 141.	Csőd	... 55, 67, 68, 97, 118.
Alapítók	... 23.	— megnyitása	... 118.
Alapító tagok	... 105, 106.	Czég	... 32, 109.
— felelőssége	... 107.	Czégbejegyzési kérvény	31.
— jogai	... 108.	Czégjegyzék	... 31, 109.
— osztaléka	... 108.	Czégjegyzés	... 84, 94.
— szavazati joga	108, 109.	Czégvezető	... 89, 90.
Alapítványi üzletrészek	105, 106, 140, 141.	Egyéni keresetjog	... 55.
— befizetése	... 106.	Egyesülés	... 117.
— jegyzése	... 106.	Elárusító szervezetek	144.
— névértéke	... 108.	Elévülés	... 57, 77, 87.
— visszafizetése	108, 109.	Elsőbbség	... 67, 120.
Alapszabályok	... 26, 105.	Engedélyezési rendszer	5.
— módosítása	... 114, 126.	Felelősség	... 53.
Alapszabály-tervezet	24, 25.	— mértéke	53, 101, 107, 111.
Alkalmazottak	... 89.	— tartama	... 57.
Állami kedvezmények	140.	— tárgya	... 57.
Átalakulás	... 101.	Felmondás	... 59, 61, 115.
Belépés	... 24, 36, 38, 109.	— igazolása	... 59, 63.
Bélyegmentesség	102, 103, 142.		
Beszámítás	... 65.		

Feloszlás	93 sk, 116.	Hazai szövetkezetek	
— okai	93.	központi hitelintézete	9.
Felszámolás	93, 116.	Hitel maximuma	26, 28.
Felszámolók	93, 116.	Hitel, igazgatósági és fel-	
— czéggjegyzése	94.	ügyelő bizottsági ta-	
— elmozdítása	93, 94.	gok részére	92.
— felelőssége	95.	Hitelesítők	32.
— hatásköre	95.	Hitelnyújtás feltételei	
— kinovezése	93, 116.		26, 28.
Felügyelő bizottság	79, 90.	Horvát-szlavon orszá-	
— elmozdítása	90.	gok	33, 124, 144, 145.
— előzetes hozzájárulása	92.	Igazgatóság	79. sk.
— felelőssége	90.	— bejegyzése	83.
— hatásköre	91, 113.	— czéggjegyzése	84.
— javadalmazása	90.	— elmozdítása	82.
— összeállítása	90, 112.	— felfüggesztése	113.
— választása	90.	— felelőssége	87, 89.
Fióktelep	33.	— javadalmazása	80, 82.
Fiume	136.	— működési tartama	82.
Fogyasztási szövetke-		— összeállítása	80.
zetek	144.	— tagjai	80, 112.
Földmívelési warran-		— választása	82.
tok	69.	Illetékmentesség	102, 103, 142.
Gazdasági egylet	22.	Iparegyesületek	23.
Gazdasági és ipari hi-		Ipartestületek	22.
telszövetkezetek	19. sk.	Italmérési kötvények	141, 143.
— alakítása	22. sk.	Jogi személy	36, 37.
— fogalma	19.	Jogutódok	37.
— kerülete	33.	Jótállás, igazgatósági és	
— tagjai	20.	felügyelő bizottsági ta-	
Halál	60, 64.	gok részéről	92.
Határozathozatal	29, 31, 75.	Kamat	29, 43, 44.
Határozatképesség	29, 31, 74.	Képviselőségek	114, 124.
Hatósági közreműkö-			
dés	22, 23.		

Kereseti jog 77.	Közjegyzői okiratok 137.sk.
Kereskedelmi és ipar- kamara 22.	Közgyűlés 72. sk.
Kereskedelmi megha- talmazottak ... 89, 90.	— alakuló 29.
Kezes 68.	— jegyzőkönyve ... 31, 76.
Kezesség 29, 135.	— határozathozatala 29, 31, 75.
Kézjegy... .. 24.	— határozatképessége 29, 31, 74.
Kifogásolási jog ... 77, 79.	— összehívása ... 72, 73, 74.
Kiküldött 31.	Közgyűlési jegyző- könyv 31, 76.
Kilépés 59, 61, 115.	Közgyűlési határoza- tok megsemmisi- tése 76, 77.
Királyföldi szövetke- zetek 9.	Közigazgatási hatóság 22.
Kiskoruak 37.	Központi hitelszövet- kezet ... 11, 22, 104. sk.
Kiválás okai 60.	— alakítása 104, 107.
— bejegyzése 64.	— alapszabályai ... 105, 126.
Kivetési eljárás 55, 97. sk, 145.	— alelnökei 121.
Kizárás ... 60, 63, 115, 116.	— bejegyzése 106.
Kölcsön, a központi inté- zeten kívül 114.	— elnöke 121.
Könyvek és könyvki- vonatok bizonyító ereje 135.	— felügyeleti és ellen- őrzési joga 113 sk, 123.
Kormánybiztos 123, 125, 129, 134.	— felügyelő bizottsága 122.
Kormányfelügyelet ... 125.	— igazgatósága 121.
Korlátlan felelősség... 53.	— képviselőiségei ... 114, 124.
Korlátolt felelősség... 53.	— kiváltságai 119, 120, 135, 136
Korlátlan utánfizetési szövetkezet 55.	— költségei 141.
Kötvények 127.	— könyvei 135.
— alapja 127.	— kormánybiztosa 123, 125, 129, 134.
— biztosiéakai ... 128, 133.	— kötvényei 127. sk.
— előnyei 128, 132.	— szervezete 121. sk.
— kibocsátása ... 127. sk.	— tagjai 105, 107. sk.
— mennyisége 129, 130, 131.	— ügyvezető igazgatója 122.
— visszavonása ... 132, 134.	Központi szövetkeze- tek, megyeiek... .. 125.
	Közreműködés 23.

Községi kötvények — 131.
 — tőkék elhelyezése ... 142.
 Közzététel ... 31, 32.

Laképítő szövetkezetek 144.

Magánhitelező ... 60, 115.
 Más célú szövetkeze-
 tek ... 15, 143.
 Mérleg ... 85.
 Megsemmisítési kérvény 77.
 Megtartási jog ... 70, 121.
 Megyei központi szö-
 vetkezetek ... 125.
 Működési kerület ... 33.
 Mulasztás ... 63.
 Munkások ... 20.

Nemtagokra való üz-
 letkiterjesztés 26, 27.
 Névjegyzék 32, 38, 64, 71.
 — megtekintése ... 71.

Nők ... 37.

Normatív-szabályok
 rendszere ... 4.

Nyereség ... 43.

— felosztása ... 44, 47, 112.

Nyersanyagbeszerzési
 szövetkezetek ... 144.

Nyilvános testületek ... 22.

Országgyűlési képví-
 selők ... 123.

Osztalék 43, 45, 47, 108, 111.

— kifizetése ... 47, 50, 111.

Összeférhetlenség ... 123.

Óvás ... 125.

Porosz szövetkezeti

pénztár ... 10.
 Portómentesség ... 142.
 Pótbefizetés ... 51.
 Prêts agricoles ... 69.

Raiffeisen-féle szövet-
 kezetek 34, 41, 47, 97.

Raktártartási szövet-
 kezetek ... 144.

Rochdale plan ... 48.

Segédszemélyzet ... 89, 90.

Szavazati jog ... 29, 73.

Szegény alap ... 96.

Szövetkezetek fajtái 13, 14.

— száma ... 1, 9.

Szövetkezeti üzletré-
 szek ... 106, 110.

— befizetése ... 110.

— névértéke ... 110.

— osztaléka ... 111.

Tagok jogviszonyai 36. sk,
 107. sk.

Tagsági minőség meg-
 szerzése ... 38, 40.

Tagsági minőség meg-
 szűnése ... 64, 108.

Takarékbetétek 26, 28, 103,
 114, 127.

Tartalékalap 44, 45, 47, 96,
 112.

Tartozások kiegyenli-
 tése ... 65, 66.

— közlése ... 71.

Teljeskorúság ... 37.

Termelő szövetkezetek 144.

Tervezet ... 25, 75.

Tisztviselők szövetkeze- tei 144.	Üzletrészek átruházása 60.
Tömeggondnok 118.	— befizetése... .. 41, 110.
Törzsbetétek 41.	— jegyzése 41, 42, 106.
Törvényes elsőbbség 67.	— kifizetése... .. 66, 109.
120.	— névértéke... 43, 108, 110.
Ügyrend 126.	Végrehajtás 60, 67, 68, 115, 135. sk.
Ügyvezető igazgatók 122,	Veszteség fedezése ... 51.
123.	Visszleszámitolás ... 127.
Üzemköltségek 141.	Vizsgálat 91, 114.
Üzleti feltételek 114.	Zálogjog 70.
Üzletrészek 41, 105.	

GRILL KÁROLY CS. ÉS KIR. UDVARI KÖNYVKERESKEDÉSE

BUDAPESTEN, Dorottya-utca 2. újabb jogi kiadványai:

- Dr. Balogh Jenő, Edvi Illés Károly és Vargha Ferencz. A bűnvádi perrendtartás magyarázata. I. kötet** füzve 6 frt.
egész vászonkötésben 7 frt.
— Ugyanaz II-ik kötet, füzve 3 frt.
egész vászonkötésben 4 frt.
(III. és IV-ik kötet sajtó alatt van).

- Blum Béla. A közjegyzői törvények magyarázata** kapcsolatban az örökösödési eljárásról szóló 1894. XVI-ik törvénycikk idevonatkozó intézkedéseivel 3 frt.
egész vászonkötésben 4 frt.

- Fővárosi Ágost. A budapesti tőzsde könyve.** A budapesti áru- és értéktőzsde egész szervezetére vonatkozó összes szabályzatok és törvények, az érvényben levő összes tőzsdei szokások, valamint a tőzsdei forgalmat érintő törvények teljes gyűjteménye. 2-ik teljesen átdolgozott kiadás, vászonkötésben 3 frt.

- Indiai lenpapírra nyomott egész bőrkötésű kiadás 3 frt 60 kr.

- Ugyanaz német nyelven. Vászonkötésben I. kiadás . . 3 frt.
Indiai lenpapírra nyomott egész bőrkötésű kiadás, I. kiadás 3 frt 40 kr.

- **A tőzsdebiróság hatásköre és eljárása** a törvény, a bírói gyakorlat s a budapesti áru- és értéktőzsde választott bíróságának eljárási szabályai szerint. 2-ik kiadás 2 frt.
vászonkötésben 2 frt 60 kr.

- Gaár Vilmos. Anyakönyvvezetők kézikönyve.** 3 frt 60 kr.

- Lányi Bertalan. Utmutatás a sommás eljárásról és a fizetési meghagyásokról** szóló törvények gyakorlati alkalmazására. Iratmintákkal és példákkal. 2-ik kiadás, füzve . 2 frt 50 kr.
vászonkötésben 3 frt 50 kr.

- **Az örökösödési eljárás.** A törvény és a vonatkozó rendeletek teljes anyagának feldolgozásával 4 frt.
vászonkötésben 5 frt.

- **A járásbiróságok ügyvitel.** Utmutatás a járásbirósági ügyvitel szabályainak gyakorlati alkalmazására. Iratmintákkal és példákkal 3 frt.
vászonkötésben 4 frt.

- **A bányajog alapelvei** tekintettel a bányajogi kodifikáció feladataira 4 frt 20 kr.
vászonkötésben 5 frt.

Lasitz Pál. A bélyeg és illetékek iránti törvények és szabályok magyarázata. A hivatalos összeállítás szakaszai és tételeihez.

3 frt 50 kr.

vászonkötésben 4 frt 50 kr.

Marschalkó János. A hatályban levő igazságügyminiszeri rendeletek rendszeres gyűjteménye. 6 kötet.

36 frt.

vászonkötésben 42 frt.

— **A bírósági ügyvitel szabályai. A lajstromrendszeren alapuló új járásbírósi ügyviteli szabályok által megváltoztatott alakjukban**

2 frt 80 kr.

vászonkötésben 3 frt 60 kr.

Márkus Dezső. Felső bíróságaink elvi határozatai. A kir. Curia és a kir. ítélőtáblák döntéseinek rendszeres gyűjteménye.

II. kiadás. 8 kötet, füzve 40 frt.

vászonkötésben 48 frt.

— **Ugyanaz zsebkiadás. I./II. kötet vászonkötésben** 7 frt 60 kr.
indiai lenpapírra nyomott kiadás, puha vászonkötésben

7 frt 60 kr.

A III. kötet sajtó alatt van.

— **A házassági jog és az anyakönyvi törvény kézikönyve. Az 1894. XXXI., XXXII. és XXXIII. törvénycikkek és az azokra vonatkozó összes rendeletek és utalások. Magyarázatokkal, a vonatkozó összes jogszabályokra való utalásokkal, valamint az anyakönyvi kerületekre vonatkozó helységnévtárral**

6 frt.

vászonkötésben 7 frt.

— **Házassági jog és anyakönyvi törvény. Az 1894. XXXI., XXXII. és XXXIII. törvénycikkek és az azokra vonatkozó összes rendeletek és utasítások. A vonatkozó jogszabályokra való utasításokkal**

1 frt 60 kr.

vászonkötésben 2 frt — kr.

— **Corpus Juris Hungarici 1000—1895. A teljes magyar törvénytár millenniumi emlékkiadása. 20 kötet, füzve**

60 frt.

vászonkötésben 75 frt.

félbőr-kötésben 90 frt.

Saárossy-Kapeller Ferencz. Az erdőtörvény (1879. évi XXXI. t.-cz.) magyarázata

2 frt.

A budapesti tőzsde szokásai. Áru és értéküzleti szokások. Leszámolás rendje. Alapszabályok stb., vászonkötésben

2 frt 50 kr.

— **Ugyanaz német nyelven, vászonkötésben**

2 frt 50 kr.

Áruüzleti szokások és az áruüzleti leszámolás rendje

1 frt.

vászonkötésben 1 frt 50 kr.

Értéküzleti szokások és az értéküzleti leszámolás rendje.

50 kr.

Ugyanezek német nyelven is kaphatók.

